

ξώμεθα, καρδίας, χείλη, δύματα, μέτωπα εἰλικρινῶς προσάπτοντες· καὶ ἀρυσώμεθα ίαμάτων ἄφθονα χαρίσματα ἐκ πηγῆς ἀεννάου βλαστάνοντα.

PG 96, 1368 Δέχου παρ' ἡμῶν φθὴν τὴν «ἐξόδιον», Μῆτερ τοῦ ζῶντος Θεοῦ, καὶ τῇ φωτοφόρῳ σου καὶ θείᾳ ἐπισκύασον χάριτι· τῷ βασιλεῖ τὰ τρόπαια, τῷ φιλοχρίστῳ λαῷ τὴν εἰρήνην, ἄφεσιν τοῖς μέλπουσι καὶ ψυχῶν σωτηρίαν βραχεύουσα. 1979

INCERTUS AUCTOR

HOMILIAE¹

IN ANNUNTIATIONEM S. MARIAE VIRGINIS

PG 10, 1148 Homilia I.² [...] Σήμερον Γαβριήλ, ὁ τῷ Θεῷ παριστάμενος, πρὸς τὴν Παρθένον ἀγνήν παραγίνεται, τὸ «Χαῖρε, κεχαριτωμένη», αὐτῇ εὐαγγελιζόμενος. Ἡ δὲ διελογίζετο, ποταπὸς εἴη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος· ὁ δὲ ἀγγελος εὐθέως ὑπῆγαγεν λέγων· «Ο Κύριος μετὰ σοῦ, μὴ φοδοῦ, Μαριάμ· εὑρες γάρ χάριν παρὰ τῷ Θεῷ· διὸ [ἄλ. ἴδού] συλλήψῃ ἐν γαστρί, καὶ τέξῃ υἱόν· καὶ καλέσουσι [ἄλ. καλέσεις] τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν. Οὗτος ἔσται μέγας, καὶ Γίδες Ὑψίστου αἰληθήσεται. Καὶ δώσει αὐτῷ Κύριος ὁ Θεὸς τὸν θρόνον Δα-

amplectemur, pectora, labra, oculos, frontem sincere affigentes; indeque hauriemus copiosa medicaminum munera, e perenni fonte manantia.

PG 96, 1367 Accipe a nobis, Dei viventis Mater, canticum *De exitu*; nosque luciferae ac divinae tuae gratiae sub umbra protege; regi triumphos, Christicola populo pacem, canentibus veniam animarumque salutem elargiens. 1979

PG 10, 1147 Homilia I.² [...] Hodie Gabriel, qui Deo assistit, ad castissimam Virginem veniens, illud, *Ave, gratia plena*³ ipsi annuntiat. Ipsa vero secum cogitante qualis esset illa salutatio, angelus confessim subiunxit, dicens: *Dominus tecum, ne timeas, Maria: invenisti enim gratiam apud Deum. Ideo concipies* [al. *ecce concipies*] *in utero, et paries filium: et vocabunt* [al. *vocabis*] *nomen eius Iesum. Hic erit magnus, et Filius Altissimi vocabitur. Et dabit ipsi Dominus Deus se-* 1980

● PG 94, 749, 765, 1009, 1012, 1172, 1185, 1240, 1252, 1316, 1329, 1332, 1357, 1358, 1392, 1413, 1416, 1417, 1424, 1425, 1432, 1453, 1481, 1489, 1492, 1497, 1587, 1589, 1597.

● PG 95, 9 41, 125, 129, 192, 193, 196, 197, 204, 205, 213. ■ 265, 277, 313, 317, 321, 328, 337, 348, 349, 353, 360, 361, 384, 409.

■ PG 96, 548, 576, 589, 613, 836, 840, 845, 912, 913, 1344, 1345, 1349, 1352, 1353, 1356, 1360, 1372, 1373, 1376, 1377, 1380, 1381, 1384, 1385, 1388, 1389, 1392, 1396, 1397, 1400, 1401, 1404, 1405, 1408, 1449.

¹ Agitur de tribus *Homiliis* Ps.-Gregorii Thaumaturgi.

² Secundum Leroy, homilia haec potest attribui *Chrysippo* († 479). Negat Jugie. Caro attribuit eam *Anonymo* cuidam (post Cone. Chalcedon.) qui eam composuit ex aliis homiliis (cf. RPhTh, 539-540).

³ Lc. I, 28.

διὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακὼβ εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος. Εἶπεν δὲ Μαριὰμ πρὸς τὸν ἄγγελον· Πῶς ἔσται μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἀνδρα οὐ γινώσκω; » Ἄρα μένω ἔτι παρθένος; Ἄρα μὴ τῆς παρθενίας ἡ ἀξία προδίδοται; Ταῦτα διαποροῦσαν τὴν ἀγίαν Παρθένον, συντόμως ὁ ἄγγελος προφέρει τοῦ λόγου τὸ κεφάλαιον, λέγων· « Πνεῦμα ἀγίου ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι. Διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἐκ σου ἀγίου, κληθήσεται Υἱὸς Θεοῦ ». Ὁ γάρ ἔστι, τοῦτο καὶ πάντως κληθήσεται. Πρεπόντως Ἄρα τὴν ἀγίαν Μαριὰμ ἐκ πασῶν γενεῶν μόνην ἡ χάρις ἐκλέκεται. Σοφὴ γάρ ὅντως κατὰ πάντα ἐτύγχανεν· οὐκ δμοίᾳ [ἄλ. δμοιος] αὐτῇ ἐν πασῶν γενεῶν τις γέγονεν πώποτε. Οὐχ ὡς ἡ πρώην [ἄλ. πρώτη] παρθένος Εὔα μόνη ἐν παραδείσῳ χορεύουσα, χαύνῃ τῇ διανοίᾳ, ἀπεριέργως παρὰ τοῦ ἀρχεκάνου δψεως τὸν λόγον ἐδέξατο, καὶ οὕτως ἐφθάρη τὸ τῆς διανοίας φρόνημα [ἄλ. τῷ τῆς καρδίας φρονήματι]. καὶ δι' αὐτῆς ὁ δόλιος τὸν ἴὸν ἐκχέας, καὶ τὸν θάνατον συγκεράσας, εἰς πάντα τὸν κόσμον εἰσήγαγεν· καὶ διὰ τοῦτο πᾶς [ἄλ. ἄπας] ὁ μόχθος τῶν ἀγίων ἐγένετο· ἀλλ' ἐν μόνῃ τῇ ἀγίᾳ Παρθένῳ, τὸ ἐκείνης πταῖσμα [ἄλ. πτῶμα] ἀνασέσωσται. Καὶ οὐ * πρότερον ἡ ἀγία τὸ δῶρον ἐκαρτέρησεν ὑποδέξασθαι, πρὶν ἀν μάθῃ τίς ὁ πέμπων, καὶ τί τὸ δῶρον, καὶ τίς ὁ φέρων. Ταῦτα

*1149

*dem David patris eius, et regnabit in domo Iacob in aeternum: et regni eius non erit finis. Dixit autem Maria ad angelum: Quomodo istud fiet mihi, quoniam virum non cognosco?*¹ Numquid virginitatis dignitas in me prodetur et amittetur? Quae dum, velut admirabunda, secum animo sanctissima Virgo versaret, breviter angelus sermonis summam profert, ac dicit: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideoque et quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei.*² Nam quod est, hoc et omnino vocabitur. Conveniente igitur sanctam Mariam ex omnibus generationibus solam gratia elegit. Nam prudens revera ac sapiens in cunctis erat: nec similis ei, ex universis generationibus ulla umquam est reperta. Non sicut antea virgo Eva [al. prima virgo] sola in paradiſo chorū agens atque tripudians, relaxata mente per incuriam ab auctore omnis mali serpente, verbum suscepit; et sic sensu mentis [al. mente cordis] corrupta est, ac per ipsam fraudulentus venenum effundens, mortemque admiscens, in omnem mundum introduxit: ac propterea omnis sanctorum aerumna nata est; verum in sola sancta Virgine, eius lapsus reparatus est. Neque prius sanctissima Virgo donum admisit, quam, quis illud mitteret, et quodnam donum esset, ac quis ferret, addidicisset.

¹ Lc. I, 28-34.² Ibid.

καθ' ἔαυτὴν διηπόρει ἡ ἀγία λέγουσα, φησί, πρὸς τὸν ἄγγελον· Πόθεν ἡμῖν οὕτως τὴν εὐλογίαν ἔξεκόμισας; Ἐκ ποίων ἡμῶν θησαυρῶν ὁ μαργαρίτης τοῦ λόγου ἀπέσταλται; Πόθεν ἡμῖν ἡ δωρεὰ τὴν ὑπόθεσιν [ἄλ. ὑπόσχεσιν] κέκτηται; Ἐξ οὐρανοῦ παραγέγονας, ἀλλ᾽ ἐπὶ γῆς βαδίζεις· ἀνθρώπου χαρωκτῆρα ἐπιδεικνύεις, καὶ λαμπάδα φωτὸς ἀπαστράπτεις. Ταῦτα ἐν ἔαυτῇ ἡ ἀγία διενοεῖτο, τοιούτοις δὲ λόγοις ὁ ἀρχάγγελος τὴν διάκρισιν αὐτῆς ἔλυσεν, εἰπὼν πρὸς αὐτήν· «Πνεῦμα ἄγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις Γύψιστου ἐπισκιάσει σοι. Διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἐκ σοῦ ἄγιον, κληθήσεται Γίδης Θεοῦ». Καὶ «μὴ φοβοῦ, Μαριάμ· οὐ γάρ φόδῳ καταπλῆξαι σε παραγέγονα, ἀλλ᾽ ἀποδιώξαι τοῦ φόδου τὴν ὑπόθεσιν. «Μὴ φόδου, Μαριάμ· εὑρες γάρ χάριν παρὰ τῷ Θεῷ». Τὴν χάριν κατὰ φύσιν μὴ ἀνάκρινε. Νόμοις [ἄλ. νόμῳ] γάρ φύσεως, ἡ χάρις ὑποθαίνειν οὐκ ἀνέχεται. Ἔγνως, ὅ Μαριάμ, τὰ τοὺς πατριάρχας καὶ προφήτας λανθάνοντα. Μεμάθηκας, δὲ Παρθένε, ἢ μέχρι τοῦ νῦν κεκρυμμένα καὶ τοῖς ἀγγέλοις ἐτύγχανον. Ἀκήροις, ὅ παναγία, ὡν οὐδέποτε ὁ χορὸς τῶν θεοφόρων ἡξίωται. Μωϋσῆς καὶ Δαΐδ, καὶ Ἡσαΐας, καὶ Δανιήλ, καὶ πάντες οἱ προφῆται περὶ αὐτοῦ προεκήρυξαν· ἀλλὰ τὸ πῶς, οὐκ ἐπίσταντο. Σὺ δὲ μόνη, ὅ παναγία Παρθένε, τὰ τούτοις ἀπασιν ἀγνοηθέντα μυστήρια, νῦν ὑποδέχῃ, καὶ μανθάνεις [ἄλ. ὑποδέχου, καὶ μάνθανε] τὸ πόθεν. "Οπου γάρ Πνεῦμα ἄγιον, πάντα ἐτοίμως κατήρτισται. "Οπου θεία χά-

*1150 Quae dum secum, velut anceps loqueretur, ait ad angelum: Unde sic nobis * benedictionem apportasti? Ex cuiusmodi thesauris, verbi margarita nobis emissa est? Unde nobis donum materiam [al. promissum] paravit? Ex coelo advenisti, at in terra incedis; humana formam exhibes, et lucis fulgore resplendes. Haec dum intra se cogitaret sanctissima Virgo, talibus archangelus sermonibus discepcionem eius solvit, dicens ad ipsam: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideo et quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei.* Et, *Ne timeas, Maria:* non enim ut metum tibi incenterem, adveni; sed ut metus materiam a te repellerem. *Ne timeas, Maria: invenisti enim gratiam apud Deum.* Ne diuides gratiam secundum naturam. Legibus [al. legi] enim naturae se subiici gratia non patitur. Nosti, o Maria, quae patriarchas et prophetas latebant. Didicisti, o Virgo, quae adhuc angelis etiam fuerunt abscondita. Audisti, o sanctissima, quae numquam divino Spiritu afflitorum chorus audire meruit. Moyses et David, Isaias ac Daniel, cunctique prophetae de ipso praedicaverunt; sed modum rationemve ignorarunt. Tu vero sola, o sanctissima Virgo, quae his omnibus ignota fuerunt mysteria, nunc suscipis, causamque intellegis [al. suscipe et intellige]. Nam ubi Spiritus sanctus, cuncta prompte atque incunctanter perficiuntur. Ubi divina adest gratia, omnia

ρις, πάντα τῷ Θεῷ δυνατά. « "Ἄγιον Πνεῦμα ἐπὶ σὲ ἐπελεύσεται, καὶ δύναμις 'Γύψτου ἐπισκιάσει σοι· διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἐκ σοῦ ἄγιον, κληθήσεται Γίδες Θεοῦ". Εἰ δὲ Γίδες Θεοῦ, καὶ Θεός, σύμμαρφος τῷ Πατρί, καὶ συνατέλιος, ἐν ᾧ πᾶσκαν κέκτηται ὁ Πατὴρ τὴν φανέρωσιν· ὁ χαρακτὴρ ἐν τῷ προσώπῳ, καὶ διὰ τοῦ ἀπαυγάσματος ἡ δόξα καταλάμπεται. Καὶ ὥσπερ ἐκ τῆς ἀενάου πηγῆς οἱ ποταμοὶ προέρχονται· οὕτως καὶ ἐκ ταύτης τῆς ἀενάου καὶ ἀειζώου πηγῆς, προέρχεται τὸ φῶς τοῦ κόσμου, τὸ ἀένναν καὶ ἀληθινόν, Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν. Περὶ ταύτης γάρ οἱ προφῆται κεκράγασιν· «Τοῦ ποταμοῦ τὰ ὄρμήματα εὐφραίνουσι [γρ. τὸ ὄρμημα εὐφραίνει] τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ»· οὐ μίαν δὲ πόλιν, ἀλλὰ πάσας· ὥσπερ γάρ μίαν πόλιν, εὐφραίνει τὴν οἰκουμένην ἀπασαν. Πρεπόντως τοίνυν ὁ ἄγγελος [ἄλ. ἀρχάγγελος] τῇ ἀγίᾳ Μαρίᾳ Παρθένῳ πρώτῃ πάντων, τὸ «Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ», προεσήμανεν ἐπειδὴ μετ' αὐτῆς ὅλος ὁ θησαυρὸς τῆς χάριτος ἐναπέκειτο. Ἐκ πασῶν γάρ γενεῶν αὕτη μόνη παρθένος ἀγία σώματι καὶ πνεύματι γέγονεν· καὶ μόνη φέρει τὸν τὰ πάντα τῷ ὄρματι φέροντα. Καὶ οὐ μόνον θαυμάζειν ἔστιν τὸ τῆς ἀγίας τὸ ἐν σώματι κάλλος· ἀλλὰ καὶ τῆς ψυχῆς τὸν ἐνάρετον τρόπον. Διὸ καὶ τὸ «Χαῖρε, κεχαριτωμένη», αὐτῇ πρώτῃ ὁ ἄγγελος [ἄλ. ἀρχάγγελος] προσεφώνησεν· «'Ο Κύριος μετὰ σοῦ», καὶ οὐ γήϊνος νυμφίος·

Deo sunt possibilia. Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi: ideo et quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei. Si autem Filius Dei, etiam Deus, eiusdem formae cum Patre, et coaeternus; in quo omnem Pater possidet clarificationem; character atque imago in persona; et per splendorem gloria refulget. Et quemadmodum ex perenni fonte procedunt flumina, sic et ex hoc perenni ac semper vivo fonte, progedit perennis et vera lux mundi, Christus Deus noster. De eo namque prophetae clamarunt: Fluminis impetus laetificat civitatem Dei,¹ neque unam dumtaxat civitatem, sed omnes; nam sicut unam civitatem, universum terrarum laetificat orbem. Convenienter igitur angelus [al. archangelus] sanctae Mariae Virgini, primo omnium, illud: Ave, gratia plena, Dominus tecum, prae significavit: quoniam eum ipsa totus gratiae thesaurus reconditus erat. Ex omnibus enim generationibus, haec sola virgo, sancta corpore et spiritu exstitit, solaque fert eum qui verbo omnia portat. Et non solum admiracionem nobis parit sanctissimae illius in corpore pulchritudo, sed et virtutes animae eius. Ideo et verbis illis: Ave, gratia plena, primum angelus [al. archangelus] ipsam salutando compellavit: Dominus tecum, et non terrenus sponsus, sed ipse sanctificationis [al. sancti-

¹ Ps. XLV, 5.

*1152 * ἀλλ' αὐτὸς ὁ τοῦ ἀγιασμοῦ Κύριος, ὁ τῆς ἀγνείας [ἀλ. ἀγίας] πατήρ, ὁ τῆς ἀφθαρσίας κτίστης, καὶ τῆς ἐλευθερίας δοτήρ, ὁ τῆς σωτηρίας κηδεμών, καὶ τῆς ἀληθοῦς εἰρήνης ταμίας χορηγός, ὁ ἐκ τῆς Παρθένου γῆς πλάσας τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐκ τῆς ἑκείνου πλευρᾶς τὴν Εὔαν προσλαβόμενος [ἀλ. προβαλλόμενος]: οὗτος ὁ Κύριος μετὰ σοῦ, καὶ πάλιν ἐκ σοῦ. Δεῦρο [ἀλ. δεῦτε] τοίνυν, ἀγαπητοί, καὶ ἡμεῖς τῷ ἀγγειλιῷ αἰνῶ συνεπόμενοι, τὴν κατὰ δύναμιν ὅφειλήν εὐγνώμονες [γρ. εὐγνωμόνως] ἀποτίσωμεν, λέγοντες: « Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ ». Σὸν γάρ τὸ χαίρειν ἀληθῶς ἐπειδὴ μετὰ σοῦ ἡ θεία χάρις, ὡς οἴδεν, ἐσκήνωσεν· μετὰ τῆς δούλης, ὁ Βασιλεὺς τῆς δόξης· μετὰ τῆς ὡραίας, « ὁ ὡραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων ». μετὰ τῆς ἀμιάντου, ὁ ἀγιάζων τὰ σύμπαντα. Μετὰ σοῦ ὁ Θεός, καὶ τέλειος ἄνθρωπος, ἐν ᾧ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος. « Χαῖρε, κεχαριτωμένη », ἡ πηγὴ τοῦ φωτός, τοῦ φωτίζοντος πάντας τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας. « Χαῖρε, κεχαριτωμένη », τοῦ νοητοῦ ἥλιου ἡ ἀνατολὴ [ἀλ. ἥλιον τῆς δικαιοσύνης ἡ ἀνατολή], καὶ τὸ τῆς ζωῆς ἀμίαντον ἄνθος. « Χαῖρε, κεχαριτωμένη », ὁ λειμῶν τῆς εὐωδίας. « Χαῖρε, κεχαριτωμένη », ἡ ἀμπελος ἡ ἀειθαλής, ἡ εὐφραίνουσα τὰς ψυχὰς τῶν σὲ δοξαζόντων. « Χαῖρε, κεχαριτωμένη », ἡ ἀγεωργητὸς καλλίκαρπος ἄρουρα. Κατὰ φύσιν μέν, διὰ τὸ καθ' ἡμᾶς, καὶ διὰ τὸν χρόνον τῆς ἀσκήσεως [κυήσεως]: παρὰ φύσιν δέ, μᾶλλον δὲ ὑπὲρ φύσιν, διὰ

tatis] Dominus, pater castitatis, incorruptionis auctor et libertatis dator; salutis procurator, et verae pacis conservator atque largitor; qui ex terra virgine creavit hominem, et ex illius latere ac costa

*1151 Evam assumpsit [al. protulit, * creavit]: hic Dominus tecum, et rursum ex te. Agite igitur, charissimi, et nos angelicam consecantes laudem, debitum pro viribus grati [al. grato animo] persolvamus, dicentes: *Ave ac gaude, gratia plena, Dominus tecum.* Tuum enim vere est avere atque gaudere; quoniam tecum divina gratia, ut novit, habitationem elegit; cum ancilla, Rex gloriae: cum speciosa, *speciosus forma prae filiis hominum;*¹ cum impolluta, qui sanctificat universa. Tecum Deus, et ex te Deus, ac perfectus homo, in quo omnis plenitudo divinitatis inhabitat. *Ave, gratia plena,* fons lucis, qui cunctos in ipsum credentes illuminat. *Ave, gratia plena,* intelligibilis solis oriens [al. solis iustitiae oriens], et flos vitae immaculatus. *Ave, gratia plena,* pratum fragrantissimum. *Ave, gratia plena,* vitis semper vigens; quae animas glorificantium te laetificas. *Ave, gratia plena,* ager qui non exaratus fructus profert pulcherrimos: secundum naturam quidem, eo quod more nostro, et tempore motus gestationisque servato protulisti; at praeter naturam, aut potius supra naturam, quia superne divinum Verbum advenit, et in

¹ Ps. XLIV, 3.

τὸν ἀνωθεν ἐνδημήσαντα Θεὸν Λόγον, καὶ ἐν τῇ ἀγίᾳ σου γαστρὶ τὸν Ἀδάμ ἀναπλάσαντα, καὶ τὸ μὲν γόνιμον, τῇ ἀγίᾳ Παρθένῳ παρέσχεν τὸ ἄγιον Πνεῦμα· ἡ δὲ ἀλήθεια τοῦ σώματος προσελήφθη ἐκ τοῦ σώματος αὐτῆς. Καὶ ὥσπερ ὁ μαργαρίτης ἐκ τῶν δύο φύσεων, ἐξ ἀστραπῆς καὶ ὕδατος, ἐκ τῶν ἀδήλων σημείων τῆς θαλάσσης προέρχεται· οὕτως καὶ ὁ Δεσπότης ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστός, ἀσυγχύτως καὶ ἀτρέπτως, ἐκ τῆς καθαρᾶς καὶ ἀγνῆς, καὶ ἀμιάντου, καὶ ἀγίας Παρθένου Μαρίας προέρχεται, ἐν θεότητι τέλειος, καὶ ἐν ἀνθρωπότητι τέλειος, κατὰ πάντα δόμοιος τῷ Πατρί, καὶ δόμοιούσιος ἡμῖν κατὰ πάντα, χωρὶς ἀμαρτίας.

- 1981** Πλεῖστοι τῶν ἀγίων Πατέρων, καὶ πατριαρχῶν, καὶ προφητῶν, ἐπε-^{PG 10, 1152} θύμησαν ἴδεῖν, καὶ αὐτόπται γενέσθαι, καὶ οὐ γεγόνασιν. Καὶ οἱ μὲν αὐτῶν, διὰ ὁράσεις αὐτὸν τυπικῶς ἐν αἰνίγμασιν [ἀλ. ἐν αἰνίγματι] ἔθεάσαντο· οἱ δὲ ἐν στόλῳ νεφέλης θείας φωνῆς ἐν ἀκροάσει γεγόνασιν, καὶ ἀγίων ἀγγέλων συνέτυχον δόπτασίας· πρὸς Μαρίαμ δὲ Παρθένον μόνην τὴν ἀγίαν, Γαβριὴλ ὁ ἀρχάγγελος [ἀλ. ὁ ἀγγελος] φωτιστικῶς παρεγένετο, τὸ «Χαῖρε, κεχαριτωμένη», αὐτῇ εὐαγγελίζόμενος· καὶ οὕτως τὸν Λόγον ἐδέξατο, καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς σωματικῆς συμπληρώσεως, τὸν πολύτιμον μαργαρίτην προήνεγκεν. Δεῦτε τοίνυν καὶ ὑμεῖς, ὡς ἀγαπητοί, τὰ ἐκ τῆς τοῦ Δαΐδ θεοπνεύστου κιθάρας, ἡμῖν δεδειγμένα μελωδήσωμεν, λέγοντες· «Ἀνάστηθι, Κύριε,

sancto tuo utero Adamum reformavit, ac fecunditatem quidem Spiritus sanctus sanctae Virgini praebuit; verum autem corpus ex eius corpore assumptum est. Et sicut margarita ex duabus naturis, ex fulgure nimirum et aqua, occultis quibusdam indiciis ac signis maris provenit; ita quoque Dominus noster Iesus Christus, inconfuse et immutabiliter ex pura ac casta, et impolluta ac sancta Maria Virgine progreditur, in deitate perfectus, et in humanitate perfectus. Patri per omnia similis, et nobis per omnia consubstantialis, sed omnis peccati expers.

- 1981** Plurimi sanctorum Patrum, patriarcharum et prophetarum de-^{PG 10, 1151} siderarunt eum videre et coram spectatores fieri, et non potuerunt. Et alii quidem ex ipsis per visiones adumbratim in aenigmatibus [al. in aenigmate] conspexerunt; alii vero in columna nubis divinam vocem audierunt, et sanctorum angelorum aspectibus potiti sunt; ad Mariam autem virginem solam sanctam Gabriel archangelus [al. angelus] claro lumine venit, *Ave, gratia plena, ei annuntians;* et sic ipsa Verbum suscepit, et in tempore corporeae completionis pretiosam margaritam produxit. Adeste igitur, vos quoque charissimi, et dulcia verba illa ex spiritali David cithara nobis representata decantemus, dicentes: *Surge, Domine, in requiem tuam,*

*1153 εἰς τὴν ἀνάπτωσίν σου· σύ, καὶ ἡ κιβωτὸς τοῦ ἀγιάσματός σου». Κιβωτὸς γὰρ ἀληθῶς, ἡ ἀγία Παρθένος, ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν κεχρυσωμένη, ἡ δὲν τὸν Θησαυρὸν δεξαμένη τοῦ ἀγιάσματος. * «'Ανάστηθι, Κύριε, εἰς τὴν ἀνάπτωσίν σου». «'Ανάστηθι, Κύριε», ἐκ τῶν κόλπων τοῦ Πατρός, ἵνα ἔξαναστήσῃς τὸ πεπτωκὸς γένος τοῦ πρωτοπλάστου. Ταῦτα πρεσβεύων ὁ Δασὶδ πρὸς τὴν ἔξ αὐτοῦ μέλλουσαν βλαστάνειν ῥάβδον τὸ καλλίκαρπον ἐκεῖνο ἄνθος, προφητεύων ἔλεγεν· «'Ακουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε, καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου, καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου, καὶ τοῦ οἴκου τοῦ Πατρός σου· καὶ ἐπιθυμήσει ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου· ὅτι αὐτός ἐστιν Κύριος ὁ Θεός σου, καὶ προσκυνήσεις [ἄλ. προσκυνήσουσιν] αὐτῷ». «'Ακουσον, θύγατερ», τὰ πρώην εἰς σὲ [ἄλ. περὶ σοῦ] προφητεύόμενα· ἵνα καὶ τοῖς γνώσεως ὀφθαλμοῖς θεωρήσῃς τὰ πράγματα. «'Ακουσον ἐμοῦ σοι προμηνύοντος, καὶ τοῦ ὀρχαγγέλου σοι τὰ ἐντελῆ σοι μυστήρια διαρρόήδην ἀναγγέλλοντος. Δεῦτε τοίνυν, ἀγαπητοί, καὶ ἡμεῖς ἐπὶ τὴν τῶν προλαβόντων μνήμην ἀναδραμόντες, τὴν ἔξ Ἰεσσαὶ ῥάβδον ὑπερφυῶς οὕτως βλαστήσασιν δοξάσωμεν, ἀνυμνήσωμεν, μακαρίσωμεν, εὐφημίσωμεν. Οὐ γάρ μόνῳ τῷ [ἄλ. μόνῳ τὸν] Ἰωσήφ, ἀλλὰ καὶ τῇ θεοτόκῳ Μαρίᾳ προμαρτυρῶν [ἄλ. προσμαρτυρῶν] ὁ Λουκᾶς, ἐν τοῖς θείοις Εὐαγγελίοις, ἱστορεῖ πρὸς αὐτὴν τὴν τοῦ Δασὶδ οἰκειότητα· «'Ανέδη γάρ ὁ Ἰωσήφ, φησίν, ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας εἰς πόλιν τῆς Ἰουδαίας, ἦτις καλεῖται Βηθλεέμ, ἀπογρά-

*1154 *tu, et arca sanctificationis tuae.*¹ Vere enim arca est sanctissima Virgo, intrinsecus et extrinsecus deaurata, quae universum sanctificationis thesaurum suscepit. *Surge, Domine,* in requiem tuam. Surge, Domine,* ex sinu Patris, ut collapsum primi parentis genus erigas. Haec postulans ac deprecans David, ad virgam, quae ex ipso pulcherrimi illius fructus florem germinatura erat, vaticinans dicebat: *Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam; et obliviousere populum tuum, et domum patris tui: et concupiscet rex decorem tum: quoniam ipse est Dominus Deus tuus, et adorabis eum.*² *Audi, filia,* quae antea in te [al. de te] praedicta sunt: ut et cognitionis oculis res ipsas contempleris. Audi me tibi praesignificantem, et archangelum perfecta tibi mysteria diserte annuntiantem. Venite igitur, dilectissimi, et nos ad memoriam ea quae praecesserunt revocantes, virgam illam ex Iesse sic admirabiliter atque ineffabiliter germinantem glorificemus, collaudemus, beatam praedicemus, laetisque acclamacionibus excipiamus. Non enim soli [al. solum] Ioseph, sed et Dei genitrici Mariae testimonium perhibens Lucas, in divinis Evangelii, ad ipsam David familiam atque cognationem respiciens, enarrat ac dicit: *Ascendit autem et Ioseph a Galilaea in civitatem Iudeae, quae*

¹ Ps. CXXXI, 8.

² Ps. XLIV, 11-12.

ψασθαι σὺν Μαριάμ τῇ μεμνηστευμένῃ αὐτῷ γυναικί, οὕσῃ ἐγκύῳ, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς ἐξ οίκου καὶ πατριᾶς Δασίδ». [...]

- 1982 Homilia II.² Ἐορτὰς μὲν ἀπάσας καὶ ὑμνῳδίας, δέον ἡμᾶς θυσιῶν δίκην PG 10, 1156
προσφέρειν τῷ Θεῷ· πρώτην δὲ [ἄλ. πρῶτον δὲ] πάντων, τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς ἀγίας Θεοτόκου, τὸ «Χαῖρε, κεχαριτωμένη», τὸν παρὰ τοῦ ἀγγέλου πρὸς αὐτὴν γεγονότα· ἐπειδὴ καὶ πρώτη πάσης σοφίας [ἄλ. πρὸ τῆς σοφίας πάσης] καὶ σωτηρίου διδασκαλίας ἐπὶ τῆς νέας διαθήκης, τὸ «Χαῖρε κεχαριτωμένη», παρὰ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων ὑμᾶς ἀπεστάλη. «Κεχαριτωμένη» δὲ εἰπών, πᾶσαν τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων συμπεριέλαβεν. «Χαῖρε, κεχαριτωμένη», ἐπὶ τῇ ἀγίᾳ συλλήψει καὶ ἐπὶ τῇ ἐνδόξῳ κυήσει. «Εὐαγγελίζομαι ὑμᾶς χαρὰν μεγάλην, ἥτις ἔσται παντὶ τῷ λαῷ».

[...] Ἐπειδὴ γάρ ἡ ἀγία Μαρία ἐν σαρκὶ οὖσα, τὴν ἀφθαρτὸν πολιτείαν ἐκέκτητο, ἀρεταῖς τε παντοίαις πολιτευσαμένη, καὶ βιώσασα κρείττον ἡ κατὰ ἀνθρωπον· διὰ τοῦτο, δ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγος σάρκα ἀναλαβεῖν, καὶ τέλειον ἀνθρώπινον ἐξ αὐτῆς κατηξίωσεν· ἵνα δι’ ἣς σαρκὸς ἡ ἀμαρτία εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθεν, καὶ διὰ τῆς ἀμαρτίας διάθανατος, διὰ τῆς αὐτῆς σαρκὸς κατακριθῆ ἡ ἀμαρτία ἐν τῇ σαρκὶ.

vocatur Bethlehem, ut profiteretur cum Maria desponsata sibi uxore praegnante; eo quod essent ipsi e domo et familia David.¹ [...]

- 1982 Homilia II.² Cunctas quidem festorum celebritates atque hymnodias decet nos sacrificiorum instar offerre Deo: primum autem omnium, Annuntiationem sanctissimae Dei genitricis, verbis illis comprehensam, *Ave, gratia plena*³ quae ab angelo ad eam facta est: quoniam et prima omnis sapientiae [al. ante omnem sapientiam] et salutaris doctrinae in Novo Testamento illa nobis salutatio a Patre luminum emissa est. *Gratia autem plena* dicens, omnem naturam humanam complexus est. *Ave, gratia plena*, in sancta conceptione, et in glorioso partu. *Annuntio vobis gaudium magnum, quod erit omni populo.*⁴

[...] Nam quoniam S. Maria in carne dum esset, purissimam vitam, omnique genere virtutum exultam, optimamque supra humanae naturae consuetudinem, gerebat; ideo aeterni Patris Verbum carnem ex ea, et perfectam humanam naturam suscipere dignatum est; ut per quam carnem peccatum in mundum introivit, et per peccatum mors, per eamdem carnem peccatum in carne condemnetur.

¹ Lc. II, 4.

² Viri docti attribuunt Homiliam hanc *Proclo, Chrysippo, Apollinari* Laodiceae vel *Anonymo* cuidam saeculi V. Probabiliter prima pars Homiliae est Chrysippi (cf. RPhTh, 540).

³ Lc. I, 28.

⁴ Lc. II, 10.

*1157

[...] Πρὸς Παρθένον ἀγνήν Γαβριὴλ ἀπέσταλται· ὁ ἀσώματος πρὸς τὴν ἐν σώματι μετελθοῦσαν τὴν πολιτείαν τὴν ἄφθαρτον, ἐν ἀγνείᾳ, καὶ ἐν ἀρεταῖς βιώσασαν. Καὶ ἐλθὼν πρὸς * αὐτήν, πρῶτον τὸ « Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ », αὐτῇ εὐαγγελίζεται οὕτως· « Χαῖρε, κεχαριτωμένη ». Σὺ γάρ τὰ τῆς ὄντως χαρᾶς πράττεις ἀξία· ἐπειδὴ σὺ τὸν ἀσπιλὸν χιτῶνα ἐνδέδυσαί, καὶ τὴν ζώνην τῆς σωφροσύνης περίκεισαι. « Χαῖρε, κεχαριτωμένη », δοχεῖον τῆς ἐπουρανίου εὐφροσύνης τυγχάνουσα. « Χαῖρε, κεχαριτωμένη »· διὸ σοῦ γάρ ή χαρὰ πάσῃ τῇ κτίσει βραβεύεται, καὶ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἀπολαμβάνει τὸ ἀρχαῖον ἀξίωμα. « Χαῖρε, κεχαριτωμένη »· ὅτι ἐν ταῖς ἀγκάλαις σου ὁ κτίστης τῶν ἀπάντων μέλλει βαστάσεσθαι. 'Η δὲ ἐπὶ τῷ λόγῳ τούτῳ διεταράχθη· ἀήθης γάρ πρὸς πάσας τὰς διαλέξεις τῶν ἀνθρώπων ἐτύγχανεν· καὶ τὴν ἡσυχίαν, ὡς μητέρα σωφροσύνης καὶ ἀγνείας, ἡσπάζετο, καθαρὸν ὑπάρχουσα, καὶ ἀκέραιον, καὶ ἀμόλυντον ἄγαλμα, αὔτη τὴν ἀγγελικὴν ὅψιν οὐκ ἐδειλίασεν, ὡς οἱ πλείονες [ἄλ. πολλοί] τῶν προφητῶν· ἐπειδὴ καὶ παρθενία ἀληθῆς πρὸς ἀγγέλους συγγένεια τυγχάνει, καὶ ἴσομοιρία. 'Επιμελῶς γάρ ή ἀγία Παρθένος τὴν λαμπάδα τῆς παρθενίας φυλάττουσα, καὶ πολλὴν τοῦ μὴ σδεσθῆναι, ἥ σπιλωθῆναι, πρόνοιαν εἶχε. Καὶ καθάπερ ἐν τις λαμπράν στολὴν περιβεβλημένος, πολὺν ποιεῖται λόγον, μή τις μολυσμός, ἥ ρύπος πόθεν προσγένηται· οὕτως ή ἀγία Μαρία ἐν ἔωτῇ διενοεῖτο, καὶ ἔλε-

*1158

[...] Ad castissimam Virginem missus est Gabriel; incorporeus, ad eam quae in corpore vitam transigebat incorruptam, in castitate * ac virtutibus viventem. Et ad ipsam veniens, primum illud, *Ave, gratia plena, Dominus tecum*, ipsi sic annuntiat: *Ave, gratia plena*. Tu enim quae revera gaudio sunt digna agis: quoniam immaculatam induta es vestem, et cingulo continentiae ac pudicitiae cincta es. *Ave, gratia plena*, quae supercoelestis laetitiae vas es atque receptaculum. *Ave, gratia plena*; nam per te, gaudium omni dispensatur creaturae, genusque humanum antiquam dignitatem recuperat. *Ave, gratia plena*; quoniam in ulnis tuis Creator universorum gestabitur. Ipsa vero in hoc turbata est verbo: nam ad quoscumque viorum affatus erat insolita, et quietem atque silentium ut continentiae ac castitatis matrem amplectebatur; cumque puritatis atque integritatis immaculatum simulacrum esset, aspectum ipsa angelicum, sicut plures ex prophetis non reformidavit; quoniam et affinitatem quamdam ac similitudinem vera virginitas cum angelis habet. Studiose quippe sanctissima Virgo lampadem virginitatis conservabat, et ne extingueretur aut commacularetur, provide diligenterque curabat. Et siue aliquis splendido amictus vestimento, magnam rationem ac curam adhibet, ne qua inquinatione ac sorde contaminetur; ita quoque sanctissima Maria intra se cogitabat atque

γεν· Μή τινα ἄρα κατασκευὴν ἡ θωπείαν ἡ θεραπεία κέκτηται; Μή τὸ « χαῖρε » τοῦτο λύπης αἴτιον μοι γενήσεται, καθὼς πάλαι τῇ προμήτορι Εὔφῳ ὁ ὀφεοδαίμονος συνέργητος παραδοχὴ τῆς χρηστολόγου ὑποσχέσεως τῆς θεώσεως; Μή πάλιν « εἰς ἄγγελον φωτός μετασχηματισθεὶς ὁ ἀρχέκακος » δαιμων, καὶ τῷ ἐμῷ μνήστορι φθονῶν τῆς ἄγαν σωφροσύνης, καὶ τούτῳ προσβαλῶν δι’ ὅμιλίας τάχα χρηστῆς, καὶ μὴ ἴσχυσας ὡς στερβόν νοῦν, τὸν ἀνδρα ἀπατῆσαι, ἐμοὶ προσῆλθεν ὡς ἀπαλωτέρᾳ κεκοσμημένῃ τῇ διανοίᾳ, καὶ τὸ « χαῖρε » ἐπιφωνεῖ τὸ ἐξ ὑστερον ὄχαρι; Μή ἄρα ὁ μακαρισμὸς καὶ ἀσπασμὸς ἐν εἰρωνείᾳ γέγονε; Μή τις ἵδες ἐν τῷ μέλιτι κέκρυπται; Μή λόγος μὲν εὐαγγελιζομένου, σκοπὸς δὲ συλοῦντος; « Ήν γάρ οὐκ οἶδεν αὐτός, πόθεν ἀσπάσεται; Ταῦτα ἐν ἔνυτῃ διηπόρει, καὶ ἔλεγεν. Τότε πάλιν ὁ ἀρχάγγελος προσφωνεῖ αὐτῇ χαρὰν τοῖς πᾶσι πιστήν, καὶ ἀδιαιρετον, προμηνύων καὶ λέγων αὐτῇ: « Μή φοδοῦ, Μαριάμ [ἄλ. χαρὰν ἀδιαιρετον, καὶ λέγει· Μή φοδοῦ, Μαριάμ], εὗρες γάρ χάριν παρὰ τῷ Θεῷ ». Ἐχεις σύντομον τὴν τῶν ὥρθέντων ἀπόδειξιν. Οὐ μόνον γάρ σοι, τὸ μηδὲν φοβεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀφοδίας τὸν τρόπον αἰνίττομαι. Δι’ ἐμοῦ γάρ πᾶσαι αἱ οὐράνιαι δυνάμεις, σὲ τὴν ἀγίαν Παρθένον ἀσπάζον-

dicebat: Numquid forte artificium aliquod ac fraudem, vel assentationem iste ministerii atque obsequii actus in se continet? Numquid *ave* istud doloris mihi causa erit, sicut olim primae matri Evae, blanda divinitatis promissio, quam ex daemoniaci serpentis operatione suscepereat?¹ Numquid rursus *in angelum lucis transfiguratus* mali auctor daemon² et meo sponso suam valde pudicitiam invidens, blandoque eum sermone fortasse oppugnans, et non valens viri mentem tamquam firmorem decipere, ad me quasi teneriore decoratam mente accessit; et istud mihi *ave* invenustum in posterum intonuit? Numquid per ironiam beatificatio atque salutatio illa facta est? Numquid venenum sub melle occultatum? Numquid verba quidem fausta nuntiantis; at scopus est depraedantis? Quomodo enim quam non novit ipse salutat? Haec apud se dubia cogitatione versabat atque dicebat. Tunc rursus gaudium cunctis credibile atque indubitate archangelus ipsi annuntiat, et dicit: *Ne timeas [al. gaudium indivisibile] ei annuntiat, ac dicit: Ne timeas], Maria: invenisti enim gratiam apud Deum.*³ Habes brevem dictorum demonstracionem. Non solum enim tibi quod nihil timendum est, sed et fiduciae rationem innuo. Nam cunctae per me coelestes potestates te sanctam Virginem salutant: quin et ipse coelestium omnium potestatum do-

¹ Gen. III, 5.

² II Cor. XI, 14.

³ Lc. I, 30.

ταῖς αὐτὸς δὲ μᾶλλον ὁ κυριεύων πασῶν τῶν οὐρανίων δυνάμεων, ἀπὸ πάσης τῆς κτίσεως, σὲ τὴν ἀγίαν καὶ παγκόσμιον ἐκλέκται· καὶ διὰ τῆς ἀγίας καὶ ἀγνῆς, καὶ καθαρᾶς, καὶ ἀμιάντου σου γαστρός, ὁ φωτιστικὸς μαργαρίτης προέρχεται εἰς σωτηρίαν πάσης τῆς οἰκουμένης· ἐπειδὴ πάσης ἀνθρωπίνης φύσεως [ἄλ. κτίσεως], καὶ σὺ ἡ ἀγία, ἐνδοξοτέρα, καὶ καθαρωτέρα, καὶ δοιωτέρα γεγένησαι· λαμπροτέραν μὲν ὑπὲρ χιόνα ἔχουσα τὴν διάνοιαν, παντὸς

*¹¹⁶⁰ * δὲ χρυσίου δοκιμωτέρου κεκαθαρμένον τὸ σῶμα· γαστέρα δέ, οἷαν ὁ Ἱεζεκιὴλ ἐθεάσατο, καὶ ποίαν δὲ ἴστορησεν, τοιάδε λέγων· « Ὁμοίωμα ζώων ὑπὲρ κεφαλῆς, ὧσεὶ στερέωμα, καὶ ὡς ὄρασις κρυστάλλου φοβεροῦ, καὶ ὁμοίωμα θρόνου ἐπ’ αὐτῶν, ὡς ὄρασις λίθου σαπφείρου· καὶ ἐπάνω τοῦ θρόνου, ὡς ὁμοίωμα ἀνθρώπου, καὶ ὡς ὄρασις ἥλεκτρου· καὶ ἔσωθεν αὐτοῦ, ὡς ὄρασις πυρός, κύκλῳ ». Σαφῶς δὲ τὸν ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου τεχθέντα ὁ προφήτης τυπικῶς ἐθεάσατο· δὸν σύ, ἀγία Παρθένε [ἄλ. μακαρία Παρθένε], φέρειν οὐκ ἵσχυες, εἰ μὴ πάσης δόξης, καὶ ἀρετῆς κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον [ἄλ. τὸν θρόνον ἐκείνου] ἐξήστραπτες. Ποίοις οὖν ἐγκωμίων ῥήμασι τὴν παρθενικὴν διαγράψωμεν ἀξίαν; Ποίοις ἐπαίνων νεύμασι καὶ κηρύγμασι τὸν ἀσπιλὸν ἀνυμνήσωμεν χαρακτῆρα; Ποίαις πνευματικαῖς ὕμνῳδίαις καὶ λέξεσι δοξάσωμεν τὴν ὑπερένδοξον ἐν ἀγγέλοις; Αὕτη ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ

minator, ex omni creatura, te sanctissimam et ornatissimam elegit; et per sanctum ac castum, purum atque impollutum ventrem tuum, fulgidissima margarita in salutem totius terrarum orbis prorogreditur; quoniam et tu sancta, omni * humana natura [al. creatura] gloriosior ac purior sanctiorque effecta es: ac nive quidem candidiorem habens mentem, quovis autem auro quantumvis probato purificatum magis corpus; ventrem vero, qualem Ezechiel vidit, et qualem recensuit, talia dicens: *Similitudo animalium super caput, quasi firmamentum, et quasi aspectus crystalli formidabilis, et similitudo throni, super ea, quasi aspectus lapidis sapphiri; et super thronum, tamquam similitudo hominis, et quasi aspectus electri; et intrinsecus eius, velut aspectus ignis, per circuitum.*¹ Perspicue igitur propheta natum ex sanctissima Virgine, in figura ac umbra cernebat: quem tu, sancta Virgo [al. beata Virgo] portare non posses, nisi omni gloria atque virtute pro tempore illo refulgeres [al. contra throno ipsius coruscates]. Quibus igitur encomiorum verbis dignitatem virginalem describamus? Quibus laudum significationibus atque praeconii immaculatam eius formam celebremus? Quibus spiritualibus canticis atque elocutionibus gloriosissimam inter angelos glorificemus? Haec, in domo Dei instar fructiferae olivae plantata,

¹ Ezech. I, 22, 26, 27.

πεφυτευμένη, ὡς κατάκαρπος ἐλαία, ἐν ᾧ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπεσκίασε [ἄλ. ἐπισκιάζει] δι’ ἣς υἱούς καὶ κληρονόμους ἡμᾶς κέχληκεν τῆς τοῦ Χριστοῦ βασιλείας. Αὕτη, ὁ δειθαλής τῆς ἀφθαρσίας παράδεισος· ἐν ᾧ τὸ ζωοποιὸν ξύλον φυτευθέν, τοῖς πᾶσιν χορηγεῖ ἀθανασίας καρπούς [ἄλ. ἀφθαρσίας καρπόν]. Αὕτη, παρθένων τὸ καύχημα, μητέρων τὸ ἀγαλλίαμα. Αὕτη, πιστευόντων στήριγμα, καὶ εὐσεβῶν κατόρθωμα. Αὕτη, φωτὸς ἔνδυμα, καὶ ἀρετῆς [ἄλ. ἀληθείας] ἐφέστιον. Αὕτη, πηγὴ ἀένακος, ἐν ᾧ τὸ ζωὸν ὄδωρ ἔδιλυσε τὴν ἔνσαρκον τοῦ Κυρίου παρουσίαν. Αὕτη, δικαιοσύνης ἔχύρωμα, καὶ ὅσοι ταύτης γεγόνασιν ἐρασταί, καὶ τῆς παρθενικῆς ἐρῶσι γνησιότητος καὶ καθαρότητος, τῆς ἀγγελικῆς ἀπολαύσονται χάριτος. "Οσοι τοῦ οἴνου τῆς μέθης [ἄλ. οἴνου καὶ τῆς μέθης], καὶ τῶν σικέρων ἀπέχονται τῆς ἥδυπαθείας, ἐκ τοῦ γεννήματος εὐφρανθήσονται τῆς ζωηφόρου φυτείας. "Οσοι τὴν λαμπάδα ἀσθεστὸν διετήρησαν τῆς παρθενίας, τὸν ἀμαράντινον στέφανον ἀναδήσονται τῆς ἀφθαρσίας. "Οσοι τὸν τῆς σωφροσύνης ἀσπιλον περιεποιήσαντο χιτῶνα, εἰς τὸν μυστικὸν τῆς δικαιοσύνης παραληφθήσονται νυμφῶνα. "Οσοι τοῦ ἀγγελικοῦ βαθμοῦ πλησιαίτεροι γεγόνασι, γνησιαίτερον τοῦ δεσποτικοῦ κατατρυφήσουσι μακαρισμοῦ. "Οσοι τὸ φωτιστικὸν ἔλαιον τῆς διανοίας, καὶ τὸ καθαρὸν τοῦ συνειδότος θυμίαμα κέκτηνται, τῆς εὐώδίας τῆς πνευματικῆς, καὶ τῆς υἱοθεσίας [ἄλ. πνευματικῆς υἱοθεσίας] κληρονομήσουσι τὴν

cui Spiritus sanctus obumbravit; per quam nos filios et haeredes regni Christi vocavit. Haec semper vigens immortalitatis paradisus, in qua lignum vitae plantatum cunctis immortalitatis fructus [al. incorruptibilitatis fructum] suppeditat. Haec virginum gloriatio, et matrum iubilatio. Haec credentium firmamentum, et piorum perfectum exemplum. Haec lucis indumentum, et virtutis [al. veritatis] domicilium. Haec fons perennis, in quo aqua viva scaturivit atque produxit Domini in carne adventum. Haec iustitiae munimentum; et quicumque eius, ac virginalis ingenuitatis puritatisque amatores fuerint, angelica gratia perfruentur. Quicumque a vino ebrietatis [al. a vino et ebrietate] et sicera voluptatis abstinuerint, ex genimine vivifcae plantationis laetificantur. Quicumque virginitatis lampadem inexstinctam conservaverint, immarcescibili immortalitatis corona¹ exornabuntur. Quicumque immaculatam temperantiae ac pudicitiae vestem comparaverint, mystico iustitiae thalamo excipientur. Quicumque proprius ad angelicum gradum accesserint, perfectius quoque deliciis Dominicæ beatitudinis reficiantur. Quicumque perlucidum mentis oleum, ac purum conscientiae thymiama possederint, boni spiritalis odoris adoptionisque [al. et adoptionis spiritalis] promissionem consequentur. Quicumque digne

¹ I Petr. V, 4.

ἐπαγγελίαν. "Οσοι ἀξίως τὸν Εὐαγγελισμὸν ἔορτάζουσι τῆς θεοτόκου Παρθένου Μαρίας, γνησιαίτερον τῆς ἀγγελίας, τοῦ « Χαῖρε, κεχαριτωμένη », κομίζονται μισθαποδοσίαν. Δεῖ οὖν ἡμᾶς τὴν ἔορτὴν ταύτην ἔορτάζειν, ἐπειδὴ χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐπλήρωσεν. [...]

*¹¹⁶¹ Πάντων ἡμῖν τῶν ἀγαθῶν ἀρχὴ γέγονεν ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς κεχαριτωμένης Μαρίας, ἡ πολυύμνητος τοῦ Σωτῆρος οἰκουμοία, ἡ ἔνθεος αὐτοῦ καὶ ὑπερκόσμιος διδασκαλία. Ἐντεῦθεν ἡμῖν ἀνατέλλουσιν τοῦ νοεροῦ φωτὸς αἱ ἀκτῖνες. Ἐντεῦθεν ἀναβρύουσιν ἡμῖν αἱ πηγαὶ τῆς σοφίας, καὶ τῆς ἀθανασίας, διειδῆ καὶ καθαρὰ ἐκχέουσαι τῆς εὐσεβείας τὰ νάματα. Ἐντεῦθεν ἡμῖν ἀπαστράπτουσιν οἱ θησαυροὶ τῆς θεογνωσίας.

^{PG}
^{10, 1164} [...] "Οτε δὲ ἥλθεν τὸ πλήρωμα τῶν καιρῶν τῆς ἐνδόξου παρουσίας αὐτοῦ, τὸν ἀρχάγγελον Γαβριὴλ πρὸς τὴν Παρθένον Μαριὰμ εὐαγγελιζόμενον προαπέσταλκεν. Ὁ δέ, ἀπὸ τῶν ἀφράστων ἀνω δυνάμεων πρὸς τὴν ἄγιαν Παρθένον παραγενόμενος, πρῶτον τὸ « Χαῖρε, κεχαριτωμένη », αὐτῇ προσεφώνησεν· τῆς δὲ φωνῆς τοῦ « Χαῖρε, κεχαριτωμένη », πρὸς αὐτὴν γενομένης διὰ τῆς ἀκοῆς εἰσῆλθεν τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον εἰς τὸν ἀμιάντον ναὸν τῆς Παρθένου· καὶ ἡγιάσθη ἡ ἔννοια σὺν τοῖς μέλεσι· καὶ ἔστη ἡ φύσις ἀντικρυς, καὶ ἡ συνουσία πόρρωθεν, μετὰ θάμβους θεωροῦσαι τὸν Δεσπότην τῆς φύσεως παρὰ φύσιν, μᾶλλον δὲ ὑπὲρ φύσιν πρᾶγμα θαυματουργοῦντα ἐν τῷ σώματι· καὶ

1983

Dei genitricis Virginis Mariae Annuntiationem celebraverint, pleniorē etiam angelicae salutationis illius, *Ave gratia plena*, mercedem referent. Oportet igitur nos hanc festivitatem celebrare, quoniam gaudio atque laetitia eunctum terrarum replevit orbem. [...]

*¹¹⁶² * Cunctorum nobis bonorum principium Annuntiatio Mariae gratia plenae exstitit, laudatissima Salvatoris dispensatio, divinaque eius atque altissima coelestis doctrina. Hinc nobis spiritalis lucis exoriuntur radii. Hinc nobis sapientiae et immortalitatis scaturiunt fontes; qui limpidos ac puros rivos pietatis effundunt. Hinc nobis divinae cognitionis resplendent thesauri. [...]

^{PG}
^{10, 1165} [...] Quando porro venit plenitudo temporum gloriosi adventus sui, archangelum praemisit Gabrielem ad Mariam Virginem, qui laetum ipsi nuntium deferret. Hic autem ab ineffabilibus supernis potestatibus ad sanctissimam Virginem deveniens, primum illis verbis: *Ave, gratia plena*,¹ ipsam compellavit ac salutavit: qua quidem verborum voce ad eam facta, in ipsa mox auditione Spiritus sanctus in immaculatum Virginis templum ingressus est; et sanctificata est mens eius simul cum membris; stetitque natura ex adverso, et concubitus procul, cum stupore spectantes naturae Domini num praeter naturam, atque adeo supra naturam, rem admirabilem

1983

¹ Lc. I, 28.

δι' ὃν ὅπλων ὁ διάδοιος ἡγανίζετο, διὰ τῶν ἐναντίων ὁ Χριστὸς ἡμᾶς ἔσωσεν, ἀναλαβὼν τὸ ὄμοιοπαθὲς ἡμῖν σῶμα, ἵνα τῷ λείποντι μείζονα χάριν [ἄλ. χαρὰν] δωρήσηται. Καὶ ὅπου ἐπλεόνασεν ἡ ἀμαρτία, ὑπερεπερίσσευσεν ἡ χάρις. Πρεπόντως δὲ ἡ χάρις πρὸς τὴν ἀγίαν Παρθένον ἀπέσταλται. Οὕτως γάρ καὶ πιριέχει τῆς εὐαγγελικῆς ἱστορίας τὸ λόγιον «Τῷ μηνὶ δὲ τῷ ἔκτῳ, ἀπεστάλη ὁ ἄγγελος Γαβρὶὴλ πρὸς παρθένον μεμνηστευμένην ἀνδρί, ὃ δύομα Ἰωσήφ, ἔξ οίκου καὶ πατριᾶς Δαβὶδ· καὶ τὸ δύομα τῆς παρθένου, Μαρίᾳ», καὶ τὰ λοιπά. Πρῶτος δὲ μὴν οὗτος πρὸς τὴν ἀγίαν Παρθένον· καθώς φησιν ἐν τῇ νομικῇ βίβλῳ· «Ο μὴν οὗτος ὑμῖν, ἀρχὴ μηνῶν, πρῶτος ἔστιν ὑμῖν, ἐν τοῖς μησὶ τοῦ ἐνιαυτοῦ». Πάσχα ἄγιον ἔορτάσατε [ἄλ. ἔορτάσετε] τῷ Κυρίῳ εἰς πάσας τὰς γενεὰς ὑμῶν. «Εκτὸς δὲ μὴν πρὸς Ζαχαρίαν. Εἰκότως δὲ ἡ ἀγία Παρθένος ἐκ γένους Δαβὶδ ἐτύγχανεν, καὶ τὴν Βηθλεὲμ πατρόδα ἐκέκτητο, καὶ τῷ Ἰωσήφ κατὰ νόμους συγγενείας δικαίως ἐμεμνήστευτο. Καὶ φύλαξ ἦν ὁ μνήστωρ, καὶ ὁ ἀφθαρσίας ἀκηράτου σύνοικος. Καὶ τῇ ἀγίᾳ Παρθένῳ λίαν πρέπον δύομα. Μαρία γάρ ἐκέλητο· ὅπερ δὴ «φωτισμὸς» ἐρμηνεύεται. Τί γάρ τοῦ φωτὸς τῆς παρθενίας λαμπρότερον; «Οθεν καὶ τὰς ἀρετὰς παρθένους δύομάζουσιν, οἱ τὰς οὐσίας αὐτῶν ἀγαθῶς στοχαζόμενοι. Εἰ δὲ

in corpore perpetrantem; et per quae diabolus arma decertaverat, per contraria nos Christus liberavit, assumpto corpore quod pati posset, ut nostrum; ut deficiente humano generi maiorem gratiam [al. gaudium] tribueret. Et ubi abundavit peccatum, superabundavit gratia. Convenienter igitur gratia ad sanctissimam est Virginem missa. Sic enim et evangelicae historiae continet oraculum dicens: *Mense autem sexto, missus est angelus Gabriel ad virginem desponsatam viro, cui nomen erat Ioseph, ex domo et familia David; et nomen virginis, Maria,¹ et reliqua.* Primus vero hic est mensis, quo ad sanctissimam Virginem missus est archangelus; sicut et in legali libro ait Scriptura: *Mensis iste vobis principium mensium, primus est vobis in mensibus anni.²* Pascha sanctum celebrate [al. celebrabitis] Domino, in cunctis generationibus vestris. Sextus vero mensis apud Zachariam. Merito igitur sanctissima Virgo ex genere David fuit, et Bethlehem patriam possedit, ac Ioseph secundum consanguinitatis leges iure desponsata. Et custos eius erat sponsus, atque incorruptionis ipsius intemeratae cohabitator. Et sanctissimae Virgini valde suum quadrabat nomen: Maria * enim nuncupata erat, quod *illuminatio* interpretatur. Quid enim splendore virginitatis illustrius? Quapropter et virtutes virgines denominant, qui recte essentias earum coniiciunt. Quod si tantum est bonum

*1166

¹ Le. I, 26-27.² Exod. XII, 2.

*1165 τοσοῦτον ἀγαθόν, παρθένον ἔχειν καρδίαν, ἡλίκον ἡ σάρξ μετὰ τῆς ψυχῆς τὴν παρθενίαν ἀσκήσασα; Οὕτως καὶ ἡ ἀγία Μαρία ἐν σαρκὶ οὖσα, * τὴν ἄφθαρτον πολιτείαν ἐκέπτητο, καὶ τὰ παρὰ τοῦ ἀρχαγγέλου λεχθέντα, πίστει ἐδέχετο. Καὶ τότε μετὰ σπουδῆς πρὸς τὴν Ἐλισάβετ τὴν συγγενίδα αὐτῆς, εἰς τὴν ὁρεινὴν ἐπορεύετο. «Καὶ εἰσελθοῦσα εἰς τὸν οἶκον τοῦ Ζαχαρία, ἡσπάσαστο τὴν Ἐλισάβετ», μιμησαμένη τὸν ἄγγελον. «Ως δὲ ἤκουσεν τὸν ἀσπασμὸν τῆς Μαρίας ἡ Ἐλισάβετ, ἐσκιρτησε τὸ βρέφος ἐν ἀγαλλιάσει ἐν τῇ κοιλίᾳ αὐτῆς, καὶ ἐπλήσθη Πνεύματος ἀγίου ἡ Ἐλισάβετ». Οὐκοῦν ἡ φωνὴ τῆς Μαρίας ἐνήργησε, καὶ Πνεύματος ἀγίου τὴν Ἐλισάβετ ἐνέπληγε [ἄλ. ἐπλήρωσε]. καὶ καθάπερ ἐξ ἀεννάου πηγῆς διὰ τῆς γλώττης ποταμὸν χαρισμάτων, διὰ τῆς προφητείας τῇ συγγενίδι ἐξέπεμψεν· καὶ τοῖς ποσὶ τοῦ βρέφους τῇ γαστρὶ δεδεμένοις, ἀλλεσθαι καὶ σκιρτᾶν παρεσκεύασεν. «Οπερ ἦν χορείας θαύματος σύμβολον. "Ενθα γάρ ἡ κεχαριτωμένη παραγεγένηται, χαρᾶς τὰ πάντα πεπλήρωται. «'Ανεφώνησε δὲ φωνῇ μεγάλῃ ἡ Ἐλισάβετ, καὶ εἶπεν· Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξὶ, καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου· καὶ πόθεν μοι τοῦτο, ἵνα ἔλθῃ ἡ μήτηρ τοῦ Κυρίου μου πρὸς μέ;». «Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξὶ». Σὺ γάρ αὐταῖς ἀρχὴ τῆς ἀναπλάσεως [ἄλ. ἀναστάσεως] γέγονας. Σὺ παρέγεισαν ἡμῖν τῆς εἰς παράδεισον εἰσόδου δέδωκας, καὶ τὴν

habere cor virginitate praeditum, quantum tandem erit caro, quae cum animo virginitatem coluerit? Sic et sancta Maria in carne dum esset, vitam incorruptam atque immaculatam possidebat, ac verba ab archangelo dicta in fide suscepiebat. Tuncque cum festinatione ad Elisabeth cognatam suam contendebat. *Et ingressa domum Zachariae, salutavit Elisabeth, angelum imitata.* Ut autem audivit salutationem Mariae Elisabeth, exsultavit infans prae iubilo in utero eius, et repleta est Spiritu sancto Elisabeth.¹ Vox igitur Mariae efficax fuit, et Spiritu sancto replevit Elisabeth: ac velut ex perenni quodam fonte, instrumento linguae, flumen charismatum per prophetiam cognatae suaem emisit: et pedibus infantis in utero colligatis [al. colligati], saltum et exsultationem suppeditavit. Quod quidem miraculosi tripudii symbolum signumque erat. Nam ubi gratia plena advenit, gaudio cuncta repleta sunt. *Exclamavit autem magna voce Elisabeth, ac dixit: Benedicta tu in mulieribus, et benedictus fructus ventris tui. Et unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me?*² *Benedicta tu in mulieribus.* Tu quippe ipsis principium reparationis [al. resurrectionis] effecta es. Tu fiduciam in paradisum introitus nobis dedisti, et antiquum dolorem luctumque fugasti. Non enim

¹ Lc. I, 40, 41.

² Lc. I, 42, 43.

ἀρχαίαν ὁδύνην ἔδιωξας. Οὐκέτι γάρ μετὰ σέ, τὸ γένος τῶν γυναικῶν ὄνειδίζεται. Οὐκέτι οἱ κληρονόμοι τῆς Εὔας φοβοῦνται τὴν ἀρχαίαν κατάραν, οὐδὲ τοῦ τοκετοῦ τὴν ὡδῖνα. Ἐπειδὴ Χριστὸς ὁ τοῦ γένους ἡμῶν Λυτρωτής, ὁ Σωτὴρ ὅλης τῆς φύσεως, ὁ πνευματικὸς Ἀδάμ, ὁ τοῦ χοϊκοῦ τὴν πληγὴν ἵασάμενος ἐκ τῆς ἀγίας γαστρός σου προέρχεται. « Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξὶν, καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου ». Ὁ γάρ πάντων τῶν ἀγαθῶν φυτουργός, σὸς καρπὸς ἀναδέδεικται. Λαμπρὸς μὲν δρῶμεν καὶ τῆς στείρας τὰ ῥήματα· λαμπρότερα δὲ πάλιν ἡ ἀγία ἐφθέγξατο Παρθένος, καὶ φόδην τῷ Θεῷ εὐχαριστίας, καὶ εὐώδίας, καὶ θεολογίας γέμουσαν τῷ Θεῷ ἀνατίθησιν· μετὰ τῶν ἀρχαίων τὰ νέα καταγγέλλουσα· μετὰ τῶν ἀπ' αἰώνος τὰ ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων κηρύττουσα, καὶ ἐν βραχεῖ τῷ λόγῳ ἀνακεφαλαιωσαμένη τοῦ Χριστοῦ τὰ μυστήρια. « Εἶπεν δὲ Μαριάμ· Μεγαλύνει ἡ ψυχή μου τὸν Κύριον. Καὶ ἡγαλλίασεν τὸ πνεῦμά μου ἐπὶ τῷ Θεῷ τῷ σωτῆρί μου », καὶ τὰ ἔξη. « Ἀντελάθετο Ἰσραὴλ παιδὸς αὐτοῦ, μνησθῆναι ἐλέους αὐτοῦ, καὶ ἡς ἔθετο [Ἄλ. διέθετο] διαθήκης τῷ Ἀβραάμ, καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ, ἔως αἰώνος ». Θεωρεῖς πῶς ἡ ἀγία Παρθένος, καὶ τὴν πατριαρχικὴν ὑπερέδαλεν τελειότητα, καὶ βεβαιοῦ τὴν πρὸς Ἀβραὰμ τοῦ Θεοῦ διαθήκην, λέγοντος· « Αὕτη ἡ διαθήκη, ἣν διαθήσομαι ἀναμέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ ». Διὸ

amplius post te mulierum genus vituperatur; non amplius haeredes Evae antiquam maledictionem timent, neque partus dolorem reformidant; quoniam Christus humani generis Redemptor, Salvator universae naturae, spiritalis Adam, terreni hominis vulnus curans, ex sancto tuo utero procedit. *Benedicta tu in mulieribus, et benedictus fructus ventris tui.* Omnia enim bonorum plantator tuus fructus effectus est. Praeclaras quidem videmus, etiam sterilis Elisabeth verba; at illustriora vicissim sanctissima prolocuta est Virgo, et canticum Deo gratiarum actionis, bonique odoris, ac theologiae plenum retribuit, cum antiquis nova annuntians, cum iis quae a saeculo et ab initio, ea quae in saeculorum consummatione acciderunt praedicans, brevique sermone Christi mysteria summatim perstringens. *Ait autem Maria: Magnificat anima mea Dominum.* Et exsultavit spiritus meus in Deo salutari meo, et quae sequuntur. *Suscepit Israël puerum suum, recordatus misericordiae suae, ac testamenti quod disposuit cum Abraham et semine eius in saecula.*¹ Vides quo pacto sanctissima Virgo etiam patriarchicam superaverit perfectionem, confirmaveritque testamentum Dei ad Abraham, dicentis: *Hoc est testamentum, quod statuam inter me et te.*² Ideoque

¹ Lc. I, 46 ss.

² Gen. XVII, 11; Rom. IV, 11.

έλθων κυροῖ [ἄλ. πληροῖ] τὴν πρὸς Ἀδραὰμ διαθήκην, μυστικῶς τὸ σημεῖον τῆς περιτομῆς ἀναδεξάμενος, καὶ πλήρωμα νόμου καὶ προφητῶν γενόμενος. Ταύτης οὖν τῆς προφητείας [ἄλ. ταύτην οὖν φάδην] τὴν φάδην ἡ ἁγία Θεοτόκος τῷ Θεῷ ἀνέπεμπεν [ἄλ. ἀπένειμε], λέγουσα· «Μεγαλύνει ἡ ψυχή * μου τὸν Κύριον. Καὶ ἡγαλλίασεν τὸ πνεῦμά μου, ἐπὶ τῷ Θεῷ σωτῆρί μου. «Οτι ἐποίησέν μοι μεγαλεῖα ὁ δυνατός, καὶ ἄγιον τὸ ὄνομα αὐτοῦ». Θεοτόκον γάρ ποιήσας με, πάλιν παρθένον διεφύλαξεν· καὶ διὰ τῆς ἐμῆς γαστρός, πασῶν γενεῶν εἰς ἀγιασμὸν ἀκακεφαλαιοῦται τὸ πλήρωμα. Πᾶσαν γάρ ἡλικίαν ηὔλογησεν, ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, νεανίσκων καὶ παίδων, καὶ γερόντων. [...] "Ολον γάρ τὸν κλῆρον τῶν θείων ἀγαθῶν ὁ ἐκ Παρθένου τεχθεὶς Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, εἰς τὰ ἔθνη μετατέθηκεν. «'Αντελάθετο Ἰσραὴλ παιδὸς αὐτοῦ»· καὶ οὐ τοῦ τυχόντος Ἰσραὴλ· ἀλλὰ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ, δοστις τῷ ἔργῳ ἔξευγενίζει τοῦ Ἰσραὴλ τὴν εὐγένειαν. Καὶ διὰ τοῦτο, παῖδα καὶ κληρονόμον αὐτὸν ἡ Θεοτόκος ἐκάλεσεν [ἄλ. ἐδήλωσεν]. Κάμνοντα γάρ εὑρὼν τῷ γράμματι, καὶ τῷ νόμῳ κοπιῶντα, τῇ χάριτι παρεκάλεσεν.

^{PG}
^{10, 1169} [...] Καὶ διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς Λόγος σάρκα καὶ τέλειον ἀνθρωπον ἐκ γυναικὸς ἁγίας Παρθένου ἀναλαβεῖν κατηξίωσεν, καὶ ἐγεννήθη ἀνθρωπος, ἵνα 1984

*1167 veniens, suum ad Abraham confirmat [al. adimplet] testamentum, * mystice signum circumcisionis accipiens, et plenitudo legis ac prophetarum effectus. Huius igitur prophetiae canticum [al. hoc igitur canticum] sancta Dei Genitrix Deo remittebat [al. retribuit], dicens: *Magnificat anima mea Dominum. Et exultavit spiritus meus in Deo salutari meo. Quia fecit mihi magna qui potens est, et sanctum nomen eius.*¹ Deiparam quippe me faciens, vicissim me virginem conservavit; et per meum ventrem, cunctarum generationum, in sanctificationem, summatim colligatur plenitudo. Omni enim aetati benedixit, virorum pariter ac mulierum, adolescentulorum ac iuvenum, senumque. [...] Nam universam divinorum bonorum sortem, qui ex Virgine natus est Christus Deus noster, in gentes transtulit. *Suscepit Israël puerum suum,*² et non quemvis Israëlem, sed puerum suum: qui reipsa Israëlis nobilitatem illustrat: atque ideo ipsum filium et haeredem Dei Genitrix appellavit [al. declaravit]. Cum enim in littera et lege illum laborantem invenisset, per gratiam vocavit.

^{PG}
^{10, 1170} [...] Et propterea Deus Verbum carnem et perfectam humanam naturam ex muliere sanctissima Virgine assumere dignatus est, et homo natus est, ut debitum nostrum persolveret, et usque ad 1984

¹ Lc. I, 46 ss.

² Lc. I, 54.

ἐκτίση τὸ ἡμέτερον δόφλημα, καὶ πληρώσῃ μέχρις ἔσωτοῦ, τῆς πρὸς Ἀδραὰμ διαθήκης, περιτομῆς τε καὶ τῶν ἐφεξῆς νομίμων τὰ ἐντάλματα. Μετὰ δὲ τοὺς λόγους τούτους, ἡ ἀγία Παρθένος εἰς τὴν Ναζαρὲτ ἐπορεύετο· ἐκεῖθεν δὲ πάλιν δόγμα Καίσαρος εἰς τὴν Βηθλέεμ ἀνελθεῖν αὐτὴν παρεσκεύασεν· αὕτη δὲ ὡς ἀπὸ τῆς βασιλικῆς πατριᾶς προϋπάρχουσα, εἰς τὴν βασιλικὴν τοῦ Δαβὶδ πατριὰν μετὰ Ἰωσὴφ τοῦ μνηστῆρος ἐστέλλετο. Καὶ τὸ τοῦ παντὸς ἐπέκεινα θαύματος ἡκολούθει μυστήριον. Παρθένος τίκτουσα, καὶ χερσὶ βαστάζουσα τὸν ὥρματι πᾶσαν τὴν κτίσιν βαστάζοντα. «Καὶ οὐδὲ τόπος ἦν αὐτοῖς ἐν τῷ καταλύματι». Τόπον οὐκ εἶχεν ὁ πᾶσαν τὴν γὴν τῷ ὥρματι θεμελιώσας. Γάλακτι τρέφουσα τὸν πᾶσαν πνοὴν διατρέφοντα, καὶ ζωογονοῦντα. Σπαργάνοις δεσμοῦσα τὸν λόγων πᾶσαν τὴν κτίσιν δεσμεύοντα. Ἐν φάτνῃ ἀνέκλινεν τὸν ἐπὶ καθέδρας χερουδίμιν ἐποχούμενον. Φῶς ἐξ οὐρανοῦ περιέλαμπε τὸν πᾶσαν τὴν κτίσιν φωτίσαντα. Στρατιαι οὐράνιαι δοξολογοῦσαι παρίσταντο τῷ πρὸ αἰώνων ἐν οὐρανοῖς δοξαζομένῳ. Ἀστήρ δρόμουχῶν κατεμήνυεν τοὺς ἐκ γῆς πόδρωθεν ἐλθόντας πρὸς τὸν ὄντως ἀνατολήν. Ἐξ Ἀνατολῶν ἡκασι δωροφοροῦντες τῷ δι' ἡμᾶς πτωχεύσαντι· ἡ δὲ ἀγία Θεοτόκος συνετήρει τὰ ὥρματα ταῦτα, συμβάλλουσα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς, ὡς

se ipsum, testamentum cum Abraham dispositum, circumcisionis, ac caeterorum legalium praeceptorum adimpleret.¹ Post hos porro sermones concessit in Nazareth sanctissima Virgo; inde vero rursus in Bethlehem per edictum Caesaris ascendere coacta est; ipsa autem tamquam ex regia familia procedens, in regiam David patriam cum Ioseph sponso mittebatur. Et mysterium quod omne miraculum superat consecutum est: Virgo parit, et manibus gestat eum qui verbo res omnes creatas gestat. *Neque locus erat eis in diversorio.*² Locum non habebat, qui totam terram verbo fundavit. Lacte virgo mater pascebat eum, qui omnem nutrit vivumque producit spiritum. Fasciis involvebat eum, qui verbo omnem ligat creaturam. In praesepio reclinabat eum, qui in cathedra supra cherubim vehitur.³ Lux e coelis circumfulgebat eum, qui omnem illuminat creaturam. Coelestes exercitus glorificantes assistebant ei, qui ante saecula glorificatur in coelis. Stella praelucens ducatum praestabat eis,⁴ qui ex longinquis venerant regionibus ad eum qui vere oriens erat. Ex Oriente veniunt, munera deferentes ei qui pauper propter nos factus est.⁵ Sanctissima porro Dei Genitrix conservabat omnia verba haec, conferens in corde suo; velut quae omnium misteriorum vas ac recepta-

¹ Gen. XVII; Ps. CIV; Rom. IV; Act. VII.

² Lc. II, 7.

³ Ps. LXXIX, 2.

⁴ Matth. II, 9.

⁵ II Cor. VIII, 9.

όλων τῶν μυστηρίων ὑπάρχουσα δοχεῖον. Σοῦ μέν, ὡς παναγίᾳ Παρθένε, ἀνώτερος πάσης εὐφημίας ὁ ἔπαινος, διὰ τὸν ἐκ σοῦ Θεὸν σάρκα φορέσαντα, καὶ γεννηθέντα ἀνθρωπὸν. Σοὶ πᾶσα φύσις ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων [ἴσ. ὑποχθονίων] σέβας προσφέρει τὸ πρόσφορον. Σὺ γάρ ἀληθῶς θρόνος χερουδικὸς ἀναδέδειξαι. Σὺ ἐν τοῖς ἄκροις τῶν νοητῶν [ἄλ. νότου] βασιλεῖῶν, φωτὸς ἀπαύγασμα ἀπαστράπτεις· ἔνθα δοξάζεται Πατήρ ὁ ἀναρχος, οὗ τὴν δύναμιν ἔσχες ἐπισκιάζουσαν· προσκυνεῖται ὁ Γεός, ὃν κατὰ σάρκα σὺ τέτοκας· δοξολογεῖται [ἄλ. δοξάζεται] Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὅπερ ἐν τῇ γαστρὶ σου, τὴν γέννησιν τοῦ μεγάλου Βασιλέως ἐνήργησεν. Διὰ σοῦ, κεχαριτωμένη, Τριάς ἀγία καὶ ὁμοούσιος ἐν τῷ κόσμῳ γνωρίζεται. Μετὰ σοῦ, καὶ ἡμᾶς καταξίωσον μετασχεῖν τῆς τελείας σου χάριτος, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· μεθ' οὖ, τῷ Πατρὶ δόξα, ἡμα τε τῷ ἀγίῳ Πνεύματι· νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν [ἄλ. ὃ ἡ δόξα, καὶ τὸ κράτος, εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν].

^{PG}
10, 1172 Homilia III. Πάλιν χαρᾶς εὐαγγέλια, πάλιν ἐλευθερίας μηνύματα, πάλιν ἀνάκλησις, πάλιν ἐπάνοδος, πάλιν εὐφροσύνης ἐπαγγελία, πάλιν δουλείας ἀπαλλαγή. Ἀγγελος μετὰ Παρθένου λαλεῖ· ἵνα μηκέτι γυναικὶ ὀμιλήσῃ ὁ ὄφις. «Τῷ μηνὶ τῷ ἔκτῳ, φησίν, ἀπεστάλη ὁ ἀγγελος Γαβριὴλ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ

1985

eulum esset. Tua sane, o sanctissima Virgo, laus omnem prorsus laudem, propter Deum ex te incarnatum ac hominem natum, excedit. Tibi omnis creatura, in coelis ac terris et apud inferos, reverentiam ac cultum convenientem offert. Tu enim vere thronus evasisti cherubicus. Tu in summis spiritualibus regnis [al. in supremis austri regnis], lucis splendore coruscas: ubi glorificatur Pater, omnis principii expers, cuius obumbrantem habuisti potentiam; adoratur Filius, quem secundum carnem peperisti; celebratur [al. glorificatur] Spiritus sanctus, qui in tuo utero nativitatem magni Regis peregit. Per te, o gratia plena, Trinitas sancta et consubstantialis in mundo cognoscitur. Tecum, et nos dignare participes efficere perfectae tuae gratiae, in Christo Iesu Domino nostro: cum quo, Patri gloria, simulque Spiritui sancto, nunc et semper, et in saecula saeculorum. Amen [al. cui gloria et potentia, in saecula saeculorum. Amen].

^{PG}
10, 1171 Homilia III.¹ Rursus bona fausta gaudii nuntia, rursus libertatis indicia, rursus revocatio, rursus reversio, rursus laetitiae promissio, rursus a servitute liberatio. Angelus cum Virgine loquitur: ut non amplius cum muliere serpens loquatur. *Mense sexto, inquit, missus est angelus Gabriel a Deo ad virginem desponsatam viro.*²

1985

¹ Viri docti attribuunt *Homiliam* hanc Proclo vel Gregorio Thaumat. aut Chrysostomo aliisque saec. v (cf. RPhTh, 540).

² Lc. I, 26, 27.

πρὸς παρθένον μεμνηστευμένην ἀνδρί». Ἐπεστάλη Γαβριήλ, τὴν παγκόσμιον μηνύσαι σωτηρίαν. Ἐπεστάλη Γαβριήλ, φέρων τῷ Ἀδὰμ ὑπογραφὴν ἀνακλήσεως. Ἐπεστάλη Γαβριὴλ πρὸς παρθένον· ἵνα τὴν ἀτιμίαν τῆς θήλυος [ἴσ. Θηλείας] εἰς τιμὴν μεταβάλῃ. Ἐπεστάλη Γαβριήλ, ἔξιον εὐτρεπίσαι τῷ καθαρῷ νυμφίῳ τὸν θάλαμον. Ἐπεστάλη Γαβριὴλ, νυμφεύσασθαι τὸ πλάσμα τῷ πλάσαντι. Ἐπεστάλη Γαβριὴλ πρὸς τὸ ἔμψυχον τοῦ Βασιλέως τῶν ἀγγέλων παλάτιον. Ἐπεστάλη Γαβριὴλ πρὸς παρθένον μεμνηστευμένην μὲν τῷ Ἰωσήφ, τηρουμένην δὲ τῷ Ἰησοῦ Γίῳ τοῦ Θεοῦ. Ἐπεστάλη δοῦλος ἀσώματος πρὸς Παρθένον ἀμόλυντον. Ἐπεστάλη ὁ ἀμαρτίας ἐλεύθερος, πρὸς τὴν φθορᾶς ἀνεπίδεκτον. Ἐπεστάλη ὁ λύχνος, μηνύων τὸν "Ηλιον τῆς δικαιοσύνης. Ἐπεστάλη ὁ ὅρθρος, προτρέχων τοῦ φωτὸς τῆς ἡμέρας. Ἐπεστάλη ὁ Γαβριὴλ, αηρύσσων τὸν ἐν κόλποις τοῦ Πατέρος, καὶ ἐν ἀγκάλαις τῆς μητέρος. Ἐπεστάλη Γαβριὴλ, δεικνὺς τὸν ἐν θρόνῳ καὶ ἐν σπηλαίῳ. Ἐπεστάλη στρατιώτης, βοῶν τὸ τοῦ μεγάλου βασιλέως μυστήριον· μυστήριον, φημί, τὸ πίστει γνωριζόμενον, οὐκ ἐρευνώμενον τῇ πολυπραγμοσύνῃ· μυστήριον προσκυνούμενον, οὐ ζυγοστατούμενον, μυστήριον θεολογούμενον, οὐ μετρούμενον. «Τῷ μηνὶ τῷ ἔκτῳ, ἀπεστάλη Γαβριὴλ πρὸς παρθένον». Ποῖον μῆνα ἔκτον; Ποῖον; Ἄφ' οὖ ἐδέξατο Ἐλισάβετ τὰ εὐαγγέλια· ἀφ' οὗ τὸν Ἰωάννην συνέλαβε. Καὶ πόθεν τοῦτο, δῆλον; Ἐρμηνεύεται [ἄλ. ἐρμηνευέτω]

Missus est Gabriel, ut totius mundi salutem annuntiaret. Missus est Gabriel, ut revocationis subscriptionem Adamo deferret. Missus est ad virginem Gabriel, ut mulieris ignominiam in honorem commutaret. Missus est Gabriel, ut dignum purissimo sponso thalamum pararet. Missus est Gabriel, ut inter creaturam et Creatorem sponsalia contraheret. Missus est Gabriel ad animatum Regis angelorum palatium. Missus est Gabriel ad virginem, desponsatam quidem Ioseph, sed Iesu Filio Dei servatam. Missus est servus incorporeus ad virginem inviolatam atque immaculatam. Missus est a peccato liber, ad eam quae omnis corruptionis expers erat. Missus est Iychnus, qui Solem iustitiae indicaret. Missus est diluculi nitor, qui diei lumen praecurreret. Missus est Gabriel, ut eum qui in sinu est Patris, etiam in matris ulnis praedicaret. Missus est Gabriel, ut eum qui in solio sedebat, etiam in spelunca iacere ostenderet. Missus est miles, qui magni Regis mysterium proclamaret: mysterium, inquam, quod fide cognoscitur, et curiositate non indagatur; mysterium quod adoratur, et humano ingenio non ponderatur; mysterium quod divinis et non humanis rationibus expenditur. *Mense sexto missus est Gabriel ad virginem.* Sed quem hic sextum mensem dicit? Quemnam? Illum nimirum, ex quo laetum illud Elisabeth accepit nuntium: ex quo Ioannem concepit. Et unde hoc planum

δούτος ἀρχάγγελος, λέγων πρὸς τὴν Παρθένον· «'Ιδού, φησίν, Ἐλισάβετ ἡ συγγενής σου, καὶ αὐτὴ συνείληψια υἱὸν ἐν γήραι αὐτῆς. Καὶ οὗτος μὴν ἔκτος αὐτῆς, τῇ καλουμένῃ στείρᾳ». Τῷ μηνὶ τῷ ἔκτῳ, λοιπὸν οὖν, ἔκτος μὴν συλλήψεως Ἰωάννου. "Εδει γάρ προφθάσαι τὸν στρατιώτην. "Εδει προλα-
*1173 δεῖν τὸν δορυφόρον· ἔδει προοδοιπορῆσαι τὸν μηνυτὴν τῆς Δεσποτικῆς πα-
ρουσίας. «Τῷ μηνὶ ἔκτῳ, ἀπεστάλη ἄγγελος Γαβριὴλ πρὸς παρθένον μεμνη-
στευμένην ἀνδρί»· μεμνηστευμένην, οὐ συνημμένην· μεμνηστευμένην, ἀλλὰ τη-
ρούμενην. Διὰ τί μεμνηστευμένην; ἵνα μὴ τάχιον μάθῃ ὁ ληστῆς τὸ μυστή-
ριον. "Οτι μὲν γάρ διὰ Παρθένου ἥξει ὁ Βασιλεὺς, ἥδει ὁ πονηρός· τῶν γὰρ

* 'Ησαίου καὶ αὐτὸς ἡκροᾶτο φωνῶν, τό· «'Ιδού ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει,
καὶ τέξεται υἱόν». Καὶ ἑκάστοτε εἰκότως παρετήρει τῆς Παρθένου τὸ φθέγμα,
ἵνα ὅπου ὅτι πληροῦται τὸ μυστήριον τοῦτο, προεξαρτύσῃ τὸν ψόγον. Διὰ
τοῦτο, ὁ Δεσπότης διὰ μεμνηστευμένης ἐλήλυθεν, ἵνα τὸν πονηρὸν λάθῃ, ἡ
γὰρ μνηστευθεῖσα κατηγγυᾶτο λοιπόν. «Τῷ μηνὶ τῷ ἔκτῳ, ἀπεστάλη Γαβριὴλ
πρὸς παρθένον μεμνηστευμένην ἀνδρί, ὃς ὄνομα Ἰωσήφ». "Ακουσον τί περὶ
τούτου τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς Παρθένου ὁ προφήτης φησίν· Δοθήσεται τὸ ἐσ-
φραγισμένον τοῦτο βιβλίον ἀνδρὶ εἰδότι γράμματα. Τί τὸ ἐσφραγισμένον βι-
βλίον, ἢ πάντως [ἀλ. εἰ μὴ πάντως] ἡ ἀμύλυντος Παρθένος; παρὰ τίνων δο-

fit? Id ipsem interpretatur [al. interpretetur] archangelus, ad Virginem dicens: *Ecce, inquit, Elisabeth cognata tua et ipsa concepit filium in senectute sua. Et hic mensis est sextus illi, quae vocatur sterilis.*¹ Mense sexto, scilicet conceptionis Ioannis. Conveniebat enim ut miles praecederet. Oportebat ut satelles anteverteret, decebat ut nuntius praecurreret, qui Domini adventum indicaret. *Mense sexto, missus est angelus Gabriel ad virginem desponsatam viro: desponsatam, inquam, non coniunctam; desponsatam quidem, sed servatam.* Cur desponsatam? Ne citius latro mysterium cognosceret. Quod etenim per virginem Rex venturus esset, improbum * non latebat; nam et Isaiae illa verba ipse audiebat: *Ecce virgo in utero habebit, et periet filium.*² Quare et quotidie Virginis vocem observabat, ut ubi mysterium hoc adimpleretur, infamiam praepararet. Atque ideo Dominus per desponsatam venit, ut improbum lateret; quae enim desponsata fuerat, deinceps sponso tradenda erat. *Mense sexto missus est Gabriel ad virginem desponsatam viro, cui nomen Ioseph.* Audi quid de hoc viro et Virgine dicat propheta: Dabitur, inquit, liber hic obsignatus viro scienti litteras.³ Et quis iste obsignatus est liber, nisi omnino immaculata Virgo? A quibus dabitur? Sacerdoti-

¹ Lc. I, 36.

² Isa. VII, 14.

³ Isa. XXIX, 11.

θήσεται; Παρὰ τῶν ἱερέων, δηλονότι. Τίνι τούτῳ; Τῷ τέκτονι Ἰωσῆφ. Ἐπεὶ οὖν οἱ ἱερεῖς ὡς σώφρονι τῷ Ἰωσῆφ ἥρμόσαντο τὴν Μαρίαν, καὶ παρέθεντο αὐτῷ, γάμου καιρὸν ἀναμένοντες, ἔμελλε δὲ οὗτος λαμβάνων τηρεῖν ἐν ἀφθαρσίᾳ τὴν Παρθένον· τοῦτο πόρρωθεν δὲ προφήτης προκανεφώνησεν· Διθῆσται τὸ ἐσφραγισμένον τοῦτο βιδίλιον ἀνδρὶ εἰδότι γράμματα, καὶ ἐρεῖ· Οὐ δύναμαι ἀναγνῶναι. Διὰ τί οὐ δύνασαι, ὁ Ἰωσῆφ; Οὐ δύναμαι, φησίν, ἀναγνῶναι· τὸ γάρ βιδίλιον ἐσφράγισται. Τίνι τηρούμενον; Τῷ Δημιουργῷ τῶν ὅλων κατοικητήριον φυλαττόμενον. Ἀλλ’ ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν· «Τῷ μηνὶ τῷ ἑκτῷ, ἀπεστάλη Γαβριὴλ πρὸς παρθένον». «Ος πάντως που τοιαύτας ἐντολὰς δεξάμενος. Δεῦρο λοιπόν, ὁ ἀρχάγγελε, ὑπουργὸς γενοῦ φοβεροῦ μυστηρίου, ἀποκεκρυμμένου, διακόνισον τῷ θαύματι. Εἰς ἀναζήτησιν τοῦ πλανηθέντος Ἀδὰμ κατελθεῖν ὑπὸ τῶν ἐμῶν οἰκτιρμῶν, ἐπείγομαι. Ἡ ἀμαρτία τὸν κατ’ εἰκόνα τὴν ἐμὴν πλασθέντα ἐπαλαίωσεν, καὶ τὸ τῶν ἐμῶν χειρῶν δημιούργημα ἐσάθρωσεν, ἀμάρωσεν ὅπερ ἐπλασα κάλλος. Ὁ λύκος τὸ ἐμὸν κατανέμεται θρέμμα, ἔρημόν ἐστι τοῦ παραδείσου τὸ οἰκητήριον, τὸ ξύλον τῆς ζωῆς ὑπὸ τῆς φλογίνης δόμφαίας φυλάττεται, κέκλεισται τῆς τρυφῆς τὸ χωρίον, ἐλεῶ τὸ πολεμηθέν, καὶ συλλαβέσθαι τὸν πολέμιον βούλομαι· λαθεῖν δὲ θέλω, πάσας τὰς τῶν οὐρανῶν δυνάμεις, σοὶ μόνῳ θαρρῷ τὸ μυστήριον. Πρὸς τὴν οὖν Παρθένον Μαρίαν πορεύθητι. Ἀπελθε πρὸς τὴν

bus scilicet. Cuinam viro? Fabro Ioseph. Cum igitur sacerdotes Virginem Mariam casto despondissent Ioseph, eam ipsi commendarunt, tempus nuptiarum exspectantes; quam quidem ipse accipiens integrum erat conservaturus; quod et longe antea praedixerat propheta: Dabitur, inquiens, liber obsignatus viro scienti litteras, et dicet: Non possum legere. Cur non potes legere, o Ioseph? Non possum, inquit, legere; nam liber obsignatus est.¹ Cuinam servatur? Rerum omnium Creatori pro domicilio custoditur. Caeterum ad propositum redeamus: *Mense sexto, missus est Gabriel ad virginem.* Qui plane eiusmodi mandata a Deo acceperat: Adesum, o archangelo, minister tremendi et arcani esto mysterii; miraculo deservi. Ad requirendum Adam qui erraverat, meis commotus miserationibus, descendere propero. Peccatum inveteravit eum, qui ad imaginem meam formatus est, et opus manuum mearum debilitavit, pulchritudinemque a me confectam obscuravit. Lopus meum alumnum devorat, paradisi domicilium desolatur, lignum vitae a gladio flammeo custoditur,² campus deliciarum clausus est. Oppugnati misereor, et hostem comprehendere volo; mysterium hoc cunctas virtutes coelestes latere cupio, quod tibi soli confido. Vade igitur ad Mariam

¹ Ibid.

² Gen. III, 24.

ἔμψυχον πόλιν, περὶ ἣς ὁ Προφήτης ἔλεγεν· «Δεδοξασμένα ἐλαλήθη περὶ σοῦ, ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ». Ἀπελθε πρὸς τὸν λογικὸν μου παράδεισον· ἀπελθε πρὸς τὴν πύλην τῆς ἀνατολῆς· ἀπελθε πρὸς τὸ ἄξιον ἐμοῦ τοῦ Λόγου κατοικητῶν· ἀπελθε πρὸς τὸν δεύτερον ἐπὶ γῆς οὐρανὸν· ἀπελθε πρὸς τὴν κούφην νεφέλην· μήνυσον αὐτῇ τῆς ἐμῆς παρουσίας τὸν ὅμορον· ἀπελθε πρὸς τὸ ἐμοὶ ἥτοι μασμένον ἀγίασμα· ἀπελθε πρὸς τὴν παστάδα τῆς ἐνανθρωπήσεως. Ἀπελθε πρὸς τὸν καθαρὸν νυμφῶνα τῆς κατὰ σάρκα μου γεννήσεως. Λάλησον εἰς τὰ ὀτα τῆς λογικῆς κιδωτοῦ, ἐτοίμασαι μοι τῆς ἀκοῆς τὰς εἰσόδους. Ἀλλὰ μὴ θορυβήσῃς, μηδὲ ταράξῃς τὴν ψυχὴν τῆς Παρθένου. Ἐπιεικῶς τῷ ἀγιάσματι φάνηθι· πρώτην αὐτῇ φωνὴν χαρᾶς ἀναβόνσον. Σὺ εἰπὲ τῇ Μαριάμ τὸ «Χαῖρε, κεχαριτωμένη»· ἵν' ἐγὼ * ἐλεήσω Εὔαν τὴν κεκακωμένην. Ἡκουσεν ὁ ἀρχάγγελος ταῦτα, καὶ καθ' ἑαυτόν, ὃς εἰκός, ἐλογίζετο. Ξένον τὸ πρᾶγμα τοῦτο· ὑπερβαῖνον ἔννοιαν, τὸ λαλούμενον. Οἱ τοῖς χερουθὶμ φοβερός, οἱ τοῖς σεραφὶμ ἀθεώρητος, οἱ πάσαις ταῖς οὐρανίαις [ἄλ. ἀγγελικαῖς] δυνάμεσιν ἀκατανόητος, ἰδικὴν συντυχίαν ἐπαγγέλλεται κόρῃ· αὐτοπρόσωπον παρουσίαν μηνύει, μᾶλλον δὲ εἰσόδον δι' ἀκοῆς ὑπισχνεῖται· καὶ ὁ τὴν Εὔαν καταδικάσας, τὴν αὐτῆς θυγατέρα τοσοῦτον δοξάζειν ἐπείγεται; Λέγει γάρ,

*1176

*1175

virginem. Abi ad animatam civitatem, de qua dicebat Propheta: *Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei.*¹ Abi ad paradisum meum ratione praeditum; abi ad portam orientalem; abi ad domicilium Verbo meo dignum; abi ad alterum, quod in terra est, coelum; abi ad nubem levem, et adventus mei imbre ipsi annuntia; abi ad sanctuarium mihi praeparatum; abi ad incarnationis meae cubiculum. Vade ad purum meae secundum carnem nativitatis thalamum. Loquere in auribus arcae meae ratione praditae, ut auditionis mihi paret ingressum. Sed cave offendas, aut conturbes virginis animum. Humaniter ac placide coram divino illo sacrario compareas, primamque ipsi gaudii vocem enuntia. Tu illud, *Ave, gratia plena*, ad Mariam dicio; ut ego aerumnosae atque afflictiae miserear Evae. Audivit ista archangelus, et apud se, ut rationi consentaneum erat, cogitabat atque dicebat: Nova et inaudita haec res est. Intelligentiam superant, * quae dicuntur. Quem reformidant cherubim, quem seraphim intueri nequeunt, quem cunctae virtutes coelestes [al. angelicae] comprehendere intellectu non valent, is suum promittit puellae congressum, suaequae ipsius personae adventus denuntiat; imo vero ingressum per auditum pollicetur; et qui Evam condemnavit, eius filiam tantopere glorificare contendit? Ait enim: Paret mihi auditus ingressum. Sed nunquid poterit virginis uterus

¹ Ps. LXXXVI, 3.

έτοιμάσαι μοὶ τῆς ἀκοῆς τὰς εἰσόδους. Ὄλλα μὴ δύναται γαστήρ χωρεῖν τὸν ἀχώρητον; "Οντως τοῦτο φοβερὸν τὸ μυστηριον. [...] Πῶς δὲ ἐνεγκεῖ Μαριάμ τῆς θεότητος τὸ πῦρ; Ὁ θρόνος σου φλέγεται τῇ αἰγλῇ περιλαμπόμενος, καὶ δύναται σε φέρειν ἡ εὐκατάφλεκτος παρθένος; Καὶ δὲ Δεσπότης φησίν· Ναί, εἰ ἔδλαψεν τὸ πῦρ ἐν ἑρήμῳ τὴν βάτον, βλάψει πάντως καὶ Μαρίαν ἡ ἐμὴ παρουσία. Εἰ δὲ ἐκεῖνο τὸ πῦρ τὸ σκιογραφῆσαν τὴν τοῦ θείου πυρὸς ἐξ οὐρανοῦ παρουσίαν, ἤρδευσεν τὴν βάτον, καὶ οὐκ ἔφλεξεν· τί ἀν εἴποις, περὶ τῆς ἀληθείας, οὐκ ἐν φλογὶ πυρός, ἀλλ' ἐν σχήματι ὑετοῦ καταδαινούσης; Τότε * λοιπὸν δὲ ἄγγελος ἐξεπλήρου τὸ προσταχθέν, καὶ πρὸς τὴν Παρ-^{*1177} θένον εἰσελθών, ἔβόησεν πρὸς αὐτήν, λέγων· «Χαῖρε, κεχαριτωμένη, δὲ Κύριος μετὰ σοῦ». Οὐκέτι δὲ διάδολος κατὰ σοῦ· ὅπου γάρ τὸ πρότερον ἔτρωσεν δὲ πολέμιος, ἐκεῖ πρῶτον νῦν δὲ ἵστρος τῆς σωτηρίας τὴν ἐμπλαστρὸν ἐπιτίθησιν. "Οθεν ἐξῆλθεν δὲ θάνατος, ἐκεῖθεν ἡ ζωὴ τὴν εἰσόδον ἐτεκτήνατο. Διὰ γυναικὸς ἐρρέει τὰ φαῦλα, καὶ διὰ γυναικὸς πηγάζει τὰ κρείττονα. «Χαῖρε, κεχαριτωμένη». Μή, ὡς αἰτίᾳ καταδίκης, αἰσχύνου. Μήτηρ γάρ τοῦ καταδικάσαντος καὶ λυτρώσαντος γίνη. Χαῖρε, τοῦ χηρεύοντος κόσμου, νυμφοτόκε ἀμίαντε. Χαῖρε, ἡ ἐν μήτρᾳ τὸν τῆς μητρὸς βυθίσασα θάνατον. Χαῖρε, δὲ ἐμψυχος ναὸς τοῦ Θεοῦ. Χαῖρε, οὐρανοῦ καὶ γῆς ἴσσρόπον οἰκημα. Χαῖρε, τῆς

illum capere, qui comprehendi nequit? Mysterium revera tremendum ac venerandum est istud. [...] Quomodo vero Maria divinitatis feret ignem? Thronus tuus splendore illustratus accenditur, et virgo te ferre poterit, ut non comburatur? Cui Dominus: Imo vero, inquit, si ignis in solitudine laesit rubum,¹ laedet omnino et Mariam meus adventus; at si ignis ille, qui divini mei ex coelo ignis adventum designabat, rubum rigavit, non combussit; quidnam de ipsa veritate dixeris, non in flamma ignis, sed in specie pluviae, descendente?² Tunc igitur angelus, Dei iussa in se recipiens et exsequi volens, Virginem adiit, et clara eam voce compellavit, dicens: *Ave, * gratia plena, Dominus tecum.*³ Non amplius diabolus erit contra te; nam ubi antea hostis ille vulnus infixit, illie primum nunc medicus salutis medicamentum adhibet. Unde mors prodiit, inde vita sibi ingressum paravit. Per mulierem mala fluxerunt, et per mulierem bona emanant. *Ave, gratia plena.* Ne, quod mulier damnationis causa exstiterit, erubescas: Iudicis enim et Redemptoris tu mater eris. *Ave, immaculata, viduati orbis sponsa simul et mater.* *Ave, animatum Dei templum.* *Ave, coeli et terrae aequivalens dignumque domi-*

*1178

¹ Exod. III, 2.

² Ps. LXXI, 6.

³ Lc. I, 28.

ἀχωρήτου φύσεως χωρίον εὐρύχωρον. Ἀλλὰ τούτων οὕτως ἔχόντων, ἐπέστη δὶ’ αὐτῆς τοῖς ἀσθενοῦσιν δὲ ἵατρός· τοῖς ἐν σκότει καθημένοις, δὲ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης· πᾶσιν δὲ τοῖς χειμαζομένοις, ἡ ἄγκυρα καὶ δὲ ἀχείμαστος λιμήν.

SERMO DE SIMEONE ET ANNA¹

PG 18, 352 II. [...] «Πάντα ἐνώπια τοῖς συνιοῦσι, καὶ δρθὰ τοῖς εὐρίσκουσι γνῶσιν». 1986

Ίδού γάρ αὐτόθι ὡς θρόνος ὑψηλὸς καὶ ἐπηρμένος τῇ δόξῃ τοῦ κτίσαντος ἡ Παρθενομήτωρ εὐτρεπίζεται φανερώτατα τῷ βασιλεῖ Κυρίῳ Σαδαώθ. Ἐπὶ τοῦτον κατανόησον τὸν νῦν πρὸς σὲ διὰ σαρκὸς ἐπιδημήσαντα Κύριον. Ἐπὶ τοῦτον τὸν παρθενικὸν φημι θρόνον προσκύνησον τὸν πρὸς σὲ τὴν νέαν ταύτην καὶ πανύμνητον πορείαν στειλάμενον.

PG 18, 353 III. [...] «Πᾶν ἄρσεν, διανοῦγον μήτραν, ἄγιον τῷ Κυρίῳ κληθήσεται». 1987

“Ω τοῦ θαύματος! “Ω βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ! ”Επρεπε γάρ τῷ Κυρίῳ νόμου καὶ προφητῶν κατὰ νόμον ἅπαντα τὸν ἴδιον διαπράξασθαι, καὶ μὴ ἀθετητὴν εἶναι νόμου, ἀλλὰ πληρωτὴν συνάψαι τε ἐντεῦθεν τῇ τοῦ νόμου περαιώσει τὴν τῆς χάριτος αὐτοῦ ἀρχήν. Διὰ τοῦτο ἡ ὑπερτέρα νόμου Μήτηρ τῷ νόμῳ ὑποκύπτει, καὶ ἡ εὐαγῆς τὸν κατὰ τῶν ἀναγῶν

cilium. Ave, naturae illius incomprehensibilis capacissimum receptaculum. Cumque haec ita se habeant, adest per eam aegrotantibus medicus; in tenebris sedentibus, sol iustitiae; cunctis vero tempestate iactatis, anchora portusque tutissimus.

PG 18, 351 II. [...] *Omnia sunt obvia intelligentibus, et recta invenientibus scientiam.*² Ecce enim, ceu thronus sublimis et elevatus, ob eius gloriam qui est fabricatus, Virgo Mater regi Domino Sabaoth, spectatissima illic statuitur. Super illo nunc ad te venientem in carne Dominum perspice. Super illo, virginali inquam throno, eum venerare qui novam hanc omnibusque laudibus prosequendam ad te profecitionem adornavit.

PG 18, 354 III. [...] *Omne masculinum, adaperiens vulvam sanctum Domino vocabitur.*³ O res miranda! O altitudo divitiarum et sapientiae et scientiae Dei.⁴ Decebat videlicet Dominum legis et prophetarum, ut iuxta propriam ipse legem omnia conficeret, neque faceret irritam, sed potius impleret: ac dehinc legis termino, gratiae suae principium adiungeret. Quamobrem, legi superior Mater se legi submittit: san-

¹ Sermo hic, secundum doctos Viros, non est *S. Methodii* (sicut invenitur in PG 18, 348-381), sed *Anonymi* saec. v vel vi (cf. RPhTh, 540).

² Prov. VIII, 9.

³ Exod. XXXIV, 19.

⁴ Rom. XI, 33.

φυλάττει δρισμὸν τὸν τετταράκοντα ἡμερῶν, καὶ γίνεται νόμου ὑπήκοος ὁ τοῦ νόμου ἐλευθεριωτῆς, καὶ προσφορὰ προσάγεται ὑπὲρ τοῦ ἡμᾶς ἀγιάσαντος, ζεῦγος ὀρνέων ἀκεραίων, εἰς μαρτύριον τῶν ἀμωμήτως προσιόντων. "Οτι δὲ ἀμόλυντος ὁ τόκος καὶ καθαροίων ἀνεύθυνος, μαρτυρεῖ μου τῷ λόγῳ 'Ησαίας, διαῤῥήδην τῇ ὑφ' ἡλιῷ κηρύττων· « Πρὶν ἢ τὴν ὀδίνουσαν τεκεῖν, πρὶν ἢ ἐλθεῖν τὸν πόνον τῶν ὀδίνων, ἔξεφυγε, καὶ ἔτεκεν ἄρρεν. Τίς ἥκουσε τοιοῦτον, ἢ τίς ἔώρακεν οὕτως; » Ἐκπέφευγε τοίνυν ἡ παναγία Παρθενομήτωρ τὰ γυναικεῖα, καὶ πρὶν ἢ τεκεῖν, εἰτ' οὖν ἀνευ συνουσίας συλλαβεῖν, Πνεύματος ἀγίου προνυμφεύσαντος καὶ ἀγιάσαντος. Τέτοκε τὸν πρωτότοκον, καὶ μονογενῆ τοῦ Πατρὸς Γίνον, τὸν ἀνω μονογενῶς ἀτερ μητρὸς ἐκ τῆς πατρικῆς οὐσίας ἐκλάμψαντα, καὶ τὴν παρθενίαν τῆς φυσικῆς ἐνάδος ἀμέριστον καὶ ἀδιάστατον φυλάξαντα· καὶ κάτω ἐκ παρθενικῆς παστάδος * νυμφικῶς ἐνώσαντα ἔστη τὸν Ἀδάμ ἀτρέπτως, καὶ ἀδιάσπαστον καὶ ἀκήρατον τὴν μητρικὴν ἀγνείαν διατηρήσαντα· τὸν ἀνω ἀρρένυστως γεννηθέντα, καὶ κάτω ἀφράστως τεχθέντα. 'Αλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανάξωμεν τὸν λόγον.

*356

1988 IV. Προφήτης τοιγαροῦν ἐκ Ναζαρὲθ ἀνήγαγε τὴν Παρθένον ἀποκυῆσαι PG 18, 356

etaque illa mundaque, tempus quadraginta dierum in pollutas constitutum, observat: ac qui absolvit a lege, legi subiectus efficitur: offerturque pro eo qui nos sanctificavit, par avium mundarum,¹ in eorum testimonium qui mundi inculpatique accedebant. Quod vero impollutus fuerit ille partus, nec piacularibus hostiis obnoxius, testis est Isaias, diserte universae sub sole terrae denuntians: *Antequam, inquit, aut parturiens pariat, aut antequam veniat labor pariendi, effugit, et peperit masculum. Quis tale quid audivit? aut quis simile vidit?*² Effugit ergo quae sunt muliebria sanctissima Virgo Mater, antequam etiam pareret: ut nimirum, Spiritu sancto eam sibi iam ante desponsante et sanctificante, absque virili congressione conciperet. Peperit illa primogenitum, et Patris unigenitum Filium: eum, inquam, qui in superis, unigene, absque matre, ex paterna substantia eluxit; * virginitatemque naturalis unitatis indivisam inseparabilemque conservavit: quique in terris, nuptiali Virginis thalamo, Adae sibi naturam immobili unione ceu sponsus coniunxit; ac Matris puritatem indivulsam incorruptamque servavit: enim denique, qui in supernis nulla corruptione genitus, ineffabili in hisce inferioribus ratione natus est. Caeterum orationem ad propositum reducamus.

*355

1988 IV. Itaque eduxit propheta Virginem ex Nazareth, ut in Bethle- PG 18, 355

¹ Lc. II, 24.

² Isa. LXVI, 7-8.

ἐν Βηθλεὲμ τὸ σωτῆριον κύημα· καὶ προφήτης ἐξήγαγεν ἐμφανίσαι τῷ κόσμῳ τῆς ζωῆς τὴν ἐλπίδα. "Οθεν ἐπάρασα ἐκ σταθμῶν Βηθλεὲμ ἡ κιδωτὸς τοῦ Θεοῦ (αὐτῷ γὰρ ἀπετίννυε τῷ νόμῳ τῆς τεσσαρακοντάδος τὴν οὐ κατὰ χρέος, ἀλλὰ κατὰ χάριν διφειλήν), ἐπὶ τῷ ὅρῃ κατέπαυσε τῆς Σιών, καὶ ἀναλαβοῦσα τοῖς ἀχράντοις κόλποις, ὡς ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ, καὶ τὴν ἀνθρωπείαν ὑπερβαίνοντα φύσιν, τὸν βασιλέα τῶν ἀπάντων, τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, τὸν σύνθρονον αὐτοῦ καὶ ἀνεψιούτητον Γίνον, ἐνεφάνισεν ἐκεῖ μετὰ τῆς ἐξ αὐτῆς προσλήψεως ἀχράντου. "Ανεισιν ἐπὶ τὸ ἱερὸν ἡ ἱερὰ Μήτηρ ἐμφανίσαι τῷ νόμῳ ξένον θαῦμα, καὶ τὸν ζητούμενον τόκον, τὸν διανοίξαντα μήτραν παρθενίας, καὶ κλείθρα παρθενίας μὴ διαρέζαντα· τὸν ἀνώτερον νόμου, καὶ πληρωτὴν νόμου· τὸν προγενέστερον, καὶ μεταγενέστερον τὸν ἐξ αὐτῆς σαρκωθέντα ὑπὲρ νόμου φύσεως. Διότι πᾶσα μήτρα, ἐκ συναφείας πρῶτον διανοιγομένη καὶ ἐνσπειρομένη, ἀρχὴν τοῦ τίκτειν λαμβάνει, καὶ τελεσφόροις ὀδησι τὸν λογικὸν καὶ κατάληλον τῆς φύσεως καρπόν, τῇ τοῦ δημιουργοῦντος σοφίᾳ εἰς τούμφαντας προφέρει, κατὰ τό· «Αὔξανεσθε καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὴν γῆν», τοῦ Θεοῦ λέγοντος. 'Η δὲ ταύτης γαστήρ, οὕτε μὲν προδιανοιγεῖσα οὕτε ἐνσπειρομένη, ὑπερφυᾶ τε καὶ συμφυᾶ καρπὸν ἐδλάστησε, καθ' ἔνωσιν ἀδιάσπαστον ἀλωθήτως εἰς ἐπίτασιν θαύματος, ἐν ταυτότητι διαμεί-

hem fetus illum salutarem eniteretur; eamdemque iterum propheta reduxit, ut spem illam vitae mundo manifestaret. Solvens igitur Dei arca ex Bethlehemiteo diversorio (illie enim solvit legi quadraginta dierum, non iustitiae, sed gratiae debitum), requievit in montibus Sion: accipiensque castissimo sinu, tamquam sublimi quodam et humanam omnem naturam superante throno, Regem illum omnium; illum, inquam, eodem, Deo et Patri, throno sublimem Filium, nec ipso excedentem: una illic cum assumpta ex ipsa intemerata carne, eidem praesentavit. Ascendit in templum sacra Mater, novum legi exhibitura miraculum, prolemque diu quaesitam, quae nimirum virginalem vulvam aperuit, nec tamen virginitatis claustra disrupt: prolem lege superiorem, quae tamen legem impleverit: prolem ortu priorem, posterioremque: prolem denique ex ipsa incarnatam supra legem naturae. Nam alioqui omnis vulva, ex viri prius coniunctione aperta et semine conspersa, principium pariendi accipit: doloribusque finem partui imponentibus, ratione tandem praeditum consentaneumque naturae fructum, Dei Creatoris sapientia, in lucem edit, iuxta illud divinum scitum: *Crescite et multiplicamini, et replete terram;*¹ huius autem uterus, neque prius apertus, neque semine conspersus, fructum illum supra naturam, naturae tamen cognatum, germinavit, idque citra ullum indivulsae unitatis detrimentum, ad intensius impensiusque miraculum; salva

¹ Gen. I, 22.

νασα τῆς παρθενίας. "Ανεισι τοιγαροῦν εἰς τὸ ιερόν, ἡ τοῦ ιεροῦ ὑψηλοτέρα, δισσὸν κλέος περικειμένη, παρθενίας φημὶ ἀχράντου, καὶ παιδοποίης ἀφράστου, εὐλογίαν νόμου, καὶ ἀγιασμὸν χάριτος. * [...] «"Οτε ^{*357} δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐξαπέστειλεν δὲ Θεὸς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ, γενόμενον ἐκ γυναικός, γενόμενον ὑπὸ νόμου, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμουν ἐξαγοράσῃ, ἵνα τὴν υἱοθεσίαν ἀπολάβωμεν». Τὸ δὲ ἐπαγόμενον· «'Ἐν τῷ (f. τῷ) παρεῖναι τὸν καιρόν, ἀναδειχθήσῃ», ποίας ἀν καὶ δέοιτο ἀντιφράσεως τῷ εὔσκοπον πρὸς τὸ ἔορταζόμενον ἀπευθύνοντι τὸ δόμικα; 'Αναδειχθήσῃ γάρ, φησίν, ὡς ἐπὶ πίνακι βασιλικῷ, ὑπὸ τῆς τεκούσης σε ἀχράντου μητρὸς ἐν τῷ ναῷ, ἐν τῇ τῆς σαρκώσεώς σου εὑπρεπείᾳ. Ταῦτα δὲ ἀνακεφαλαιούμενος δὲ προφήτης πρὸς τὸ σαφέστερον, ἀνακέραγε λέγων· «Κύριος ἐν ναῷ ἀγίῳ αὐτοῦ· εὐλαβείσθω ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ πᾶσα ἡ γῆ».

1989

V. Φρικτὸν γάρ ὄντως τὸ περὶ σὲ μυστήριον, Μῆτερ Παρθένε, καὶ νοητὲ ^{PG 18, 357} θρόνε, δεδοξασμένε καὶ Θεοῦ ἐπάξιε. Προήγαγες γάρ θαῦμα ἐπουρανίοις καὶ ἐπιγείοις ἐξαίσιον. Καὶ παράδειγμα τούτων καὶ ἀρρένων ἔλεγχος· τὸ κατὰ τὸ καινὸν τῆς ὑπερφυοῦς σου λοχείας ἀγγέλους ἐπὶ γῆς ἔδειν· «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκίᾳ»· τῷ τριπλασιασμῷ τῆς φύσης

nimirum pristinae virginitatis praerogativa. Ascendit igitur in templum, illa templo celsior, duplē induta gloriam; intemeratae, inquam, virginitatis, et ineffabilis fecunditatis: legis benedictionem, et gratiae sanctificationem. [...] * *Quando autem venit plenitudo temporis, emisit Deus Filium suum, factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret; ut adoptionem filiorum recipieremus.*¹ Quod autem subiungitur: *Dum tempus aderit, ostenderis; nulla utique expositione indiget, si quis solerter, ad festum quod nunc celebramus, oculos mentis intenderit. Ostenderis enim, inquit, tamquam in disco quopiam ceu ferculo regio, ab intemerata tua Matre in templo, idque in earnis abs te assumptae decore et forma. Quae summatim colligens Propheta, amplioris claritatis gratia, in haec exclamavit verba: Dominus in templo sancto suo: ² reveratur a facie eius omnis terra.*³

^{*358}

1989

V. Tremendum enim revera, o Mater Virgo, sedes spiritualis, ^{PG 18, 358} glorificata Deoque digna, tuum illud sacramentum. Produxisti enim coelestibus terrestribusque, exsuperantia stupendum miraculum: cuius rei indicium est firmumque argumentum, quod in terra, ad novum illum augusti tui puerperii modum, angeli concinunt: *Gloria in altissimis Deo; et in terra pax, hominibus bona voluntas:*⁴ triplici

¹ Galat. IV, 4-5.² Ps. X, 5.³ Ps. XCV, 9.⁴ Lc. II, 14.

τὸν τριπλασιασμὸν τῆς ἀγιότητος εἰσαγαγόντες. Μακαρία σὺ ἐν γενεαῖς γυναικῶν, θεομακάριστε· ὅτι διὰ σοῦ ἐπληρώθη ἡ γῆ τῆς θείας δόξης τοῦ Θεοῦ, ὡς καὶ ἐν Ψαλμοῖς ἔδεται· «Ἐύλογητὸς Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραήλ, καὶ πληρωθήσεται τῆς δόξης αὐτοῦ πᾶσα ἡ γῆ· γένοιτο, γένοιτο». «Καὶ ἐπήρθη, φησί, τὸ ὑπέρθυρον ἀπὸ τῆς φωνῆς ἣς ἐκέραχον»· δ σημαίνει τοῦ ναοῦ τὸ καταπέτασμα, τὸ συσκιάζον κατὰ πρόσωπον τῆς προτυπωσάσης σε κιβωτοῦ Διαθήκης, ἵνα μοι φανερωθῇ τἀληθές, καὶ διὰ τῶν προηγησαμένων τύπων τε καὶ ὑποδειγμάτων παιδαγωγηθῶ ἀλδοῦ καὶ τρόμῳ τιμῆν καὶ προσκυνεῖν τὸ περὶ σὲ μυστήριον, χαλιναγωγηθῶ τε αὖ διὰ τῆς νομικῆς σκιαγραφίας τῆς τολμηρᾶς καὶ ἀναιδοῦς ἀσκαρδαμύκτου ἀντοφθαλμῆσαι ἀντωπίας * τὸν τὰ πάντα ἐν ἀκαταληψίᾳ ὑπεριδρυμένον. Εἰ γάρ τῇ εἰκόνι τῆς σῆς ἀγιότητος τοσαύτη πρὸς τοῦ Θεοῦ ἀπενεμήθη τιμή, ὡς μηδενὶ βάσιμον ἢ πρόχειρον εἰς κατανόησιν εἶναι τὴν ταύτης εἴσοδον ἢ μόνη τῇ ἱερατικῇ εύκοσμίᾳ, τοῦ καταπετάσματος διορίζοντος καὶ πυλωροῦντος ὡς βασιλίδι τὰ προπύλαια· τί ἄρα καὶ ποταπὸν τὸ παρ' ἡμῶν τῶν ἐλαχίστων ἐποφειλόμενόν σοι σέβας, τῇ ὄντως βασιλίδι, τῇ ὄντως ἐμψύχῳ κιβωτῷ τοῦ νομοδότου Θεοῦ, τῇ ὄντως χωρητῷ οὐρανῷ τοῦ ἀγαρήτου Θεοῦ γενομένῃ; Σοῦ γάρ τῆς παναγίας ὡς φωταυγοῦς ἡμέρας ἐπιφανείσης τῷ κόσμῳ, καὶ τὸν τῆς δικαιοσύνης ἥλιον προαγαγού-

*360

nimirum cantico, trinam inducentes sanctitatem: Beata tu in mulierum generationibus, a Deo beatissima: nam per te impleta est terra divina illa Dei gloria, sicut etiam canitur in Psalmis:¹ *Benedictus Dominus Deus Israël: et replebitur maiestate eius omnis terra: fiat, fiat. Et elevatum est, inquit propheta,² superliminare a voce qua clamabant: quo significatur, templi velum inumbrans coram arca testamenti, quae te prae signabat; ut mihi veritas panderetur, simulque docerer per typos et figuram quae praecessissent, ut eum reverentia et tremore, ad sacramentum quod in te exhibetur adorandum, accederem: atque legali hac priore delineatione, ab eo qui incomprehensibilis * super omnia locatus est, audentius impudentiusque fixa oculorum acie contemplando, refrenarer. Si enim arcae, tuae illius sanctitatis imagini typoque, tantus a Deo honor habitus est, ut nemini, nisi tantum ordini sacerdotali, ad eam pateret accessus, autve facilis esset ad cognitionem ingressus: distinguente velo ac ceu reginae, ad ianuam vestibula servante: quis tandem qualisve venerationis cultus a nobis minimis, tibi vere Reginae fuerit exhibendus? Vere, inquam, Dei legislatoris animatae arcae: coelo vere Dei capaci, qui nusquam capi potest. Te enim, sanctissima Virgo, tamquam die clarissima mundo affulgente, solemque illum iustitiae*

*359

¹ Ps. LXXI, 18-19.² Isa. VI, 4.

σης, ἐκποδῶν μὲν γέγονε τὰ τοῦ σκότους στυγηρά, φροῦδος δὲ καὶ ὁ τύφαννος κατέστη· καὶ διόλωλε μὲν θάνατος, κατεπόθη δὲ καὶ ὁ ἄδης, καὶ πᾶσα ἡ ἔχθρα κατελύθη πρὸ προσώπου τῆς εἰρήνης· νόσοι δὲ φθοροποιοί ἀπωθεν ἔστησαν τῆς σωτηρίας προκυψάσης, καὶ φωτὸς ἀνάπλεως γέγονεν ἡ ὑπ' οὐρανὸν τῆς ἀκραιφνοῦς ἀληθείας. "Ατινα προοιμιάζων ἐν τοῖς Ἀσμασιν ἔλεγεν ὁ Σαλομὼν· « Ἐδελφιδός μου ἐμοί, κἀγὼ αὐτῷ· ὁ ποιμαίνων ἐν τοῖς κρίνοις ἔνος οὐδὲν ἡ ἡμέρα διαπνεύσῃ, καὶ κινηθῶσιν αἱ σκιαί » . Ἐπεὶ οὖν « Ὡφθη ὁ Θεὸς τῶν θεῶν ἐν Σιών », καὶ « Ἡ εὐπρέπεια τῆς ὥραιοτητος αὐτοῦ ἐν Ἱερουσαλήμ ἔξεφάνθη, καὶ φῶς ἀνέτειλε τῷ δικαίῳ, καὶ τοῖς εὐθέσι τῇ καρδίᾳ εὐφροσύνη », κατὰ τὸν μακάριον Δαυΐδ, ὁ τῶν τελουμένων τελειωτής καὶ Δεσπότης τὸν τοῦ νόμου διδακτικὸν καὶ λειτουργικὸν συνεκάλεσεν εἰς λειτουργίαν καὶ μαρτυρίαν διὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἀγίου τῶν πραττομένων.

PG
18, 364

1990 VII. Χορεύοντος δὲ οὕτω τοῦ πρεσβύτου, καὶ γανυμένου τῇ θείᾳ εὐφρασίᾳ, τὰ κεχρηματισμένα τυπικῶς τῷ προφήτῃ Ἡσαΐᾳ, περιφανῶς ἡ Ἱερὰ Θεομήτωρ ἔξετέλει. Καὶ δὴ λαδομένη τὸν ἐκ τοῦ ἀχράντου καὶ παναμώμου αὐτῆς θυσιαστηρίου σαρκωθέντα, ζωοποιὸν καὶ ἀνέκφραστον ἄνθρακα, ὡς λαβίδι τῇ συζεύξει τῶν ἀγίων αὐτῆς χειρῶν, τῷ δικαίῳ προέτεινε, τοιαῦτα,

producente, odiosus tenebrarum horror depulsus est: tyranni potentia facta irrita; mors destructa; infernus absorptus; inimicitia omnis ante pacis conspectum dissoluta; morbi noxii, sanctitatis beneficio erumpente, procul omnes facessere iussi; universusque terrarum orbis, veritatis clarissimae purissimaeque luce perfusus est. Ad quae Salomon in Canticis alludens, ita orditur: *Dilectus meus mihi, et ego illi, qui pascit in liliis donec respiret dies, et dimoveantur umbrae.*¹ Quia ergo: *Visus est Deus deorum in Sion;*² et *magnificentia decoris eius in Ierusalem apparuit:*³ *Luxque est orta iusto, et rectis corde laetitia,*⁴ iuxta beatum Davidem: sanctificandorum Sanctifierator ille et Dominus legis doctorem atque ministrum, in partem muneric et testimonium illorum quae agebantur, per Spiritum sanctum convocavit.

PG
18, 363

1990 VII. Sic vero saliente sene, divinoque gaudio impensis exsultante; quod antea per figuram propheta Isaias fuerat vaticinatus,⁵ sacra Dei Mater perspicie re ipsa fecit. Accipiens enim, ex puro immaculatoque altari suo, carbonem illum vivificum et ineffabilem, carne indutum, sanctarum suarum manuum complexu, tamquam

¹ Cant. II, 16-17.² Ps. LXXXIII, 8.³ Ps. XCIV, 6.⁴ Ps. XCVI, 11.⁵ Isa. VI, 6.

έμοι δοκεῖ, λέγουσά τε ὅμα καὶ παρακελεύουσα· Ἀπόλαθε, πρεσβύτα τίμιε, καὶ ιερέων ἄριστε, ἀπόλαθε τὸν Κύριον, καὶ ἀπόλαυς τῆς οὐ χηρευσάσης σου ἐλπίδος. Ὑπόδεξαι θησαυρὸν ἀνέκλειπον, καὶ πλοῦτον ἀναφαίρετον, μεγαλοφυέστατε. Ἐναγκάλισαι κράτος ἀνεκδίηγητον, καὶ δύναμιν ἀνεξερεύνητον ἔρειδουσάν σε, σοφώτατε. Περίλαθε μέγεθος ἀπειόριστον, καὶ ἴσχὺν ἀνείκαστον, ιεροκόρε. Περιπλάκηθι τῇ αὐτῇ αὐτοζωῇ, καὶ ζῆθι, αἰδεσιμώτατε. Περίπτυξαι τὴν ἀφθαρσίαν, καὶ ἀνακαινοποιήθητι, δικαιότατε. Οὐ τολμηρὸν τὸ ἐγχείρημα· μὴ ὀκλαζε, δσιώτατε. Ἐμφορήθητι τοῦ ποθουμένου, καὶ κατατρύφησον τοῦ ἐπιδιδομένου, μᾶλλον δὲ ἔαυτὸν ἐπιδιδόντος, ιεροπρεπέστατε. Ἐναγλατίσθητι τῷ διὰ τοῦ ἀκηλιδώτου ἐσόπτερον τῆς σαρκὸς περιστίλβοντι· Ἡλίῳ τῆς δικαιοσύνης, εὐλαβέστατε. Μὴ δειλίᾳ τὴν γαληνότητα, μηδὲ καταπλαγῆς τὴν ἡμερότητα, μακαριώτατε. Μὴ πτήξης τὸ εὔμενός, μηδὲ πτονῆς τὸ προσηγένες, ἐπιεικέστατε. Εύθυμως προσκολλήθητι, καὶ μὴ ἀναβάλλου πρὸς τὸ εὐήκοον. Οὐ θρασύτητος τὸ λαλούμενον, οὐδὲ τὸ προτεινόμενον· μὴ ἀφρίναζε, ἀστικώτατε. Οὐ καταφλέγει τὸ πῦρ τῆς τοῦ Κυρίου μου χάριτος, ἀλλὰ φωτίζει, δικαιότατε. Βάτος σε πειστώ, ἡ τὸν τύπον μου περιστησαμένη πρὸς ὑπόστασιν τοῦ ἀνυποστάτου πυρός, νομομαθέστατε. Δρο-

forcipte, iusto illi porrexit: ut mihi quidem videtur, eiusmodi sermonibus affata pariter et hortata: Sume, senex honorate, sacerdotumque optime, sume Dominum; tuaque illa non vidua spe et desolata, fruere. Suscipe thesaurum indefectibilem, divitiasque inauferibiles, vir generosissime. Amplexare potentiam inenarrabilem vimque incomprehensibilem, quae te fulciat, vir sapientissime. Circumplectere infinitam magnitudinem, fortitudinemque incomparabilem, sacerorum aeditue. Circumplicare ipsi per se vitae, et vive, vir venerabilissime. Arctius incorruptionem constringe, et renovare, vir iustissime. Nihil audax facinus; ne defeceris animo, vir sanctissime. Satiare illo quem desideraveras, planeque delectare tibi dato, seu magis, dante se tibi, vir divinissime. Laetius illustrare Sole iustitiae, de mundissimo carnis speculo circumfulgente, vir religiosissime. Ne tibi tranquillum timorem incutiat, neve mansuetudo perterreat, vir beatissime. Ne inhorreas lenitatem, neve clementia terrearis, vir modestissime. Alacris adglutinare, nec moreris obsequi. Non habet audaciam quod dicitur quodvē porrigitur: ne ergo relucteris, vir urbanissime. Non comburit ignis gratiae Domini mei, sed illuminat, vir iustissime. Rubus ille,¹ mei figuram, ad ignis illius apparentis veritatem repraesentans, doceat te, vir legis peritissime. Caminus ille² velut ventus roris susurrans, * oeconomiae tibi sa-

¹ Exod. III, 2.

² Dan. III, 50.

σοσυρίζουσα κάμινος πειθέτω σε, παιδοτρίβα, τοῦ μυστηρίου τὴν οἰκονομίαν. Πρὸς ἐπὶ τούτοις ἡ ἐμὴ * γαστήρ σε διδαξάτω, ἐν ᾧ ἔχωρήθη ὁ ἀχώρητος, ἐξ ἣς καὶ ἐσαρκώθη ὁ ἀσαρκος Λόγος.

*365

- 1991** IX. "Εστωσαν δέ μοι, φησί, τὰ θεῖα εὐχαριστήρια πρὸς τὸ παρὸν ἄχρι τῶν βραχυτάτων τούτων. Τί δὲ * πρὸς σὲ φθέγξομαι, ὃ Μῆτερ Παρθένε, καὶ Παρθένε Μῆτερ; ἢς γάρ τὸ ἔργον οὐκ ἀνθρώπινον, ταύτης καὶ ὁ ἔπαινος ὑπὲρ ἀνθρώπων. Διὸ τῆς ἀπορίας τὸ σκυθρωπόν ἐκ τῶν τοῦ Πνεύματος περὶ σὲ καταλαμπρυνῶ γερῶν, καὶ τὰ σά σοι προσκομίζων, ἐκ λειμώνων ἀθανάτων τὴν ἱεράν σου καὶ θεοστεφῆ ἀνυμνήσω κάραν. Πατρικοῖς σε ὅμνοις προσφθέγξομαι, θύγατερ Δαΐδ, καὶ μῆτερ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ Δαΐδ. Αἰσχρὸν γάρ ἀμα καὶ ἀνεύφημον ἀλλοτρίοις κόσμοις κοσμῆσαι τὴν τῇ οἰκείᾳ δόξῃ διαφέρουσαν. Δέχου τοίνυν, εὐμενεστάτη, δῶρα τίμια, καὶ σοὶ μόνη ἀρμόδια, ὃ πασῶν γενεῶν ὑψηλοτέρα, καὶ πάντων δρατῶν τε καὶ ἀοράτων δημιουργημάτων τιμιωτέρα φανεῖσα. Μακαρία ἡ ῥίζα τοῦ Ἰεσσαί, καὶ τρισμακάριστος ὁ οἶκος Δαΐδ, ἐνῷ ἐβλάστησας. «Ο Θεός ἐν μέσῳ σου, καὶ οὐ σαλευθήσῃ ἡγίασε γάρ τὸ σκήνωμα αὐτοῦ ὁ Ὅψιστος». Ἐν σοὶ γάρ διαθῆκαι καὶ ὄρκωμοσίαι Θεοῦ πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν, τέλος εὐκλεέστατον ἐδέξαντο· διὰ διὰ σοῦ γέγονε Κύριος, ὁ Θεός τῶν δυνάμεων μεθ' ἡμῶν. Τὸν σὸν προδιαγρά-

PG

18, 368

*369

eramentum persuadeat, magister optime. Meus denique uterus tibi documento sit, in quo fuit contentus, qui nusquam alioqui potest contineri: ex quo etiam Sermo ille carnis expers, assumpsit carnem.

- 1991** IX. Sint porro haec, inquit, celebrandis divinis muneribus, brevissime hactenus commemorata. Ad * te vero quid dicam, o Mater Virgo, et Virgo Mater? Cuius enim opus non humanum est, eius et laudatio excedit hominem. Quamobrem paupertatis hic meae obscuritatem, tuis a Spiritu honoribus donisque illustrabo: tuaque tibi offerens e pratis immortalibus, tuum sacrum et a Deo coronatum caput dilaudabo. Patriis te canticis, Filia David, Materque Domini et Dei David, salutabo. Turpe enim fuerit, adeoque inauspicatum, ut alienis orneris, quae propria gloria praecellas. Accipe igitur, benignissima, dona pretiosa, tibique uni convenientia, o cunctis celsior generationibus, quaeque inter creata omnia, tum visibilia, tum invisibilia, multis numeris honorabilior enituisti. Felix radix, Iesse, et ter beata domus David in qua germinasti. Deus in medio tui, et non commoveberis: sanctificavit enim te, tabernaculum suum, Altissimus: ¹ in te enim Dei ad patres testamenta iuramentaque finem gloriosissimum acceperunt; quia per te Dominus factus est, Deus virtutum nobiscum. Rubus ille intactus ² divina quadam ma-

PG

18, 367

*370

¹ Ps. XLV, 6, 5.

² Exod. III, 2.

φουσα θεοπρεπη̄ χαρακτηρα, Θεὸν ἔφερεν ἀφλέκτως ἡ ἄψυστος βάτος, ἐμφανιζόμενον τῷ προφήτῃ ὡς ὁραθῆναι ηὔδοκησε. Στερέμνιος δ' αὖ καὶ πέτρα ἀκρότομος τὴν παγκόσμιον ἐκ σοῦ πηγάσασαν χάριν καὶ ἀνάψυξιν προεξειχονίζουσα, παραμύθιον ἵαμα ἐκλείποντι λαῷ ἐκ λαγόνων ἔηρῶν ἐν ἑρήμῳ δαψιλῶς προήγαγεν. Οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ τοῦ ἱερέως ἡ ῥάβδος, οὐκ ἀδόκιμον σύσσημον παρέσχετο τῆς ὑπερφυοῦς σου λοχείας, ἀγεώργητον καρπὸν ἔξανθισασα, ἱερατίας ἐνδελεχοῦς ἀρραβώνα. Τί δέ; καὶ ὁ μέγας Μωϋσῆς οὐ κομιδῇ παρέστησε, διὰ τοὺς περὶ σὲ δυσκαταλήπτους τύπους ἐγχροισαι τῷ ὅρε ἔγνω τὰ περὶ τῆς ἀγνῆς ἐκδιδάσκεσθαι μυστήρια; Πῆξαι γάρ κατὰ σύμβολον καὶ πρὸς ἀφομοίωσιν κιβωτὸν καὶ ταύτην προσταχθείς, οὐ παρέργως ἐχρήσατο τοῖς προστεταγμένοις, εἰ καὶ τραγῳδούμενα συμβέβηκεν ἐπὶ τῇ καταβάσει, ἀλλ' εἰς πέντε ἡμίση πήχεις ταύτην συντελέσας, νομοδόχον ἀνέδειξε, τοῖς χερουδίμι συγκαλυπτομένην· ἐκφαντικώτατά σε τὴν Θεοτόκον προσημαίνουσαν, τὴν ἀφθόρως ἐγκυμονήσασαν, καὶ ἀφράστως ἀποκυνήσασαν τὴν τῆς ἀφθαρσίας σύστασιν ἐπὶ τέλει τῶν πέντε ἡμίσεως τοῦ κόσμου κύ-

iestate plenam iam tum informans tuam figuram, Deum prophetae apparentem, iuxta quod ei conspicuus fieri voluit, incombustus ferebat. Dura autem rursus ac praerupta petra, quod ex te in universum orbem gratiae munus refrigeratioque promanavit, et ipsa quondam exprimens praefiguransque, deficiens in deserto, populo copiosum auxilium ex hiatibus siccis produxit.¹ Sed et sacerdotis virga,² in fructum sine cultura, spontaneumque sacerdotii perennis arrhabonem, efflorens,³ nihil reprobum eximii tui partus symbolum praebuit. Quid vero? Nonne magnus ille Moyses idem luculenter declaravit, propter tui difficiles intellectu figurās, diutius in montem commoratus,⁴ ut ignota tua sacramenta, o casta, edisceret? In rei enim huius signum, et ad exprimendam similitudinem, iussus fabricare arcām, non obiter neglectiusque mandatis obtemperavit; quamquam acciderunt tragica quaedam in descensu a monte:⁵ sed quinque cubitorum et dimidii confectam, illam, legis susceptricem, cherubiceis alīs cooperuit: te Deiparam apertissime praesignantem, quae sine corruptione eum concepisti, inenarrabilique ratione peristi, qui ipse incorruptionis velut concretio est et consistentia; idque in fine quinque et dimidii * circulorum mundi. Propter te,

¹ Exod. XVII, 6.

² Num. XVII, 8.

³ Hebr. IX, 4.

⁴ Exod. XXIV, 18.

⁵ Exod. XXXII, 1.

κλων. Διὰ σέ, καὶ τὴν ἐκ σοῦ ἀχραντον τοῦ Θεοῦ Λόγου σάρκωσιν, τὴν εἰς ἀεὶ ἀτρέπτως τε καὶ ἀμερίστως ἐν αὐτῷ διαμένουσαν, καὶ ἡ χρυσῆ στάμνος, * ὡς τύπος ἀψευδέστατος, τὸ πρὸς ἡμέραν τρεπόμενον καὶ ἀλλοιούμενον μάννα, ἀτρεπτὸν καὶ διαιωνίζον ἔνδον αὐτῆς διεφύλαττε. Τῆς σῆς ἀγνείας καὶ ὁ προφήτης Ἡλίας προθεωρὸς καὶ ζηλωτὴς ὑπάρχων διὰ τοῦ Πνεύματος, πυρφόρου πολιτείας ἀνεδήσατο στέφανον, κρείττων θανάτου ἀναδειχθεὶς θείᾳ ψήφῳ ἄχρι τῆς δεῦρο. Σὲ καὶ ὁ τούτου διάδοχος Ἐλισσαῖος παρὰ σοφοῦ διδασκάλου μυηθεὶς, καὶ ὡς παροῦσαν τὴν μήπω οὖσαν προδιατυπῶν, ὑπερφυῶς τοῖς τεκμηρίοις τῶν ἀληθινῶν τὰς ἐπικουρίας ἐποιεῖτο τῶν δεομένων· πῃ μὲν δι' ὑδρίας καινῆς, καὶ τοὺς νοστίμους ἔχονσης ἄλας, τὰ φθοροποιὰ ὕδατα ἱώμενος, εἰς ἔνδειξιν τοῦ ἀνασφήλοντος κόσμου διὰ τοῦ ἐπὶ σοὶ μυστηρίου· πῃ δὲ ἀλεύρῳ ἀζύμῳ, λοχείας ἀσπόρου ἀντιτύπῳ, θανάτου πικρίαν ἀναστέλλων ἀπὸ τῶν ἐδωδίμων· ἀλλοτε δὲ τοῖς ὑπερφυέσι τὰ κατὰ φύσιν ὑπεονικῶν ἐν τῷ Ἰορδάνῃ, καὶ διὰ τούτων τὴν κατάδυσιν τοῦ Κυρίου ἥμῶν

ac intemeratam Dei Verbi ex te assumptam carnem, immutabiliter
indiviseque in ipso in perpetuum permanentem; urna illa aurea,¹
tamquam certissimus typus, manna, quod alioqui per diem inver-
tebatur, in se ipsa, minime mutatum, sed totis saeculis permanens,
conservabat. Tuae etiam castitatis praescius atque imitator in spi-
ritu Elias propheta,² vitae illius igniferae sibi redimivit coronam,³
haec tenus divino suffragio declaratus morte superior. Te nihilominus eius successor Elisaeus,⁴ initiantे docenteque sapiente magistro,
ceu praesens adesses, quae needum eras, praefigurans; certis rerum
quae vere essent futurae indicibus signis, auxilium medicinamque
indigentibus, maiori supra naturam virtute, adhibebat: nunc qui-
dem per novam hydriam,⁵ salque salutare in se continentem, aquas
exitiales sanans: ad ostendendum, esse recreandum mundum, per
sacramentum in te exhibitum: modo autem, farina azyma,⁶ partus
tui satu immunis typo respondente, mortis acerbitatem a cibis pro-
fligans: nonnumquam denique rebus supra naturam, quae naturae
consentanea essent in Iordanē eximie superans;⁷ eoque Domini in
infernum descensum, mirabilemque et inopinatam eorum qui in
corruptionē detinerentur liberationem praesignans. Nam cesserunt

¹ Hebr. IX, 4.

² IV Reg. II, 11.

³ Eccli. XLVIII, 1.

⁴ IV Reg. II, 15.

⁵ IV Reg. II, 20.

⁶ IV Reg. IV, 41.

⁷ IV Reg. V, 14.

εἰς ἥδην, καὶ παράδεξον ἀνάρρησιν τῶν ἐν φθορᾷ κατεχομένων προϊστορῶν. Πάντα γὰρ εἰκόνι τε καὶ ὑπέκυπτον τῇ σῇ θείᾳ εἰκόνι ἐκνικώμενα.

X. Καὶ τί ἔτι περιπλέκων μηκύνω τὸν λόγον, τοῖς ποικίλοις προγράμμοις ἐπαφήσας τοῦ λόγου τὰς ἡνίας, καὶ μάλιστα πρὸ δρθαλμῶν ἐστηλωμένης τῆς ἐπὶ σοὶ ἀτρεκείας, ἢ καὶ κατατρυφῆσαι ἀμεινον καὶ ἐπικερδέστερον; Τοιγαροῦν, χαίρειν φράσας τοῖς τῶν ἄγίων κατὰ πᾶσαν γενεὰν πνευματικοῖς διηγήμασι καὶ τερατούργημασι, ἐπὶ σὲ μετάγω τοὺς τῆς εὐωχίας οἴκας, παντομνημόνευτε. Εὔλογημένη σύ, παντευλόγητε καὶ πᾶσι ποθητέ. 'Επ' εὐλογίαις Κυρίου τὸ θεοχαριτώτατόν σου ὅνομα, Θεογεννήτωρ καὶ δαδοῦχε τῶν πιστῶν. 'Η περιγραφή, ἵν' οὕτως εἴπω, τοῦ ἀπεριγράπτου· ἡ ῥίζα τοῦ ὥραιοτάτου ἀνθους· ἡ Μήτηρ τοῦ πλάσαντος· ἡ τιτθὴ τοῦ τρέφοντος· ἡ περιοχὴ τοῦ περιέχοντος· ἡ φέρουσα «τὸν φέροντα» ῥήματι «τὰ πάντα». ἡ πύλη τῆς ἐν σαρκὶ ἀνατολῆς τοῦ Θεοῦ· ἡ λαβῖς τοῦ καθαρτικοῦ ἀνθρακος· ὁ βραχὺς κόλπος τοῦ πάντων κόλπου· ὁ πόκος τῆς ἀκαταλήπτου δρόσου· ὁ τῆς ἐπιθυμίας Δαδίδ ζωοδόχος λάκκος τῆς Βηθλεέμ, ἀφ' οὗ πόμα ἀθανασίας ἔξε-

omnia, tuaeque illi divinae imagini exprimendaem imparia succubuerunt.

X. Quid vero adhuc sermonis habenas variis illis informationibus laxans involvensque et implicans, orationem in longum protraho; ac vel maxime, cum instar columnae palam oculis obiecta, in te veritas pateat, in qua velut eluxuriari delectarie praestiterit ac commodius fuerit? Quare sanctorum omnium per omnes generationes, spiritualibus narrationibus factisque prodigiosis valere iussis, ad te festi huius convivii velut elavum, o florenti semper habenda memoria, dirigo. Benedicta tu, prorsus benedicta omnibusque desiderabilis. In benedictionibus Domini nomen tuum, divina gratia plenissimum ac summe Deo gratiosum, Dei Mater, quaeque tuo ipsa splendore fidelibus lumen preeferas. Tu circumscriptio, ut ita dicam, eius qui est incircumscriptibilis: radix floris speciosissimi:¹ Mater plasmatoris: altoris nutrix: eius complexio, qui omnia complecti habet: portans eum, qui verbo *portat omnia*:² porta, per quam Deus in carne oritur;³ forceps carbonis illius purgarii,⁴ sinus exiguus immensi omnium sinus, vellus roris illius incomprehensibilis,⁵ laeus ille Bethlehem * desiderii David⁶ vitae susceptor, ex quo po-

¹ Isa. XI, 1.

² Hebr. I, 3.

³ Ezech. XLIII, 1.

⁴ Isa. VI, 6.

⁵ Iud. VI, 37.

⁶ II Reg. XXIII, 15.

βλυσε· τὸ ἴλαστήριον ἐξ οὗ Θεὸς ἐγνώσθη ἀνθρώποις ἀνθρωπομόρφως· τὸ
ἀσπιλον ἔνδυμα «τοῦ ἀναβαλλομένου φῶς ὡς ἵματιον». Ἡ δανείσασα *Θεῷ *³⁷³
τῷ ἀνενδεεῖ σάρκα ἥπερ οὐκ εἶχεν, ἵνα ἢ ὁ παντοδύναμος διπερ ηὐδόκησε. Τί
τούτου περιφανέστερον; Τί τούτου ὑψηλότερον; Ὁ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν
πληρῶν, οὗ τὰ σύμπαντα κτήματα, σοῦ γεγένηται ἐπιδεής· σὺ γάρ ἐδάνεισας
Θεῷ θείαν σάρκωσιν, ἣν οὐκ εἶχε. Σὺ ἐθωράκισας τὸν δυνατὸν τὴν εὐπρεπῆ
τοῦ σώματος παντευχίαν, δι’ ἣς αὐτὸς μὲν ὀφθῆναι κωρητὸς ἐμοὶ δεδύνηται,
ἐγὼ δὲ εὐπροσίτως ἀντωπῆσαι αὐτῷ ἐνίσχυσα, δι’ ἣς καὶ «πάντα τοῦ πονη-
ροῦ τὰ πεπυρωμένα βέλη σθεσθεται». Εὔγε, εὔγε, μήτηρ Θεοῦ καὶ δούλῃ.
Εὔγε, εὔγε, ἡ ὑπόγρεων ἔχουσα τὸν πάντων δανειστήν. Πάντες μὲν Θεῷ
ἐποφείλομεν, σοὶ δὲ ἐποφείλεται. Ὁ γάρ εἰπών· «Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ
τὴν μητέρα», πολλῷ μᾶλλον αὐτὸς ἐν τούτοις ἔξετάζεσθαι ἐλόμενος, φυλά-
ξειε τὴν χάριν καὶ τὸ ἔδιον δόγμα τῇ διακονησαμένῃ τὴν αὐθαίρετον γέννη-
σιν, καὶ δοξάσειε θεοπρεπῶς, ἣν ἐπεγράψατο ἀπάτωρ ὡς ἄνανδρον Μητέρα.
Ἐσται τοίνυν ταῦτα οὕτως, ἔσται. Οὐ γάρ κομψοεπείας ἀκάρπου οἱ προ-

culum immortalitatis scaturivit: propitiatorium,¹ ex quo Deus,
forma humana, generi humano innotuit: vestis sine macula, eius
qui induit lumen sicut vestimentum.² Tu nullius indigenti Deo, car-
nem quam non habebat, fenerata es, qua tandem omnipotens ille,
quod decreverat fieri, homo esset. Quid hoc splendidius? Quid
hoc sublimius? Qui coelum et terram implet,³ cuius ditionis sunt
res omnes, tui indigus efficitur: quippe Deo fenerata es carnem,
quam non habebat. Tu potentem illum decora corporis armatura
induisti, qua et is mihi redditus est oculis aspectabilis; ipseque ut
libere intuiturus possim accedere, accepi, qua etiam *omnia mali illius ignita tela extingui habent*.⁴ Euge, euge, Dei Mater ancillaque.
Euge, euge, cui ille omnium creditor, debtor sit. Deo debemus omnes:
tibi ipse obstrictus est. Nam qui dixit: *Honora patrem tuum et matrem*,⁵ longe potius, talibus ipse accenseri volens, gratiam propriam-
que ipse legem, in eam servaverit, quae ultiro assumptam ipsi nati-
vitatem ministravit; quamque, sine patre, velut sine viro, Matrem
inscripsit confirmavitque; divino quodam decore, et supra homi-
nem glorificaverit. Ita vero haec habebunt, habebunt ita. Neque
enim quae offerimus cantica, inutilem tantum verborum ornatum,
o sacramissimum admirabilissimumque Dei habitaculum, habent:

¹ Exod. XXXV, 12.

² Ps. CIII, 2.

³ Ier. XXIII, 24.

⁴ Eph. VI, 16.

⁵ Exod. XX, 12.

σαχθέντες σοι παρ' ἡμῶν ὄμνοι, παναγιώτατον καὶ ἀξιάγαστον τοῦ Θεοῦ ἐνδιαιτημα· οὐδ' αὖ κοσμικῆς λογολεσχίας καὶ φευδαρεσκείας λαρυγγίσματα ὁ πνευματικός σου ὄμνος, Θεούπαίνετε, καὶ Θεὸν ἔχουσα ὑπομάζιον, τὸν τοῖς βροτοῖς ἀρχὴν τοῦ εἶναι διὰ γεννήσεως παρέχοντα, ἀλλ' ἐναργοῦς ἀληθείας. Ἐπιλείψει γάρ ἡμῖν ὁ χρόνος καὶ ταῖς μετέπειτα γενεαῖς, τὸν κατ' ἀξίαν σοι ἀποδοῦναι μακαρισμὸν τῇ Μητρὶ τοῦ «Βασιλέως τῶν αἰώνων», ὡς που φησὶν ὁ ἀοιδόμος προφήτης, τὰ τῆς σῆς ἀκαταληψίας ἡμᾶς ἐκπαιδεύων· «Ὦς μέγας ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ, καὶ εὐμήκης ὁ τόπος τῆς κτήσεως αὐτοῦ. Μέγας, καὶ οὐκ ἔχει τελευτὴν· ὑψηλὸς καὶ ἀμέτρητος». Ὄντως γάρ, ὅντως προφητικὸς χρησμὸς καὶ ἀψευδῆς λόγος οὗτος τῆς περὶ σὲ μεγαλειότητος· διότι καὶ μόνη συμμερίσασθαι Θεῷ τὰ τοῦ Θεοῦ κατηξίωσαι, Θεὸν γεννήσασα σαρκὶ μόνη, τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς μονογενῶς καὶ συναϊδίως γεννηθέντα. Φιλαλήθως οὖδε λόγοι πίστεως ἀκραιφνοῦς ἀντεχομένων.

PG
18, 380

1992

XIII. [...] Χαίροις, καὶ εὐφραίνου, Ἱερουσαλήμ· δτι «έθασίλευσε Κύριος ἐν μέσῳ σου». Οὗτος Κύριος ὁ γυμνῆ καὶ ἀύλω τῇ θεότητι ἐπιβάς τῇ ἡμετέρᾳ φύσει, καὶ ἐκ τῆς παρθενικῆς νηδύος ἀφράστως σαρκωθείς· οὗτος Κύριος ὁ

neque rursus, saecularem quamdam nugacitatem, falsaque assentationis velut crocitamenta, spiritalis tua habet laudatio, o Deo laudata, quaeque Deum ipsa lactentem habeas; eum, inquam, qui primum esse mortalibus nativitate tribuit; sed veritatem quamdam prorsus perspicuam. Deficiet enim nos tempus futurasque postmodum generationes, si te Matrem *Regis saeculorum*¹ dignis elogiis voluerimus beatam praedicare; ut quodam loco, erudiens quam sis incomprehensibilis, inclitus propheta ait: *Quam magna domus Dei, et ingens locus possessionis eius! Magnus, et non habet finem; sublimis atque immensus.*² Plane enim, plane propheticum oraculum, verissimusque hic sermo de magnificentia illa tua et maiestate procedit: nam et sola, eorum quae sunt Dei, partem cum Deo habere meruisti; quae sola Deum ex Deo Patre unigene ac sempiterne genitum, carne genueris. Ita veraciter sentiunt, qui sinceram fidem amplexuntur.

PG
18, 379

1992

XIII. [...] Salve et laetare, Ierusalem; quoniam *regnavit Dominus in medio tui.*³ Dominus, inquam, ille, qui nuda atque immateriali Deitate nostram naturam ingressus est, deque virginali utero ineffabili ratione carnem induit; Dominus ille qui nullius praeterea,

¹ I Tim. I, 17.² Baruch III, 24-25.³ Isa. XII, 6.

μηδενὸς ἔτέρου ἐν μεθέξει γενόμενος πλὴν τοῦ φυράματος Ἀδάμ, τοῦ ὑπὸ τοῦ ὄφεως σκελισθέντος.

* XIV. Χαίροις εἰς ἀεί, ἡ ἀληκτος ἡμῶν χαρά· ἐπὶ σὲ γὰρ πάλιν ἀνατρέ-^{*381} χομαι. Σὺ τῆς ἑορτῆς ἡμῶν ἀρχή· σὺ μεσότης· σὺ τέλειος· ὁ πολύτιμος μαρ- γαρίτης τῆς βασιλείας· τὸ δόντως οὐθαρ πάσης ἀγιστείας· τὸ ἔμψυχον θυ- σιαστήριον τοῦ ἀρτου τῆς ζωῆς. Χαίροις, ἀγάπης Θεοῦ θησαυρέ· χαίροις, φιλανθρωπίας Γίοῦ πηγή· χαίροις, Πνεύματος ἀγίου «κατάσκιον ὅρος». Ἡ- στραψάς, γλυκύδωρε γεννητορ φωτὸς ἡλιακοῦ, πυρσοῖς ἀκαρτερήτοις ἀγάπης ὑπερζεούσης, τὸ πρὸ ἀρχῆς συλληφθὲν ἐν τῷ τέλει τεκοῦσα, φανερώσασα τὸ κρυπτὸν μυστήριον καὶ ἀλάλητον, τὸν ἀοράτου Πατρὸς Γίον, εἰρήνης βρα- θευτήν, πάσης γενόμενον ἥττονα βραχύτητος παραδόξως. Διὰ τοῦτο ἐκλι- παροῦμέν σε τὴν ἀμείνω πάντων, καὶ μητρώαις ἐπαυχοῦσαν τιμαῖς καὶ παρ- ὥρησίαις, μνήμην ἀδιάλειπτον ἡμῶν ποιοῦ, παναγίᾳ Θεοτόκε, καὶ εἰς σὲ κα- τακαλλυνομένων, καὶ ὕμνοις θεοπρεπέσι γεραιρόντων σου τὴν ἀείζωον καὶ ἀνεξάλειπτον μνήμην.

quam Adae illius supplantati a serpente, conspersionis participium inuit.

* XIV. Salve in aeternum, indesinens nostra laetitia [Dei Geni-^{*382}
trix Virgo]: ad te enim rursus accurro. Tu nobis festae lucis initium;
tu medium, tu finis: pretiosissima regni margarita; vere totius victi-
mae adeps; animatum panis illius vitae altare. Salve, dilectionis
Dei thesaure: salve, Filii in genus humanum, propensionis illius ac
eius humanitatis fons; salve, Spiritus sancti *mons inumbrate*.¹ Ful-
gurasti, dulcidona Mater solaris luminis, importabilibus caritatis
praeferentis ignibus, eo in fine partu edito quod ante principium
conceptum erat: palam exhibito, quod erat absconditum et inenar-
rabile sacramentum; invisibili illo Patris Filio, sequestro pacis,
quippe admirabili quadam ratione, omni se parvitate minorem
exhibit. Propterea te deprecamur omnium praestantissimam,
maternisque honoribus fiducia gloriantem, ut indesinentem nostri
memoriam, Dei Mater sanctissima, habeas: nostri, inquam, qui in
te gloriamur, augustioribusque canticis perpetuo victuram et nullis
desitaram temporibus tui memoriam celebramus.

¹ Hab. III, 3.

SERMO IN ANNUNTIATIONEM DEIPARAE¹

PG 28, 912 3. Τίνα δὲ καὶ τὰ ἀρτίως παραναγνωσθέντα, καιρὸς λοιπὸν ἐπιζητῆσαι. 1993

Ποῖα ταύτα; Τὰ ύπό τοῦ Γαβριὴλ μηνυθέντα, καὶ ύπό τῆς Παρθένου πιστευθέντα, καὶ ύπό τοῦ Πνεύματος προσιθασθέντα, καὶ ύπό τοῦ Κυρίου θησαυρισθέντα, καὶ ύπό τοῦ Πατρὸς σφραγισθέντα, καὶ ύπό τῶν εὐσεβῶν φυλαχθέντα. "Ηκουες ἀρτίως τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ λέγοντος· «Ἐν τῷ μηνὶ τῷ ἔκτῳ ἀπεστάλη ὁ ἄγγελος Γαβριὴλ εἰς πόλιν τῆς Γαλιλαίας, ἵνα ὅνομα Ναζαρέτ, πρὸς παρθένον μεμνηστευμένην ἀνδρί, φέροντα τὸ ὄνομα Ἰωσήφ». "Ω μνῆστρα ἀλλωρ μνηστευθέντα, καὶ ἀλλωρ κατεγγυηθέντα! Ὡς μνῆστρα χαρᾶς ἐμφανιστικά, καὶ ταραχῆς διαιρετικά! "Ηκουες ἀρτίως τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ λέγοντος· Εἰσελθὼν δὲ εἰς τὸν οἶκον ὁ ἄγγελος, ἡσπάσατο τὴν Παρθένον καὶ εἶπε· «Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ· εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξὶν. Ἡ δέ, ἰδοῦσα, διεταράχθη ἐπὶ τῷ λόγῳ αὐτοῦ, καὶ διελογίζετο ἐν ἑαυτῇ, ποταπὸς εἴη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος». Εἶδες τὴν χαρὰν τοῦ ἀγγέλου ταραχὴν ἐγείρουσαν; Οὐ μόνον δὲ ταραχήν, ἀλλὰ καὶ διαλογισμούς, ἀλλὰ καὶ ἀμφιβολίαν, ἀλλὰ καὶ τὰ παραπλήσια τούτων. Τὸ γάρ ἄθροιον τῆς ἀγγελικῆς εἰσόδου, καὶ τὸ ξένον τῆς ὅψεως, καὶ τὸ ἀσύνηθες τῆς συντυχίας, καὶ τὸ ὑπέρ-

PG 28, 911 3. Nunc vero quaedam ex iamiam lectis disquirenda nobis sunt. 1993

Quaenam illa? Quae a Gabriele annuntiata, et a Virgine credita, a Spiritu sancto promota, a Domino quasi thesaurus recondita, et a Patre obsignata, et a piis hominibus servata sunt. Audisti modo evangelistam Lucam dicentem: *In mense sexto, missus est angelus Gabriel in civitatem Galilaeae, cui nomen Nazaret, ad virginem despensatam viro, cui nomen Ioseph.*² O sponsalia cum alio contracta, alii promissa! O sponsalia, quae gaudium exhibent, perturbationem sedant! Audisti modo Lucam evangelistam ita loquentem: *Ingressus domum angelus, Virginem salutavit ac dixit: Ave, gratia plena, Dominus tecum: benedicta tu in mulieribus. Quae cum vidisset, turbata est in sermone eius; et cogitabat apud seipsam qualis esset ista salutatio.*³ Vidistin' salutationem angeli perturbationem excitare? Nec modo perturbationem, sed etiam cogitationes; imo dubitationem, atque his similia. Tacitus namque angeli ingressus, vultus insuetus, colloquii insolentia, magnitudo promissionis, inexpectatae vocis au-

¹ Viri docti attribuunt Sermonem hunc Timotheo Antiocheno vel Proclo aut Amphilochio Iconiensi (cf. RPhTh, 541) vel Timotheo Hierosol. Cf. Qua II, 54.

² Lc. I, 26, 27.

³ Lc. I, 28, 29.

ογκον τῆς ἐπαγγελίας, καὶ τὸ ἀπροσδόκητον τῆς ἀκοῆς, εἰς δειλίαν ἐνέθαλε τὴν Παρθένον, τῇ ἐπινοίᾳ τῆς σωφροσύνης πᾶσαν φαύλην ἐπίνοιαν ἐκποδών ποιησαμένην. Διὸ καὶ ἐταράχθη, καὶ ταραχθεῖσα ἀτάραχος ἔμεινε. Τί ἐστι· Καὶ ταραχθεῖσα ἀτάραχος ἔμεινεν; "Ακουε συνετῶς. 'Ηνίκα Γαβριὴλ ὁ ἄγγελος, ἀποστολικὴν διακονίαν πληρῶν, ἀψόφῳ ποδὶ ἐπὶ τὸν παρθενικὸν ἔχωρει κοιτῶνα· μόνη γὰρ παρῆν ἡ Παρθένος, ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ μνηστευσαμένου διάγουσα· ἵστε πάντες συφῶς καὶ πῶς ἐρυθριᾷ παρὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ συναλλάγματος ἡ Παρθένος κάτω τὰς ὅψεις φέρουσα, ἥρεμα λαλοῦσα, μὴ ἀνανεύουσα, πάσης σωφροσύνης ἐπιμελούμενη. 'Ἐν τούτοις ἴδων αὐτὴν ὁ ἄγγελος φησι πρὸς αὐτήν· « Μὴ φοβοῦ, Μαριάμ », εἰ καὶ ἡγωνίασας, καὶ ὥσπερ παρθένος τῆς σωφροσύνης ἐφρόντισας, μὴ καταδραμών ὁ μνηστήρος σου καταψηφίσηται σου τῆς εὐλαβείας. Τοῦτο γίνωσκε, Παρθένε, ὡς οὐδεμία σου κοινωνία ἔσται πρὸς τὸν μνηστήρά σου 'Ιωσήφ. "Ετερόν σε πρᾶγμα περιμένει, θεῖον, δεσποτικόν, ἀφραστον, ἀνερμήνευτον, λόγῳ παραστῆναι μὴ δυνάμενον. Δεσποτικὸς εὑρεθήσῃ σηκός, ἀπειρόγαμος ἀναδειχθήσῃ μήτηρ, τὸν οὐρανοῦ καὶ γῆς δεσπότην μέλλεις ὑποδέχεσθαι, ἀδιάφθορον τόκον κυοφοροῦσα. « Μὴ φοβοῦ, Μαριάμ », στήριξόν σου τὸν λογισμόν, νεύρωσόν σου τὴν ψυχήν, ἔδρασόν σου τὴν καρδίαν. Μὴ μυμήσῃ τὸν Ζαχαρίαν, μὴ ἀμφιβάλῃς, ὡς ἐκεῖνος, σὺ τῶν γυναικῶν τὸ καύχημα· σὺ τοῦ 'Ισραηλιτικοῦ λαοῦ τὸ ἀναλλίσιμον· σὺ τῶν ἔθνῶν τὸ ἐγκαλλώπισμα· σὺ τῆς γαρᾶς τὸ βίζωμα·

ditus, Virginem coniecit in metum, quae cogitatione temperantis animi omnem pravam abiecit cogitationem. Quamobrem turbata est, atque turbata imperturbata permansit. Quid est illud, atque turbata, imperturbata permansit? Studiose audi. Cum Gabriel angelus ut missionis suaे ministerium impleret, nullo excitato pedum strepitu virginale cubiculum adiit; sola quippe Virgo erat in sponsi sui domo. Nostis porro cuncti quo pacto erubescat virgo sub initium initi nuptiarum pacti, inclinato vultu, demissa loquens voce, nullum exhibens nutum, nullam non gerens temperantiae sollicitudinem. Cum sic affectam videret angelus, ait illi: *Ne timeas, Maria,* tametsi anxia, et utpote virgo, temperantiae sollicita fuisti, ne irruens sponsus tuus, tuae vim afferret verecundiae. Illud scias velim, o Virgo, nullum fore tibi cum sponso tuo Ioseph congressum. Aliud te negotium exspectat, divinum, dominicum, ineffabile, inexplicable, quod sermone enarrari nequeat. Dominicum futura es habitaculum; mater, nuptialis expers tori praedicaberis; coeli terraeque Dominum susceptura es, incorruptum gestatura fetum. *Ne timeas, Maria,* tuam firma cogitationem, animam corrobora, cor confirma. Ne imitere Zachariam: ne, quemadmodum ille, dubitaveris, tu quae mulierum gloria es; tu Israëlitici populi exsultatio: tu gentium or-

*913 * σὺ τῆς εὐλογίας τὸ φυτούργημα. Σὺ εὗρες χάριν παρὰ τῷ Θεῷ παρὰ πάσας τὰς παρθένους. Καὶ « ἴδού συλλήψῃ Γίδν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν. Οὗτος ἔσται μέγας, καὶ Γίδνς Ὑψίστου κληθήσεται ». Τούτων σοι τῶν ἀγαθῶν ἡκώ μηνυτῆς ὑπάρχων, εἰ καὶ ἔξω φύσεως τὰ λεγόμενα· ἀλλ’ ὅμως παρὰ τῷ φυσιουργῷ πάσης τῆς κτίσεως οὐδὲν σκολιὸν ἢ στραγγαλιῶδες, ἀλλὰ πάντα εὐθέα καὶ πρὸς εὐχέρειαν βλέποντα. Ἐν ταύταις ταῖς ἐπαγγελίαις ἡ Παρθένος σαγηνευθεῖσα, καὶ πάσης φαύλης ἐπινοίας ἀπολλαγεῖσα, οὐκέτι ὡς ἀπαρόησίαστος ἐσιώπα, λέγουσα πρὸς τὸν ἄγγελον· « Πῶς ἔσται μοι τοῦτο, δτι ἀνδρα οὐ γινώσκω; » Τί μου καὶ τὴν καρδίαν θροεῖς, καὶ τὴν ἀκοήν ξενοφωνεῖς; Τί τὸ μὴ ἀκουσθὲν ἀπὸ τοῦ αἰῶνος διαγγέλλεις; ἔγκυος εὑρεθήσομαι, καὶ ἀνδρὸς πεῖραν οὐ λήψομαι; « Πῶς ἔσται μοι τοῦτο; ». Μήτηρ ὄνομασθήσομαι, καὶ μητρικῶν ὀδίνων ἔξω γενήσομαι; « Πῶς ἔσται μοι τοῦτο; » Μαζὸν ἐπιδώσω, καὶ σπάργανα συσφίγξω, καὶ παῖδα γαλακτοτροφήσω, καὶ τί τὸ ἐν ἐμοὶ οὐ γνώσομαι; « Πῶς ἔσται μοι τοῦτο; » λέγε μοι τὴν εὐλογὸν αἰτίαν, ἵνα γνώσω τὴν ἀμφίβολον κυοφορίαν. Ξένον τῆς Εὕας ἡ γέννησις, ἀλλ’ ὅμως ἐκ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἐλήφθη· καὶ ἔσχε τὸ αἴτιον ὅθεν ἐγνωρίσθη τὸ φύραμα, δτι ἐκ αὐτοῦ ἡ αὐτῷ ληφθεῖσα, καὶ ὁ ἴδιος τῷ

*914 namentum, tu gaudii radix, tu benedictionis plantatio. Tu prae omnibus virginibus invenisti gratiam apud Deum. Et ecce concipies filium, et vocabis nomen eius Iesum. Hic * erit magnus et Filius Altissimi vocabitur.¹ Horum tibi bonorum nuntius accedo, etiamsi extra naturam sint quae dico; attamen a conditore totius rerum naturae nihil obliquum, nihil tortuosum; sed recta omnia, et suavem atque planum ordinem spectantia. His capta promissis Virgo, omnique prava suspicione liberata, non ultra quasi diffisa tacuit, sed ait angelo: *Quomodo fiet mihi istud, quoniam virum non cognosco?*² Quid cor terres meum, auremque insolita voce attonitam reddis? Quid rem annuntias a saeculo non auditam? An praegnans inveniar, quin viri experimentum capiam? *Quomodo fiet mihi istud?* Mater vocabor, et maternis partus doloribus expers ero? *Quomodo fiet mihi istud?* Mammam praebeo, pannis involvam, puerum lactabo, cur quod me spectat non intelligam? *Quomodo fiet mihi istud?* Consentaneam profer mihi causam, ut obscuram illam uteri gestationem intelligam. Insolens fuit Evaē generatio, attamen ex viro illa sumpta fuit:³ causaque fuit qua eiusmodi massae ratio cognosceretur, quoniam scilicet ex illo, quae pro illo, sumpta est: propriusque locus proprio

¹ Lc. I, 30-31.

² Lc. I, 34.

³ Gen. II, 23.

ἰδίῳ ἀνεπληρώθῃ τόπος. Ξενοπρεπεστέρα δὲ τῆς Εὔας ἡ τοῦ Ἀδάμ γέννησις· ἀλλ’ ὅμως καὶ αὐτὴ φανεροποιηθεῖσα, γραφῇ παρεδόθη, καὶ πῶς παραχρῆμα γέγονε σαφῶς ἐγνωρίσθη, ὅτι ἀπὸ τῆς γῆς χοῦν λαβὼν ὁ δημιουργός, θεόμορφον ζῶον κατεσκεύασε τὸν πρωτόπλαστον. «Ως ἔκεινα γνώριμα, καὶ τοῦτο σαφήνισον· ἐπειδὴ τὸ προλεχθέν μοι παρὰ σοῦ ὑπερηκόντισε τὰ λεχθέντα· «Πῶς ἔσται μοι τοῦτο, ἐπει ἄνδρα οὐ γινώσκω; »· ‘Ο δὲ Γαβριὴλ πρὸς τὴν Παρθένον· Πῶς ἔσται σοι τοῦτο; Παρ’ ἔμοι τὸν τρόπον ζητεῖς, Παρθένε, μαθεῖν; Μὴ δύναται δοῦλος σκοπὸν εἰδέναι δεσπότου; Πῶς ἔσται σοι τοῦτο; Μηγυτής ἀπεστάλην, οὐχ ἐρμηνευτής. «Τίς ἔγνω νοῦν Κυρίου; ἢ τίς σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο; »· “Α ἀκούω λαλῶ, οὐδὲν ἔδιον πλάττω. Πῶς ἔσται σοι τοῦτο; Τὸ πῶς ἐπὶ Θεοῦ μὴ ζήτει. Πῶς ἔσται σοι τοῦτο; ‘Ως Ἡσαΐας προηγόρευσε φάσκων· «Ιδοὺ ἡ Παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει»· τὸ ἔξειν σε προηγόρευσεν, ἔγὼ δὲ λέγω σοι, ὅτι «τέξεις υἱὸν καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν»· αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ’Αμήν.

loco repletus est. Insolentior Evaē generatione Adami generatio; attamen illa scripto tradita ac enarrata fuit, notumque est qua ratione repente facta sit. De accepto scilicet limo terrae Creator, animal deiforme, praeparavit, nempe primum parentem. Ut illa nota sunt, hoc item declara mihi, quandoquidem id quod ante dixisti mihi, illa alia longe superat: «Quomodo erit mihi istud, quoniam virum non cognosco? ». Tum Gabriel ad Virginem: Quomodo erit tibi istud? A me, Virgo, modum quaeris ediscere? An potest servus scopum nosse domini sui? Quomodo erit tibi illud? Nuntius, non interpres, missus sum. *Quis novit mentem Domini, aut quis consiliarius eius fuit?*¹ Quae audio loquor, nihil a me confingo. Quomodo erit tibi istud? Apud Deum ne quaeras quomodo. Quomodo erit tibi istud? Quemadmodum Isaías praenuntiavit dicens: *Ecce Virgo in utero habebit,*² te in utero habituram praedixit, ego autem dico tibi, quod *paries filium, et vocabis nomen eius Iesum:* ipsi gloria in saeculorum. Amen.

¹ Isa. XL, 13.

² Isa. VII, 14.

SERMO IN ANNUNTIATIONEM DEIPARAE¹

PG 28, 917 1. Τοὺς θείους ἱεροκήρυκας οὐ πρὸς τὴν ἀσθένειαν τῆς ἀκροάσεως δεῖ 1994 ἀποβιλέπειν· ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀπαιτούμενην δύναμιν, καὶ ὑπόθεσιν, καὶ αἰτίαν, ἥν ἐπιθεωροῦντας, προσῆκε καταστοχάζεσθαι τοῦ κηρύγματος. Διὸ καὶ νῦν ἐπὶ τὸ κήρυγμα τοῦ θείου Εὐαγγελίου τῆς Θεοτόκου καὶ Μητρὸς τοῦ Θεοῦ ἡκοντας ἡμᾶς, καὶ τοῦτο μέλλοντας ἀνακηρύττειν πρὸς συνέλευσιν τῆς ἑορτῆς, ἀνάγκη, καθ' ὑπόθεσιν καὶ αἰτίαν τῆς ἀσάρκου καὶ ὑπερθέου Τριάδος, τὴν σάρκωσιν τοῦ ἐνὸς τῆς ἀγίας Τριάδος ἀνατιθέναι. Ἐὰν γάρ μὴ προδιαστελῆται τὰ περὶ Τριάδος, τὰ περὶ τοῦ ἐνὸς σαρκωθέντος πῶς ἔξελθωμεν; Οὐκοῦν δέον, ἐκεῖθεν ἐπαναγαγόντας τὸν λόγον, μετέρχεσθαι εἰς τὰ κατὰ τὴν σάρκωσιν, καὶ οὕτως τὰ κατὰ τὸν εὐαγγελισμὸν ἐπακούειν. Καὶ πρότερον ἐπισημανόμενοι, ὑπαναμιμνήσκομεν, διτὶ μίᾳ τῶν δεσποτικῶν πρώτη τε καὶ πάνσεπτος ἑορτή, κατὰ τὴν τῶν πραγμάτων τάξιν καὶ σύνταξιν τῶν ὑποκειμένων ἐν τοῖς κατὰ Χριστὸν κηρύγμασιν, ὑπάρχουσα, τοῦ θείου εὐαγγελισμοῦ κλητὴ ἀγία ἡμέρα, περὶ τῆς ἐξ οὐρανοῦ καταβάσεως τοῦ Γίοῦ τοῦ Θεοῦ κατασκευάζει τὸ κήρυγμα. Καὶ γάρ κατελθόντα αὐτὸν ἐκ τῶν οὐρανῶν πιστεύομεν, καθὼς καὶ ἀνελθόντα διομολογοῦμεν. Δέον τοίνυν, ἐπειλημμέ-

PG 28, 918 1. Divos sacrarum rerum praecones, non infirmitatem auditorum spectare oportet; sed requisitam vim, argumentum et causam: quam prae oculis habentes, de praedicatione conjecturam facere convenit. Quare etiam nunc ad praedicationem divini Evangelii de Deipara, ac matre Dei nos conferentes, concionaturi ad conventum festivitatis huius, necessarium est ut in argumenta incorporeae et divinissimae Trinitatis, incarnationem unius ex Personis eiusdem Trinitatis in medium proponamus. Nisi enim distinete de Trinitate actum fuerit, quae ad unam personam incarnatam pertinent, quomodo expendi poterunt? Quamobrem par est ut inde orsi, transeamus ad ea quae Incarnationem spectant, atque ita de Annuntiatione consequenter verba faciamus. Ac primum quidem illud memoriae subiiciendum duximus, unam ex Dominicis festivitatibus, maxime venerandam, et primam ordine rerum pertractandarum in praedicationibus quae Christum respiciunt, quae divinae Annuntiationis sancta dies nuncupatur, descensum Filii Dei ex coelo denuntiare. Nos enim eum de coelo descendisse credimus, ut et eumdem ascendisse confitemur. Oportet igitur nos divina praedicatione institutos, inde

¹ BARONIUS attribuit Sermonem hunc *Anastasio Antiocheno*. Alii docti Auctores negant. JUGIE eum attribuit *Anonymo*, saec. VII vel VIII. Cf. Qua II, 54.

νους τοῦ θείου κηρύγματος, ἐκεῖθεν ἀρξασθαι, θεν καὶ διαστέλλεσθαι δυνή-
σεται τὰ λεγόμενα.

1995

7. Ἐν τούτοις οὖν διακηρύγγοντες τὸ θεῖον τῆς σαρκώσεως καὶ ἐναν-
θρωπήσεως μυστήριον, ἀποδαλόμεθα τὰς τῶν αἱρετικῶν βλασφημίας, καθ'
ἄς καὶ βεβυθισμένους αὐτοὺς καταλιμπάνοντες, μετερχόμεθα εἰς τὰ παρὰ
τοῦ εὐαγγελιστοῦ καθιστορούμενα περὶ τοῦ εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου καὶ
Μητρὸς τοῦ Θεοῦ· καὶ ὡς ἔχει συντάξεως, διεξοδικώτερον ἀκουσόμεθα. Ση-
μειούμεθα δὴ οὖν, ὅτι κατὰ καιρὸν εὐδοκίας τοῦ πατρικοῦ θελήματος ἐπὶ
συμπληρώσει τῶν ἔθδομήκοντα ἔθδομάδων Δανιὴλ τοῦ προφήτου, μετὰ τὸ
οἰκοδομηθῆναι Ἱερουσαλήμ, ἐν τῷ ἐπιστρέψαι τὴν αἰχμαλωσίαν Ἰούδα ἀπὸ
Βαθυλῶνος, διὰ Σαλαθιὴλ καὶ Ἰησοῦ τοῦ Ἰωσεδέκ, ἀρχιερέων τότε γενο-
μένων κατὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν τετρακοσίων ἑνενήκοντα ἔτῶν, κατ' ἐφη-
μερίαν ἱεραρχίας αὐτοῦ, εἰσῆλθε Ζαχαρίας εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ θυμιάσαι·
καὶ ὥφθη αὐτῷ ἄγγελος Κυρίου ἐκ δεξιῶν τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ εὐαγγελί-
ζεται αὐτῷ περὶ Ἰωάννου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ὡς συλλήψεται Ἐλισάβετ ἡ γυνὴ
αὐτοῦ, καὶ τέξεται τὸν Βαπτιστὴν καὶ πρόδρομον τοῦ Χριστοῦ. Καὶ δὴ τῆς
συλλήψεως γενομένης, τῷ μηνὶ τῷ ἔκτῳ τῆς ἐν γαστρὶ κυοφορίας Ἐλισάβετ,
ἔξαποστέλλεται ὁ ἀρχάγγελος Γαβριὴλ παρὰ Θεοῦ, εἰς Ναζαρὲτ πόλιν τῆς
Γαλιλαίας πρὸς τὴν Παρθένον Μαριάμ. Καὶ εἰσελθὼν πρὸς αὐτὴν ὁ ἄγγελος,
ἡσπάζετο ταύτην λέγων· * « Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ ». *⁹²⁸

ordiri sermonem, unde quae pertractanda nobis sunt, probe distingui
poterunt.

1995

7. His igitur divinum praedicantes mysterium Incarnationis, <sup>PG
28, 926</sup> abiicimus haereticorum blasphemias quibus illos demersos relin-
quentes, ad historiam evangelistae pertransimus, qua narrat ille
Annuntiationem Deiparae et Dei Matris, et ut res ordine se habet
explicatus audiamus. Hoc significamus igitur: quo tempore paternae
voluntati placuit in consummatione septuaginta hebdomadum Da-
nielis prophetae post instaurationem Ierosolymae, in redditu Iudei
ex captivitate Babylonica, per Salathielem et Iesum filium Iosedec
tunc sacerdotes, in consummatione quadringentorum nonaginta
annorum; Zacharias secundum vicem sacerdotii sui ingressus est in
templum Dei ad incensum offerendum, apparuitque illi angelus
Domini ad dexteram altaris, annuntiavitque illi de Ioanne filio suo,
quo conceptura esset uxor sua Elisabet, et paritura Baptistam et
praecursorem Christi. Ac conceptione peracta, mense sexto praeg-
nantis Elisabet, mittitur archangelus Gabriel a Deo in urbem Na-
zaret Galilaeae ad virginem Mariam. Et ingressus angelus ad illam
salutavit eam, dicens: *Ave, gratia plena, Dominus tecum.*¹ Etiam

¹ Lc. I, 28.

Κάνταῦθα πάλιν θεωροῦμεν, δτι ἡ μὲν φωνὴ τοῦ ἀγγέλου, κατὰ προφορὰν πνεύματος ἀπηχήσεως αὐτοῦ διερμηνευομένη, οὐκ αὐτὴ δὲ ἦν ἡ τοῦ Γίοῦ ὑπόστασις, οὐδὲ αὐτὴ γέγονε σάρξ· ἀλλὰ κατ’ αὐτὴν τὴν φωνὴν, ἐτέρα οὖσα κατὰ τὴν ὑπόστασιν ἴδιότης τοῦ Λόγου καὶ Θεοῦ ἄμα ἐπεφοίτησεν ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς Παρθένου. Καὶ βλασφημοῦσιν οἱ λέγοντες, δτι αὐτὴ ἡ φωνὴ τοῦ ἀρχαγγέλου ἦν ἡ ὑπόστασις τοῦ Θεοῦ Λόγου. Διὸ καὶ ἐσημειώσαμεθα τὸν τόπον, ἀποδαλλόμενοι τῆς βλασφημίας τὴν κατάκρισιν.

^{PG 28, 928} 8. Ἐτέρα τοίνυν παρὰ τὴν φωνὴν τοῦ ἀρχαγγέλου οὖσα ἡ ὑπόστασις τοῦ Λόγου καὶ Γίοῦ τοῦ Θεοῦ, ἄμα, ὡς προδιανοιχθείσης τῆς ἀκοῆς τῆς Παρθένου διὰ τῆς ἀρχαγγελικῆς φωνῆς, εἰσῆλθεν εἰς αὐτὴν ἡ θεῖα τοῦ Γίοῦ ὑπόστασις. Ὡς αὐτὴ μὲν ἡ Παρθένος οὐκ οἶδεν οἶδε δὲ ὁ εἰσελθών, δπως εἰσῆλθε. Διὸ καὶ, ὡς μὴ εἰδυῖα τοῦ μυστηρίου τὴν ἔκδασιν, ἄμα διεταράχθη ἐπὶ τῷ λόγῳ τοῦ ἀγγέλου εἰπόντος· « Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετά σου », καὶ διελογίζετο, ποταπὸς εἴη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος· ὅθεν καὶ ὑπολαβὼν ὁ ἀρχάγγελος, εἴπε πρὸς αὐτὴν· « Μή φοβοῦ, Μαριάμ· εὑρες γάρ χάριν παρὰ τῷ Θεῷ. Καὶ ίδού συλλήψη ἐν γαστρί, καὶ τέξῃ νίνον, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν. Οὗτος ἔσται μέγας, καὶ Γίδες Ὑψίστου κληθήσεται, καὶ δώσει αὐτῷ Κύριος ὁ Θεὸς τὸν θρόνον Δασὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακώβος εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέ-

^{*927} hie animadvertisimus vocem illam angeli secundum prolationem spiritus soni sui, significationem habere, nec tamen ipsam esse * Filii hypostasin, neque ipsam esse quae facta est caro: sed ad eam vocem, Verbi et Dei proprietas, quae alia est secundum hypostasin, statim descendit in uterum Virginis: blasphemantque ii qui aiunt, ipsam archangeli vocem, fuisse hypostasin Dei Verbi. Ideoque blasphemiae damnationem repudiantes, locum annotavimus.

^{PG 28, 927} 8. Cum diversa igitur esset a voce archangeli hypostasis Verbi et Filii Dei, apertis prius per archangeli vocem Virginis auribus, statim in illam introivit divina Filii hypostasis. Qua ratione autem, ne ipsa quidem Virgo cognovit: novit vero qui ingressus est qua ratione sit ingressus. Quare ut ignorans mysterii eventum, statim perturbata est ad sermonem angeli dicentis: *Ave, gratia plena, Dominus tecum; et cogitabat qualis esset haec salutatio;*¹ quare respondens archangelus dixit ad illam: *Ne timeas, Maria, invenisti enim gratiam apud Deum. Et ecce concipies in utero, et paries filium, et vocabis nomen eius Iesum. Hic erit magnus, et Filius Altissimi vocabitur. Et dabit illi Dominus Deus thronum David patris eius, et regnabit in domo Iacob in saecula, et regni eius non erit finis.*² Ad haec item verba

¹ Lc. I, 29.

² Lc. I, 30-33.

λος». Ἐλλὰ γάρ καὶ πρὸς ταῦτα ἔστη διαποροῦσα ἡ Παρθένος, καὶ ὡς πρὸς τὴν φύσιν ἀποδιέπουσα, καὶ κατὰ τὸν Ἰωσῆφ διαλογίζομένη, ἀνθ' ὅν μεμνηστευμένη αὐτῷ ἦν, ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸν ἄγγελον, καὶ φησί: «Πῶς ἔσται μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω;» Καὶ ἐπείπερ, φησίν, ὃ ἄγγελε, ἄνδρα οὐ γινώσκω, σὺ δὲ διὰ τοῦ, ἵδού, δεικτικοῦ προσρήματος, λέγεις: «Ἴδού συλλήψῃ», ὡς κατὰ χρόνον ἐνεστῶτα· πῶς ἔσται, οὐκ οἶδα. Ἐλλ' εἰπέ, ὃ ἄγγελε, καὶ διερμήνευσον· «Πῶς ἔσται τοῦτο;» Ἐποκριθεὶς δὲ ὁ ἄγγελος, εἶπεν αὐτῇ· «Πνεῦμα ἄγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι». Οὕτος, φησίν, ὁ τρόπος τῆς συλλήψεως, οὗτως συλλήψῃ ἐν γαστρί, Πνεύματος ἄγίου ἐπερχομένου σοι, καὶ δυνάμεως Ὑψίστου ἐπισκιάζούσης σοι. «Διό, φησί, καὶ τὸ γεννώμενον ἄγιον Γίδος Ὑψίστου κληθήσεται». Ἡ δὲ καὶ ἔτι διαποροῦσα, πλὴν ἐπευχομένη ἑσυτῇ, φησί: «Γένοιτο μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου». Καὶ ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτῆς ὁ ἄγγελος. Ἐπισημαίνεται γάρ τοῦτο ὁ εὐαγγελιστής, ὅτι ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτῆς ὁ ἄγγελος, ἵνα μὴ καταλείψῃ ἀφορμὴν τοῖς ἔθέλουσι λέγειν, ὅτι αὐτὸς ὁ ἄγγελος ἐνοικήσας ἐν τῇ Παρθένῳ ἐσαρκώθη, οὐδὲ ὅτι ὁ λόγος αὐτοῦ κατὰ προφορὰν ἀπηχήσεως ἐνήργησε τὴν ἐνανθρώπησιν· ἀλλ' ὅτι ἀπελθόντος τοῦ ἄγγέλου ἀπῆλθεν ἐπὶ τὴν Παρθένον τὸ ἄγιον Πνεῦμα, καὶ ἐπεσκίασεν αὐτῇ ἡ δύναμις Ὑψίστου· καὶ οὗτως ὕστερον ἐτελέσθη τὸ σωτήριον κύημα. Ὅπερ ὅν καὶ αὖθις

stetit haesitans Virgo, utpote ad naturam respiciens, et de Iosepho cui desponsata erat cogitans, angeloque sic reponit: *Quomodo fiet mihi istud, quoniam virum non cognosco?*¹ Quandoquidem, ait, o angele, virum non cognosco, tu vero per illud, ecce, quod est adverbium demonstrandi, ais, *Ecce concipies*, quasi tempus instet; ignoro quomodo istud fiet. Sed, o angele, tu, dicio, tu interpretare *quomodo fiet istud*. Respondens autem angelus, dixit ei: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi.*² Haec est, ait, concipiendi ratio: ita concipies in utero, Spiritu sancto in te superveniente, et virtute Altissimi te obumbrante. *Ideoque*, ait, *et quod nasceretur sanctum, Filius Altissimi vocabitur.*³ Illa vero adhuc haesitans, verum sibi haec optans, ait: *Fiat mihi secundum verbum tuum.*⁴ Et discessit ab ea angelus. Nam evangelista significat angelum ab ea discessisse, ne occasionem iis relinqueret, qui dicere vellent, ipsum angelum in Virgine habitantem incarnatum fuisse, aut verbum angelii secundum prolationem soni, Incarnationem operatum fuisse. Sed indicat, abscedente angelo Spiritum sanctum in Virginem supervenisse, et virtutem Altissimi obumbrasse illi: atque ita demum

¹ Le. I, 34.

² Le. I, 35.

³ Ibid.

⁴ Le. I, 38.

*929 χρή κατὰ τὸ ἀναγκαῖον ἐπιστῆσαι, καὶ ἐπισκέψασθαι, πῶς εἴρηται πρὸς τὴν Παρθένον· «Πνεῦμα ἄγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι». Ἐάρα γάρ ὥσπερ * καὶ πρὸς τοὺς ἀποστόλους ἔλεγε Χριστός· «Ὕμεῖς δὲ καθίσατε ἐν τῇ πόλει Ἱερουσαλήμ, ἕως οὗ ἐνδύσησθε δύναμιν ἐξ ὅψους», ἐπελθόντος τοῦ ἄγιου Πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς; ἐπίσης γάρ ἡ ἐπαγγελία, καὶ ἐκ τοῦ ἵσου τρόπου λαμβάνεσθαι δύναται, ἐπείπερ καὶ ἐνταῦθα δύναμιν ἐξ Ὑψίστου ἐπελεύσεσθαι ἐπὶ τοὺς ἀποστόλους καὶ Πνεύματος ἄγιον παρουσίαν. Τί οὖν; Ἐάρα ὡς πρὸς τοὺς ἀποστόλους τὸ Πνεῦμα καὶ ἡ δύναμις τοῦ Ὑψίστου ἐπήγγελται, οὕτως καὶ πρὸς τὴν Παρθένον;

PG 28, 929 9. Καὶ εἰ μὲν οὕτως ὥσπερ καὶ εἰς τοὺς ἀποστόλους, καὶ ἡ δύναμις τοῦ Ὑψίστου καὶ ἡ ἐπέλευσις τοῦ Πνεύματος γέγονε, καὶ ἐν τοῖς ἀποστόλοις οὐ παρηκολούθησε σάρκωσις· δῆλον, ὅτι οὕτε ἐν τῇ Παρθένῳ ἡ δύναμις ἐσαρκώθη, οὕτε τὸ Πνεῦμα ἐνηγρώπησεν, εἰ καὶ αὐτὸς ὁ Γίδες κατὰ κοινολογίαν θεολογίας λέγεται δύναμις Ὑψίστου. Ἀλλ' ὥσπερ ἐν τοῖς ἀποστόλοις ἡ δύναμις πρὸς τὸ δύνασθαι κατὰ πάσης ὀντικειμένης δυνάμεως ἐγένετο, καὶ ἡ ἐπέλευσις τοῦ Πνεύματος καθ' ὅλα τὰ οὐσιωδῶς προσόντα αὐτῷ, ἐνεργοῦσα ἐν πᾶσι σημείοις, καὶ τέρασι, καὶ δυνάμεσι, πρὸς βεβαίωσιν καὶ πίστωσιν τῆς Χριστοῦ ἐπαγγελίας· οὕτω καὶ ἐπὶ τῇ Παρθένῳ ἡ ἐπέλευσις τοῦ Πνεύματος ἐγένετο, ἐν πᾶσι τοῖς οὐσιωδῶς προσοῦσιν αὐτῷ κατὰ τὴν

1997

*930 completum est sacrum puerperium. Quibus est iterum necessario insistendum, ac considerandum qua ratione ad Virginem dictum sit: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Nunquid eodem modo quo ad apostolos aiebat Christus, *Vos autem sedete in civitate Ierusalem, donec * induamini virtute ex alto,*¹ Spiritu sancto in vos superveniente? Aequalis quippe est promissio, et pari ratione accipi potest, quandoquidem hic quoque dicitur, virtutem ex Altissimo in apostolos adventuram, nec non Spiritus sancti praesentiam. Quid igitur? Num sicut apostolis spiritus et virtus Altissimi promittitur, ita quoque Virgini?

PG 28, 930 9. Quod si, ut in apostolis, virtus Altissimi et adventus Spiritus sancti fuit, et in apostolis non est incarnatio subsecuta, nec in Virgine igitur virtus est incarnata, neque Spiritus homo factus est, etiamsi Filius ipse iuxta communem theologiae usum dicatur virtus Altissimi. Sed sicut in apostolos ideo virtus advenit, ut vim illi haberent contra omnem adversariam potestatem, fuitque adventus Spiritus secundum omnia quae substantialiter in eo sunt, operans in omnibus signis et prodigiis et virtutibus ad confirmandam et asserendam Christi promissionem; ita et in Virgine fuit adventus Spiritus sancti, cum omnibus quae substantialiter in eo sunt ratione

1997

¹ Lc. XXIV, 49.

θεαρχίαν, χάριν ἐμποιοῦν, πρὸς τὸ ἐν πᾶσι χάριειν αὐτήν. Ἐπείπερ καὶ διὰ τοῦτο κεχαριτωμένη προσωνομάσθη, διὰ τὸ ἐν πάσαις χάρισι ταῖς διὰ τοῦ Πνεύματος ἐμπεπλῆσθαι αὐτήν καὶ δύναμιν Ὅψιστου ἐπεσκιάζειν αὐτῇ, καὶ ἔχειν ἐν παντὶ χρόνῳ τῷ κατὰ τὴν σύλληψιν, πεπίστευκα δὲ ὅτι καὶ μετὰ τὴν σύλληψιν. Οὐδὲ γάρ πρὸς καιρόν, ὡς πείθομαι, τοῦτο ἐγένετο ἐν τῇ Παρθένῳ, ἀλλ’ ἐν παντὶ καιρῷ, καὶ τότε, καὶ νῦν, καὶ εἰς τὸ διηγεκές ἐπισκιάζουσαν αὐτῇ ἔχουσα τὴν δύναμιν τοῦ Ὅψιστου ἡ Παρθένος, καὶ τὴν ἐπέλευσιν τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἐπερχομένην αὐτῇ· ἵνα κεχαριτωμένη μένῃ. Οὕτω γάρ διανοούμεθα περὶ τούτου· Ἡσαν αὐτῇ πάντα κεχαριτωμένα διὰ τοῦ Πνεύματος καὶ τῆς τοῦ Ὅψιστου δυνάμεως· καὶ οὐχ, ὡς οἱ αἱρετικοὶ φασιν, ὅτι ἐνέργεια τις παρὰ τοῦ Πνεύματος ἐγένετο ἐν τῇ Παρθένῳ, τοῦ τελεσθῆναι τὴν σάρκωσιν. Καν γάρ ἄνευ σπορᾶς, οὐχ οὕτω φαμέν, ὅτι κατὰ τὴν διαίρεσιν τῶν χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος διαιροῦντος ίδιᾳ, καθὼς βούλεται, διεπλάσθη σάρξ, παρὰ τὴν ὑπόστασιν τὴν ἔξιδιάζουσαν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, μὴ γένοιτο! τοῦτο γάρ τὸ οὕτω φρονεῖν Παύλου τοῦ Σαμοσατέως ἐστί, καὶ τῶν λοιπῶν αἱρετικῶν· ἀλλ’ οὕτω λέγομεν κατὰ τὴν τῶν δρθιοδόξων δογμάτων δρθιότητα, ὅτι δυνάμεως καὶ Πνεύματος ἐπλήσθη ἡ Παρθένος. Πρὸς ἀγιασμὸν μέντοι τῆς σαρκὸς αὐτῆς, καὶ πρὸς τὸ δύνασθαι φέρειν τὸ σωτήριον κύημα, οὕτως ἀκολούθως αὐτῇ ἡ θεία τοῦ Λόγου ὑπόστασις, ἐνσκηνώσασα ἐν αὐτῇ, ἐσαρκώθη καὶ ἐνηνθρώπησεν· οὐ δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ, ἀλλ’

divini principatus, gratiam illi tribuens, ut in omnibus illa gauderet. Siquidem eo gratia plena vocata est quod omnibus per Spiritum gratiis repleta esset, et quod virtus Altissimi obumbraret ipsi; quodque id haberet toto conceptionis tempore, imo, ut credo, etiam post conceptionem. Neque enim arbitror ad tempus in Virgine factum illud esse, sed omni tempore, et tum, et iam, et in perpetuum habet Virgo obumbrantem sibi virtutem Altissimi, et Spiritum in se supervenientem; nimirum ut gratia plena maneat. Hoc enim pacto ea de re cogitamus: erant ei omnia gratia plena per Spiritum sanctum, et per virtutem Altissimi. Neque, ut aiunt haeretici, aliqua ἐνέργεια a Spiritu sancto facta est in Virgine, ut completeretur incarnatione. Etsi enim absque semine, non dicimus tamen, per divisionem gratiarum Spiritus dividentis singulis prout vult, efformatam fuisse carnem circa propriam Filii Dei hypostasin, absit! Eiusmodi enim sententia, Pauli Samosateni et reliquorum haereticorum est; sed ita dicimus secundum orthodoxorum dogmatum puritatem: quod virtute et Spiritu sancto repleta sit Virgo, cum ad sanctificationem carnis suae, tum ut posset gestare salutarem fetum. Hoc pacto igitur ipsa divina Verbi hypostasis, in Virgine inhabitans, incarnata est et humanitatem assumpsit: non virtute et operatione, sed hy-

νποστάσει, καθ' ὅλον τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος, αὐτὴ ἡ ἀρχίθεος καὶ ὑπερ-
άρχιος τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ὑπόστασις ἐσαρκώθη καὶ ἐνηγνθρώπησε.

932 10. Ἐπῆλθε τοίνυν τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον ἐπὶ τὴν Παρθένον, καὶ ἡγίασεν
αὐτὴν, ὡς καὶ ἐν Ψαλμοῖς φησὶ τὸ Πνεῦμα· «Ἡγιάσατο σκήνωμα αὐτοῦ ὁ
“Ὕψιστος», καὶ ἐπεσκίασεν ἡ δύναμις τοῦ Ὑψίστου, δυναμώσασα αὐτὴν, καὶ
σκιᾶς θείας ἐμφανείας ἐμποιήσασα, ἵνα ἔνθεν τυπουμένη ἴδεῖν δύνηται, καθ'
ὅσον δύναται ἴδεῖν, τὸν ἐν αὐτῇ κυριορούμενον ἀνείδεον Θεόν. Μηδὲ γάρ
ὑποληπτέον, ὅτι καθ' ἀπλῆν τῆς φύσεως ἰδιότητα ἴδεῖν ἡδύνατο τὸν ἐν αὐτῇ
ἐνσκηνώσαντα Θεὸν ἡ Παρθένος (τοῦτο γάρ οὔτε αὐτὴ ἡ ἔμψυχος, λογική
τε καὶ νοερὰ σάρκωσις ἴδεῖν ἡδύνατο). ἀλλὰ κατὰ τὸ δυνατόν, ὡς ἐπισκια-
ζούσης αὐτῆς τῆς τοῦ Ὑψίστου δυνάμεως, καὶ οἷον σκιᾶς ἐμποιούσης πρὸς
τὸ ἴδεῖν τὸν ἐνσκηνούντα Θεόν. Καὶ ὡσπερ ἡμεῖς αὐτοὶ ψυχὴν ἐνσκηνοῦσαν
ἐν τῇ σαρκὶ ἡμῶν ἔχοντες, οὐχ ὡς ἔστιν ἡ ψυχὴ ἴδεῖν αὐτὴν δυνάμεθα, ἀλλ'
οἷον σκιᾶς αὐτῆς καὶ τύπους ἀπὸ τῶν δυνάμεων αὐτῆς καὶ τῶν ἐνεργειῶν.
τοιοῦτο ἡ τε Παρθένος, καὶ αὐτὴ ἡ λογικὴ καὶ νοερὰ ψυχὴ ἴδεῖν ἡδύνατο,
καὶ νῦν δὲ δύναται ἐκ τῶν ἐνδιδομένων αὐτῇ δυνάμεων καὶ ἐνεργειῶν. Καὶ
κατὰ τοῦτον μᾶλλον ἀναλογεῖ λόγον, ὅτι ἐποίησεν δὲ Θεὸς τὸν ἀνθρώπον, καὶ
κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν. Κατ' εἰκόνα γάρ καὶ ὅμοίωσιν τῆς τοιαύ-

postasi, secundum totam plenitudinem Divinitatis, ipsa quae ab initio et ultra initium Deus est Filii Dei hypostasis, incarnata est et humanitatem assumpsit.

931 10. Supervenit igitur Spiritus sanctus in Virginem et sanctificavit illam, ut in Psalmis ait Spiritus: *Sanctificavit tabernaculum suum Altissimus*,¹ et obumbravit virtus Altissimi corroborans eam, et divinae umbrae ostensionem inducens, ut hinc instituta videre posset, quantum scilicet poterat videre, Deum formae expertem in ipsa gestatum. Neque enim suspicandum est Virginem secundum simplicem naturae proprietatem Deum in se habitantem videre potuisse (cum ne ipsa quidem animalis, rationalis et spiritualis incarnatione id videre potuerit); sed pro viribus, utpote obumbrante ipsa Altissimi virtute, et quasi umbram faciente, ut videret, quatenus poterat, inhabitantem Deum. Et quemadmodum nos habentes animam in carne nostra inhabitantem, eam ut in se est non possumus videre, sed quasi umbras quasdam et formas a viribus et operacionibus eius; tale quiddam tum Virgo, tum ipsa rationalis et intelligens anima videre potuit, iamque potest per traditas sibi facultates atque vires. Atque secundum hanc rationem potius res pertractanda est, quod fecerit Dominus hominem, et ad imaginem Dei fecerit ipsum. Nam ad imaginem et similitudinem huiusmodi incarnationis

¹ Ps. XLV, 5.

της σαρκώσεως καὶ ἐνανθρωπήσεως ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον· ἵνα, ἐν αὐτῷ φέρων τὸ κατ' εἰκόνα καὶ δμοίωσιν, μὴ ἀμφίβολον ἔχῃ τὰ ἐπὶ τῆς τοιαύτης σαρκώσεως καὶ ἐνανθρωπήσεως· σαρκώσεως γάρ καὶ ἐνανθρωπήσεως· καὶ γε καὶ συνεκφράσει προσηγορίαν κηρύττομεν, καὶ οὐ μόνον σάρκωσιν καταγγέλλομεν, ἀλλὰ καὶ ἐνανθρώπησιν· ἵνα μὴ δοκῇ τοῖς ἀθέοις αἱρετικοῖς ἀψυχον καὶ ἀνουν καὶ ἀλογον σάρκωσιν δογματίζειν ἡμᾶς, ἀλλὰ διὰ τοῦ λέγειν σάρκωσιν καὶ ἐνανθρώπησιν, τήν τε σάρκα πιστεύειν ἡμᾶς, τήν τε ψυχὴν λογικήν τε καὶ νοεράν διασημαίνοντας. Διὸ καὶ τοὺς λέγοντας μίαν φύσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένην, καὶ μὴ ἐπιφέροντας ἐψυχωμένην, λογικὴν τε καὶ νοεράν, οὐ πάνυ ἀποδεχόμεθα, πλὴν ἐπιλυομένους καὶ ἐν δόγμασιν ἀνατιθέντας τὴν ἑρμηνείαν τῆς ῥήσεως. Τὸ γάρ καὶ πρώην ἀπλάστως ἐρήμηθη ὑπό τινων, ἀλλ' ἐκακουργήθη ὑστερον, πονηρευομένων τῶν αἱρετικῶν κατὰ τὴν ῥῆσιν.

11. Ἀγιασθεῖσα τοίνυν τῇ ἐπελεύσει τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἡ Παρθένος, καὶ δυναμωθεῖσα ἐκ τῆς τοῦ Ὑψίστου δυνάμεως, κυνοφορεῖ τὸν κατὰ τὴν ἔξιδιάζουσαν αὐτοῦ ὑπόστασιν Γίδὸν τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὴν μίαν αὐτοῦ τῆς θεότητος φύσιν· καὶ τίκτει τοῦτον σαρκωθέντα καὶ ἐνανθρωπήσαντα κατὰ τὴν τῶν δύο φύσεων ἰδιότητα· ἐκ δύο καὶ ἐν δύο δογματίζόμενον ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως· οὐ θεοφόρον ἄνθρωπον, ἀλλὰ σαρκοφόρον Θεόν. Μή γάρ, ὡς πάλιν εἰπεῖν, οὕτω ταῦτα νοήσαντες οἱ αἱρετικοί, ἀλλ' οἶον εἴρηται,

et assumptae humanitatis fecit Deus hominem; ut in se gestans illam imaginem et similitudinem, ne dubitaret de eiusmodi incarnatione et assumpta humanitate; incarnationem, inquam, et assumptam humanitatem, nam eam una dupli voce appellamus, nec solum incarnationem praedicamus, sed etiam assumptam humanitatem; ne impiis haereticis videatur nos mente et ratione carentem praedicare incarnationem; sed dicendo incarnationem et assumptam humanitatem, nos et carnem credere, et animam rationalem et intelligentem significare. Ideoque eos qui dicunt unam Dei Verbi naturam incarnatam, neque addunt animatam, rationalem et intelligentem, non admodum recipimus, nisi exponant, et dogmatibus adiiciant dicti interpretationem. Illud enim, prius simpliciter dictum a quibusdam, postmodum in pravam sententiam deductum est, haereticis vocem illam depravantibus.

11. Sanctificata igitur Spiritus sancti adventu Virgo, et corroborata virtute Altissimi, grava eum gestat qui secundum propriam suam hypostasin Filius Dei est, secundum unam deitatis suae naturam: paritque eum incarnatum et hominem factum iuxta duarum naturarum proprietatem: qui ex duobus et in duobus praedicatur, absque confusione, mutatione et divisione: non deiferum hominem, sed hominem carnem gestantem. Neque enim, ut iterum dicamus,

*933 κατ' ἐνέργειαν Πνεύματος καὶ δυνάμεως Ὄψιστου γενομένην τὴν ἐν Παρθένῳ κυριοφορίᾳν, θεοφόρον ἀνθρωπὸν τὸν ἐκ τῆς * Παρθένου ἐδογμάτισαν· πεφορημένην θείαν δύναμιν καὶ ἐνέργειαν τοῦ Πνεύματος, ἐνεργήσαντα ἐναντίον Φαραὼ καὶ πάντων τῶν υἱῶν Ἰσραήλ. "Οθεν καὶ προσλαμβάνουσι τὰς παρὰ τοῦ κορυφαίου φωνάς, δημηγοροῦντος ἐν ταῖς Πράξεσι περὶ Χριστοῦ, καὶ αὐτοῦ μὲν ὁρθῶς λέγοντος, οὗτοι δὲ στρεβλῶς καὶ πονηρῶς ἐκλαμβάνοντες, ἀνθ' ὅν καὶ φησιν· «Ιησοῦν τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ, ὃν ἔχρισεν ὁ Θεὸς Πνεύματι ὄγκῳ»· τοιοῦτον λέγοντες, ὅτι ἐν γαστρὶ τῆς Παρθένου ἐπλασεν ὁ Θεὸς ἀνθρωπὸν ἀνευ σπορᾶς, ἐνεργείᾳ τοῦ Πνεύματος, καὶ ἔχρισεν αὐτὸν δύναμιν Ὄψιστου, ὡς καὶ ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους αὐτοῦ, γέγραπται.

^{PG}
28, 933 12. Κάντεῦθεν σημειωτέον, ὅτι πρῶτον ὁ Υἱὸς παρὰ τοῦ Πατρὸς πέμπεται, καὶ τότε γίνεται ἐκ γυναικός, οὐ πρῶτον γίνεται, καὶ ἐκ τότε πέμπεται· ἀλλὰ πρῶτον πέμπεται, καὶ τότε γίνεται ἐκ γυναικός. 1998

^{PG}
28, 936 13. [...] «Καὶ δώσει αὐτῷ Κύριος τὸν θρόνον Δαθίδ», οὐκ ἐπεσημήνυτο, ἐφ' ὃ στηρίξαι ἡ βεβαιώσαι· ἀλλ' ἀπολύτως λέγει· «καὶ δώσει». Κάντεῦθεν χρὴ ἐκ τῶν κατ' ἐνέργειαν ἀποτελεσθέντων ἐπιλύσασθαι τὸ ἀπόρον· ὅτι τὸ «δώσει» εἰρηται, ἐφ' ὃ μεταστῆσαι τοῦτον τὸν θρόνον, ὡς καὶ

*934 hoc pacto intelligunt haeretici, sed prout dictum est, secundum efficaciam Spiritus et virtutis Altissimi, uterum gestasse Virginem, * Deiferumque hominem ex Virgine docuerunt esse gestatam Dei virtutem et efficaciam Spiritus, qui operatus sit coram Pharaone et omnibus filiis Israël. Quapropter verba usurpant Principis apostolorum praedicantis in Actibus de Christo, qui recte quidem locutus est: at illi tortuose et maligne interpretati, cum ille dixerit: *Iesum Nazarenum, quem unxit Deus Spiritu sancto*,¹ de ipso illi aiunt, quod in utero Virginis efformaverit Deus hominem sine semine, operatione Spiritus sancti, et unxerit eum virtute Altissimi, uti scriptum est² oleo exultationis pae consortibus eius.

^{PG}
28, 934 12. Atque hinc notandum quod primum Filius a Patre mittatur, ac tum nascitur ex muliere, non primum nascitur et tunc mittitur; sed primum mittitur, ac deinde nascitur ex muliere. 1998

^{PG}
28, 935 13. [...] *Et dabit illi Dominus thronum David*,³ nequaquam addidisce, ut confirmaret et corroboraret; sed absolute, *et dabit*. Hinc oportet ex iis quae re et opere completa sunt, difficultatem solvere. Nam illud, *dabit*, dictum est, ita ut transtulerit regnum illud, ut ipse

¹ Act. X, 38.

² Ps. XLIV, 8.

³ Lc. I, 32.

αὐτὸς δὲ Χριστὸς διερμηνεύων ἔλεγε πρὸς Ἰουδαίους· « Διὰ τοῦτο ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία, καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς ». Οὐκοῦν λαβὼν δὲ Χριστὸς τὸν θρόνον Δαβὶδ, μετέστησεν αὐτὸν καὶ ἔδωκε τοῖς ἄγίοις Χριστιανῶν βασιλεῦσι, ἐπαναστρέψαι τούτους ἐπὶ τὸν οἶκον Ἱακώβ· καὶ παραδοὺς αὐτὸν εἰς ὀνειδισμὸν καὶ εἰς διαρπαγὴν, βασιλεύει ἐν Χριστιανοῖς εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος· οὐδὲ γάρ λαῷ ἐτέρῳ ὑπολειφθήσεται, κατὰ τὰς ὁράσεις Δανιὴλ τοῦ προφήτου· ἀλλ' ἀνακηρύττουσιν αὐτὸν Χριστὸν βασιλέα εἶναι, αὐτὸν διαρκῆ μέχρι τῆς δευτέρας αὐτοῦ παρουσίας, καθ' ἣν ἐλευσόμενος, μένει βασιλεὺς εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος. Εἰ γάρ γεννηθεὶς ἐκ τῆς Παρθένου, καὶ πάντα τελέσας τὰ κατὰ τὴν οἰκονομίαν τοῦ Θανάτου καὶ τοῦ σταυροῦ, ἀναστάς φησιν· «Ἐδόθη μοι πᾶσα ἔξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς»· ἥδη ἐκεῖθεν ἐθασίλευσε, καὶ ἀνακηρύττεται Χριστιανῶν βασιλεὺς· ὡς καὶ κατ' ἀρχὰς τῶν εὐχῶν συγκαλούμενοι ἀλλήλους, ἀνακράζουσι λέγοντες· Δεῦτε, προσκυνήσωμεν, καὶ προσπέσωμεν αὐτῷ Χριστῷ τῷ βασιλεῖ ἡμῶν. Καὶ ἐρχόμενος *κατὰ τὴν μεγάλην καὶ ἐπιφανῆ αὐτοῦ δευτέραν παρουσίαν, αὐτὸς μένει βασιλεὺς εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος. Καὶ ἐπεὶ αὐτὸς βασιλεὺς ἔστιν ὁ ἐκ τῆς Παρθένου γεννηθείς,

*937

Christus ad Iudeos loquens interpretatus est: *Ideo auferetur a vobis regnum, et dabitur genti facienti fructus eius.*¹ Itaque accepto Christus regno Davidis, transtulit illud deditque sanctis Christianorum regibus, ut converteret eos ad domum Iacob, et traderet illam in opprobrium et in direptionem. Regnat in Christianos in saecula, et regni eius non erit finis. Neque enim alii populo relinquetur iuxta visiones Danielis prophetae; sed praedicant (prophetae) ipsum Christum regem esse, perseverantem usque ad secundum suum adventum: quo tempore cum venerit, rex manebit in saecula, et regni eius non erit finis. Cum enim natus ex Virgine omnia compleverit quae spectant oeconomiam mortis et crucis, et post resurrectionem dixerit: *Data est mihi omnis potestas in celo et in terra;*² iam inde regnavit, et Christianorum rex praedicatur: quemadmodum initio precum mutuo compellantes, clamare solent: Venite, adoremus et procidamus coram Christo Rege nostro. Et venturus in magno et illustri secundo adventu suo, ipse manebit rex in saecula, et regni eius non erit finis. Siquidem is * ipse qui ex Virgine natus est, rex

*938

¹ Matth. XXI, 43.² Matth. XXVIII, 18.

καὶ αὐτὸς Κύριος ὁ Θεός. Δι’ αὐτὸν ἡ τεκοῦσα αὐτὸν βασίλισσα, καὶ Κυρία
καὶ Θεοτόκος, κυρίως καὶ ἀληθῶς δογματίζεται.

PG 28, 937 14. Καὶ ἐφαρμόζεται κάντεῦθεν λέγειν ὡς πρὸς αὐτὴν ἀφορῶντας ἡμᾶς,
2000 καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν ἔξ αὐτῆς τεχθέντα σαρκοφόρον Γίὸν αὐτῆς: Νῦν «πα-
ρέστη ἐκ δεξιῶν σου ἐν ἴματισμῷ διαχρύσω, περιβεβλημένῃ, πεποικιλμένῃ». Καὶ γάρ καθὰ γυνὴ ἔχρημάτισεν ἡ βασίλισσα, καὶ Κυρία, καὶ Μήτηρ τοῦ
Θεοῦ, κατὰ τὸ γυναικεῖον αὐτῆς σχῆμα, καὶ νῦν ὡς βασίλισσα παρισταμένη
ἐκ δεξιῶν τοῦ παμβασιλέως Γίον αὐτῆς, ἐν ἴματισμῷ διαχρύσω τῆς ἀφθαρ-
σίας, περιβεβλημένῃ, πεποικιλμένῃ, ἱερολογεῖται· ἀνθ’ ὃν μηδὲ καθ’ ἀπλό-
τητα πνευματικήν, καὶ οἶον ἄσαρκον καὶ ἀσώματον παρίσταται, ὅλα περι-
βεβλημένη μὲν κατὰ τὴν παναγεστάτην αὐτῆς σάρκα τὴν ἀφθαρσίαν καὶ
ἀθανασίαν, καὶ πεποικιλμένη κατὰ τὰ ἐπερείδοντα αὐτῆς τὴν σάρκα πανα-
γιώτατα δοτᾶ. Καὶ γάρ καὶ ἐκ τῶν σαρκῶν αὐτῆς καὶ ἐκ τῶν δοτέων αὐτῆς,
ώς ἐκ τοῦ πάλαι Ἀδάμ, ὁ νέος Ἀδάμ, κατ’ ἀντιπρόσωπον πλάσας ἔστι τῷ
τὴν ὡς πλευράν σάρκωσιν, φέρει αὐτὴν εἰς τὸ διηνεκές. Καὶ ἐντεῦθεν ἡ νέα
Εὔα, Μήτηρ τῆς ζωῆς ὀνομαζομένη, μένει περιβεβλημένῃ, πεποικιλμένῃ, εἰς
ἀπαρχὴν ζωῆς ἀθανάτου πάντων τῶν ζῶντων. Εἴπωμεν τοίνυν καὶ αὕθις καὶ
πάλιν καὶ ὅτει καὶ διὰ παντός, ὡς πρὸς αὐτὸν τὸν βασιλέα Κύριον καὶ Θεόν,
καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν βασίλισσαν Κυρίαν τε καὶ Θεοτόκον ἀποδιέποντες, κινή-

est, et ipse Dominus Deus. Eiusque gratia, quae ipsum genuit, Regina, Domina et Deipara proprie ac vere praedicatur.

PG 28, 938 14. Hincque decet nos eam respicientes, nec non ex ea genitum
2000 carniferum filium, dicere: Nunc *astitit a dextris tuis in vestitu deaurato, circumamicta, circumdata varietate.*¹ Ut enim femina, Regina est
atque Domina et Mater Dei: iamque ut regina astans a dextris om-
nium regis Filii sui, in vestitu deaurato incorruptionis et immorta-
litatis, circumamicta, varietate circumdata, sacris verbis celebratur;
non quidem secundum simplicitatem spiritualem et quasi sine carne
et corpore astat, sed circumamicta, secundum suam sanctissimam
carnem, incorruptione et immortalitate, et circumdata varietate,
secundum ossa eius sanctissima quae carnem ipsius fulciunt. Et
enim ex carnibus et ossibus eius, quasi ex veteri Adamo, novus Adam
incarnationem sibi quasi costam efformavit, gestatque illam in per-
petuum. Atque hinc est quod nova Eva, Mater vitae nuncupata,
manet circumamicta et circumdata varietate, ad primitias vitae
immortalis omnium viventium. Dicamus igitur iterum atque ite-
rum semper et in perpetuum, cum ad ipsum Regem Dominum et
Deum, tum ad ipsam Reginam, Dominam et Deiparam respicien-

¹ Ps. XLIV, 10.

σει θεωρίας τοῦ κατὰ νοῦν ἡμῶν διορατικοῦ ὁφθαλμοῦ· « Παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου ἐν ἴματισμῷ διαχρύσῳ, περιβεβλημένη, πεποικιλμένη ». Καὶ δὴ ἄκουοντον, θύγατερ Δαθίδ καὶ Ἀβραάμ, καὶ αἰλῖνον τὸ οὖς σου εἰς τὴν δέησιν ἡμῶν, καὶ μὴ ἐπιλάθῃ τοῦ λαοῦ σου, μηδὲ ἡμῶν τοῦ οἴκου Πατρός σου. Πατέρες γάρ σου ἐσμὲν κατὰ τὴν ἀναλογίαν, καὶ θυγάτηρ ἡμῶν κατὰ τὴν ἑξ ἡμῶν γέννησιν, καὶ πρέπον σοὶ ἔστιν ὡς Μητέρα τοῦ Θεοῦ γενομένην, βασίλισσαν τε καὶ Κυρίαν, καὶ δέσποιναν, δι' αὐτὸν τὸν ἐκ σοῦ τεχθέντα βασιλέα καὶ Κύριον, καὶ Θεόν, καὶ δεσπότην, μνημονεύειν, παρεστῶσαν ἐπὶ τοῦ ἡμῶν μὲν φοιδεροῦ, σοὶ δὲ τερπνοῦ, καὶ πάσας παρέχοντος χάριτας· ἀνθ' ὅν καὶ κεχαριτωμένη ὀνομάσθης, ὡς πάσης χαρᾶς ἀνάπλεως ἀναδειχθεῖσα, διὰ τῆς ἐπὶ σὲ τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἐπελεύσεως. Διὸ καὶ τὸ πρόσωπόν σου λιτανεύοντες οἱ πλούσιοι τοῦ λαοῦ πεπλουτισμένοι τοιούτων καλῶν καὶ πνευματικῶν θεωρημάτων, περὶ σοῦ βοῶμεν· Μνήσθητι ἡμῶν, παναγία Παρθένε, καὶ μετὰ τὸ γεννῆσαι παρθένος μείνασσα, καὶ ἀντίδος ἡμῶν ἀντὶ τῶν μικρῶν τούτων λογίων μεγάλας τὰς δωρεὰς ἀπὸ τοῦ πλούτου τῶν χαρισμάτων σου, κεχαριτωμένη· ὑπὲρ ὅν, καὶ ὡς ὑποκειμένων καὶ συστατικῶν διαφωνῶν, *διαφερόντως σοι πρὸς ἐγκώμιον, εἰ τις ἀρετή, καὶ εἰ τις ἔπαινος, προσάγεται σοι παρ' ἡμῶν καὶ πάσης τῆς κτίσεως ὕμνος, τῇ κεχαριτωμένῃ, τῇ Κυρίᾳ, τῇ Μητρὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ κιθωτῷ τοῦ ἀγιάσματος.

*939

tes, ex motu quodam contemplationis spiritualis ac perspicacis oculi nostri: *Astitit Regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circumamicta, varietate circumdata.* Et iam audi, filia David et Abraham, et inclina aurem tuam ad supplicationem nostram, ne obliviscaris populi tui, neque nostrum qui domus Patris sumus tui.¹ Patres namque tui sumus quadam ratione, et filia nostra tu es per generationem tuam ex nobis: decetque te, utpote Dei Matrem, Reginam, Dominam et heram, propter Regem, Dominum, Deum et herum ex te natum, nostrum recordari astantem illi qui terribilis nobis, tibi iucundus est, omnesque tibi largitur gratias; unde gratia plena nuncupata es, quasi omni laetitia plena, propter adventum Spiritus sancti in te. Quamobrem vultum tuum deprecamur omnes dientes plebis, talibus ditati bonis ac spiritualibus contemplationibus: ad te clamamus: recordare nostri, sanctissima Virgo, quae post partum virgo permansisti, et tribue nobis pro exiguis his sermonibus, magna dona ex divitiis gratiarum tuarum, o gratia plena: pro quibus, quasi veris et celebrandis laudibus, tibi ad encomium, si qua virtus, si qua laus, a nobis, nec non ab omni creatura hymnus offertur, gratia plena, Dominae, Dei Matri et arcae sanctificationis.

¹ Ps. XLIV, 11.

PG
28, 940

15. Ἐδού δὴ καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἀρχῆς ἡμέρας ὡς ἀπαρχὴν ἐγκωμίου, προσεπλέξατό σοι κατ’ ἐπώνυμον ἐγκώμιον ὁ ἀρχάγγελος βοῶν· « Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ ». Μακαρίζουσί σε πᾶσαι αἱ γενεαί, καὶ πρότερον αἱ κατ’ οὐρανὸν πᾶσαι τῶν ἀγγέλων τετραρχίαι, καὶ τῶν ἐπὶ γῆς, ἱεραρχικὰς χεῖρας ἐπάριουσαι, εὐλογοῦσί σε τὴν ἐν οὐρανοῖς εὐλογημένην, καὶ ἐπὶ γῆς μακαρίζομένην. « Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξὶ, καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου ». Τοιαῦτα ἡ πρώτη τῶν θρόνων χερουδίᾳ τε καὶ σεραφίμι ἱεραρχίᾳ ἐμπρηστῶν ἀνακαλουμένων, ἡ πλῆθος γνώσεως γενέσθαι τοῦ Θεοῦ καὶ βασιλέως, εὐλογοῦσαι λέγουσι· Μακαρία σὺ ἐν γυναιξὶ, καὶ μακαρία ἡ κοιλία σου Θεὸν βαστάσασα, καὶ μασθοί, οὓς αὐτὸς νηπιάσας ἔθηλασεν. Ἡ δευτέρα ἱεραρχία τῶν κυριοτήτων καὶ δυνάμεων, καὶ ἔξουσιῶν πρὸς σὲ ἀναβλέπουσαι βοῶσιν, ὡς μαθοῦσαι παρὰ τῆς ὑψηλοτέρας αὐτῶν καὶ προτελουμένης ἱεραρχίας. Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξὶ, καὶ εὐλογημένῃ ἡ κοιλία σου, ἡ Θεὸν χωρήσασα, καὶ μασθοὶ οἱ ἔξερεψαν Θεὸν παιδίον γενόμενον. Τοιαῦτα καὶ ἡ τρίτη τῶν ἀρχῶν, ἀγγέλων τε καὶ ἀρχαγγέλων ἱεραρχία, κεκελευσμένη καὶ ἐπιτετραμένη παρὰ τοῦ ἀποστείλαντος Θεοῦ, ὡς δι’ ἑνὸς ἀρχαγγέλου τοῦ Γαβριὴλ ἐκδιδόνταν τὸν ἐκφαντορικώτατον καὶ περιληπτικώτατον ὄμονον, ἀεὶ ἀνακράζει· « Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ ».

2001

PG
28, 939

15. Ecce iam a praesenti tempore et initio diei, quasi primitias encomii tibi archangelus contexuit clamando: *Ave, gratia plena, Dominus tecum*,¹ beatam te dicunt omnes generationes. Ac primum omnes coelestes angelorum hierarchiae, et quae super terram sunt, hierarchicas manus attollentes, te benedicunt quae in coelis es benicta, et in terra beata praedicaris. *Benedicta tu in mulieribus et benedictus fructus ventris tui*.² Eiusmodi te benedictionibus, prima hierarchia thronorum, cherubim, et seraphim, qui inflammati appellantur, dicunturque esse plenitudo cognitionis Dei et Regis, celebrat dicens: Benedicta tu in mulieribus, et benedictus venter tuus, qui Deum gestavit, et ubera, quae infans ipse suxit. Secunda hierarchia dominationum, virtutum, et potestatum, ad te respiciens clamat, prout scilicet didicit a sublimiore et prius initiata hierarchia: Benedicta tu in mulieribus, et benedictus venter tuus, qui Deum continuit, et ubera quae nutrit Deum infantem factum. Similia quoque, tertia principatum, angelorum et archangelorum hierarchia, iussa a mittente Deo ut per unum archangelum Gabrielem, magnificentissimum, et multa complectentem hymnum concelebret, semper clamat: *Ave, gratia plena, Dominus tecum*. Ab iis

2001

¹ Le. I, 28.² Le. I, 42.

’Απὸ τούτων καὶ οἱ κατὰ τὴν ἐπὶ γῆς ἱεραρχίαν τὰς ὑψώσεις τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ λάρυγγι φέροντες, μαθόντες ἡ δανειζόμενοι τὰς φωνάς, ἀνυψοῦμεν μεγάλη καὶ διαιπρυσίω τῇ φωνῇ λέγοντες· « Χαῖρε, κεχαριτωμένη, δὲ Κύριος μετὰ σοῦ ». Πρέσβεις, Κυρία, καὶ δέσποινα, βασιλισσά τε καὶ Μήτηρ Θεοῦ, ὑπέρ ἡμῶν· ὅτι ἔξ ἡμῶν σύ τε καὶ δὲ ἐκ σοῦ τεχθεὶς σαρκοφόρος Θεὸς ἡμῶν· φὶ πρέπει ἡ δόξα καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια, πᾶσά τε τιμὴ καὶ προσκύνησις καὶ εὐχαριστία, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρί, καὶ τῷ ἄγιῳ, καὶ ἀγαθῷ, καὶ ζωποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. ’Αμήν.

SERMO DE DESCRIPTIONE DEIPARAE¹

2002

1. “Ωσπερ οἱ τὴν χρυσῖτιν γῆν μεταλλεύειν λαχόντες ἐργάται, ἐπάν εὗρωσι φλέδα ψήγματα τοῦ ζητουμένου προβάλλουσαν, ἐκεῖ σχολάζουσιν, ἐκεῖ παρορύττουσιν, ὡς ὁδηγῷ τοῦ κέρδους· καὶ οὐ κατόπιν ὀδεύουσι, μὴ πρότερον τὸν τόπον ἀμείβοντες, ἔως οὖ τὸν φωλεὸν τοῦ προκειμένου καταλάβωσι· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡμεῖς οἱ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐργασίας ἐργοδόται, τὸν εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν μετὰ χεῖρας ἔχοντες, πρὸς κατανόησιν τοῦ δεσποτικοῦ τῆς ἐκ Παρθένου ἀποκυήσεως θησαυροῦ, οὐ πρότερον τῆς ἐρεύνης παυσώμεθα, ἔως οὖ τὸν προκειμένον πλοῦτον γνησίως ἀναλεξώμεθα. Διὰ τοῦτο καὶ κατὰ τάξιν τὸν εὐαγγελιστὴν ἀνιγνεύσομεν, ἵνα μηδὲν τῶν ἐπι-

PG
28, 944

edocti, nos qui terrenae sumus hierarchiae, exaltationes Dei in gutture ferentes, vel easdem mutuati voces, te exaltamus magna et alta voce canentes: *Ave, gratia plena, Dominus tecum.* Intercede pro nobis, Domina et hera, Regina et Mater Dei, quia ex nobis orta es tu, et qui ex te genitus carnem gestat Deus noster: quem decet gloria et magnificentia, omnisque honor, adoratio et gratiarum actio, cum Patre eius initio carente, et saneto, bono vivificoque Spiritu nunc et semper et in saecula saeculorum. Amen.

2002

1. Quemadmodum operarii auriferae terrae metalla effodienda nauci, cum in venam incidunt, quaesiti auri ramenta exhibentem, illic operam ponunt suam, illic effodiunt, utpote via ibi ad lucrum commonistrata, non retro cedunt, nec ante sedem commutant, quam propositae rei latibulum deprehendant; eadem prorsus ratione nos ecclesiastici operis distributores, Lucam evangelistam p[ro]ae manibus habentes, ut Dominicum virginis partus thesaurum contemplemur, non ante finem perquirendi faciamus, quam propositas diligenter colligamus divitias. Quamobrem ordine evangelistae vestigia

PG
28, 943

¹ Sermo hic attribuitur Timotheo Ierosol., Proclo, Amphilochio Iconien. (cf. RPhTh, 541).

κερδῶν καταλείπωμεν. Εἰ γάρ καὶ μικρὰ ἐν προοιμίοις τὰ ῥήματα, ἀλλ’ ὅμως μεγάλα τῆς χαρᾶς τὰ μυσταγωγήματα. Καὶ μηδεὶς ἀκηδιάσῃ τῷ λόγῳ, μικρὰ τὰ παραναγνωσθέντα τῇ ἀκοῇ δεξάμενος. ‘Ως γάρ πρὸς τὴν δύναμιν τοῦ γεννηθέντος Δεσπότου μικρὰ καὶ σφόδρα μικρὰ τὰ παραναγνωσθέντα, σπάργανα, καὶ φάτνη, καὶ τόπος ἀνεπιτήδειος. Καὶ ταῦτα μὲν μικρά, τὰ δὲ προκείμενα μυστικά· γαστήρ ἀνερμήνευτος, κόλπος ἀκατάληπτος, μαζὸς ἀγιόρειζος, * γάλα κενορόβρες, θήλη τῆς φυσικῆς νομῆς ἀλλοτρία, ἡ Μήτηρ τοῦ Κυρίου ἐναπόγραφος γενομένη, ὁ μνηστήρος Ἰωσήφ ὀνόματος, καὶ οὐ πράγματος κοινωνίαν ἀσπαζόμενος.

*945

PG 28, 945

2003

2. [...] Ἡ Ἐλισάβετ ἐν οἰκίσκῳ φαιδρῷ ἀπεκύνησε, καὶ ἡ Παρθένος ἐν τῷ μικρῷ σπηλαίῳ ἐγέννησεν· Ἰωάννης ἐπὶ κλίνης, καὶ ὁ Κύριος ἐν φάτνῃ. Οὐχ ἀπλῶς ἡ τοῦ Κυρίου ἐκ Παρθένου γέννησις· οὐχ ἀπλῶς τὸ τοῖς σπαργάνοις αὐτὸν κατειληθῆναι· οὐχ ἀπλῶς τὸ μαζὸν ἐλκῦσαι· οὐχ ἀπλῶς τὸ ἐν φάτνῃ ἀνακλιθῆναι· οὐχ ἀπλῶς τὸ τῇ τοῦ Αὐγούστου ἀπογραφῇ προσκληθῆναι· πάντα διὰ τί, καὶ πρὸς τί, καὶ αἰνιγματώδη; Ἐκ Παρθένου τίκτεται, ἵνα τὸν ἐκ Παρθένου γῆς χροπλαστηθέντα πρωτόπλαστον Ἀδὰμ διορθώσηται.

PG 28, 952

2004

5. [...] Τί ἔστιν· Ὁ μνηστήρος τῆς Παρθένου ἔστυγνασεν, ἄκουε διὰ βραχέων. [...] ἡγνοει ὁ Ἰωσήφ τὸ ἐν τῇ Παρθένῳ μυσταγωγούμενον· οὐκ ἦν οὐδέπω χρησμὸν ἀγρέλου δεξάμενος. Ἡ δὲ Παρθένος τὸ ἀσφαλές ἐκέκτητο,

indagabimus, ne quidpiam lucro faciendo idoneum omittamus. Etiamsi enim verba principio exigua videantur, at magna gratiae mysteria. Nemo sermonem fastidiat, quasi parvi momenti lectio-
nen audierit. Nam si spectetur nati Domini potestas, exigua et perquam exigua sunt quae modo lecta sunt, panni scilicet, praesepe, incommodus locus. Et haec quidem exigua sunt, quae autem in hisce proponuntur mystica sunt, nempe uterus inenarrabilis, sinus incomprehensibilis, ubera sancte radicata, * Iac insolito fluens modo, mamilla a naturali ordine aliena, Mater Domini censu descripta, Ioseph sponsus nomine, nec re consortio fruitur.

*946

PG 28, 946

2003

2. [...] O res stupendas! Elisabet in concinna aedicula parit, et Virgo in parva gignit spelunca: Ioannes in lecto, Dominus in praesepio. Non sine causa Dominus ex Virgine natus: non sine causa pannis involutus est: nec sine causa mamillam suxit: non sine causa in praesepio reclinatus est: nec sine causa Augusti descriptione accitus est; omnia ex certa causa et ratione, etsi occulta, peracta sunt. Ex Virgine nascitur, ut primum hominem Adam ex limo virginis terrae formatum reformat.

PG 28, 951

2004

5. [...] Quid illud est, Sponsus Virginis moerore affectus est? [...] ignorabat Ioseph mysterium in Virgine abditum, needum angeli oraculum acceperat: at Virgo, tum ex verbis, tum ex uteri tumore,

καὶ τῷ λόγῳ καὶ τῷ ὅγκῳ· δσον γάρ τῆς γαστρὸς ἡ αὔξησις ἐγίνετο, τοσοῦτον ἡ Παρθένος ἀμεριμνότερον βίον διέτριβεν· ὁμοῦ καὶ τὴν παρθενίαν ἀμόλυντον φυλάττουσα, καὶ τὸν τόκον ἀσκυλτον ἄγουσσα, οὐ τοσοῦτον καπουμένη, δσον κουφιζομένη.

- 2005** 7. [...] Διὰ τοῦτο λοιπὸν δὲ Ἰωσὴφ συμπεριεφέρετο τῇ Παρθένῳ, ὁμοῦ ^{PG} _{28, 953} καὶ βοηθὸς καὶ σκόπος τῶν μελλόντων γενόμενος· οὐχ ὅτι ἔχρηζεν βοηθοῦ ἡ Παρθένος, μᾶλλον δὲ ὁ ἐν Παρθένῳ κυοφορούμενος· αὐτὸς γάρ ὁ πάντων βοηθὸς ἦν καὶ ἔστι, καὶ πρὸς αὐτὸν ἐκέραγεν ὁ κράζων· «'Η βοήθειά μου παρὰ Κυρίου τοῦ ποιήσαντος τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν». Ἀλλ' ὅτι ἀναγκαῖον ἦν ὡς πραγματείαν τῆς οἰκονομίας, τοῦ εἶναι τὸν Ἰωσὴφ βοηθόν, πρὸς τὸ τὴν Παρθένον ὡς ὑπανδρὸν φημίζεσθαι, πρὸς τὸ λαθεῖν τὸν διάβολον τὸ κατασκευαζόμενον, δπως μὴ μάθῃ τὸ γενόμενον· πῶς δὲ Θεὸς μετὰ τῶν ἀνθρώπων συναναστραφῆναι κατεδέξατο. Τί οὖν ὁ εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς; Καλὸν γάρ λοιπὸν συνιδεῖν καὶ τὸν Ἰωσὴφ πληροφορούμενον, καὶ τὸν οἰκίσκον, ἔνθα ἡ Παρθένος ἀπεκύησε, τῆς Ἐκκλησίας τὸν τύπον δεχόμενον.
- 2006** 8. [...] «Ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτοὺς ἐκεῖ, ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ ^{PG} _{28, 956} τεκεῖν αὐτὴν τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον· καὶ ἐσπαργάνωσεν αὐτὸν, καὶ ἀνέκλινεν αὐτὸν ἐν τῇ φάτνῃ». Βλέπε τὴν μυστικὴν ἀποκύησιν τῆς Παρθένου· αὕτη ἐτεκεν, αὕτη ἐσπαργάνωσεν. Ἐπὶ τῶν κοσμικῶν γυναικῶν ἄλλη

certo sciebat quid gestum esset; quanto enim magis uterus intumescebat, tanto securiorem Virgo vitam degebat, una virginitatem servans intemeratam, fetumque gestans citra vel minimam molestiam; nec tantum illo gravata, quantum levata.

- 2005** 7. [...] Ioseph una Virginis comes, et adiutor erat, atque futurorum spectator rerum. Non quod Virginis adiutore esset opus, ne-dum ei qui in Virgine gestabatur, quique omnium auxiliator erat et est, et ad quem exclamat ille qui ita vociferatur: *Auxilium meum a Domino qui fecit coelum et terram;*¹ sed quod necesse esset, ad oeconomiae illius negotium, adiutorem Ioseph esse, ut Virgo coniux reputaretur, ut diabolo lateret quod agebatur, neque rem gestam ille edisceret; qua ratione scilicet Deus cum hominibus conversari dignatus sit. Quid igitur Lucas evangelista? Nam operae pretium est videre et Ioseph certiores factum, et domicilium in quo peperit Virgo, quod Ecclesiae typum gerit.
- 2006** 8. [...] Factum est, cum essent ibi, impleti sunt dies, ut pareret ^{PG} _{28, 955} filium suum primogenitum: et pannis eum involvit et reclinavit eum in praesepio.² Perpende mysticum Virginis partum: ipsa peperit, ipsa pannis involvit. Inter feminas huius saeculi, alia parit, alia pannis

¹ Ps. CXX, 2.

² Lc. II, 6-7.

τίκτει, καὶ ἀλλη σπαργανοῦ ἐπὶ δὲ τῆς Παρθένου οὐχ οὔτως αὕτη ἔτεκεν, καὶ αὕτη ἐσπαργάνωσεν· καὶ αὕτη ὁκοπος μήτηρ καὶ ἀδίδακτος μαῖα, οὐ συνεχώρησεν ἀνάγνοις χερσὶν ἄψασθαι τινα τοῦ ἀχράντου τόκου· αὕτη διὰ ἑαυτῆς τὸν ἐξ αὐτῆς, πρὸ αὐτῆς καὶ ὑπὲρ αὐτῆς ἐθεράπευσεν· «Καὶ ἐσπαργάνωσεν αὐτόν, καὶ ἀνέκλινεν αὐτὸν ἐν τῇ φάτνῃ, διότι οὐκ ἦν αὐτοῖς τόπος ἐν τῷ καταλύματι». Εἶδες, δὲ φίλε, πῶς τῆς Ἐκκλησίας τὸν τύπον προανεζωγράφησε τὸ εὐτελές καταγώγιον, ἔνθα ἡ Παρθένος ἔτεκεν, ἡ ἀπαξ κυνοφορήσασα, καὶ δεύτερον μὴ γεννήσασα, καὶ ὕδρεως ἔμφασιν μὴ ὑπομείνασσα· εἰ καὶ τινες μανέντες, διὰ τὸ ἀκοῦσαι αὐτοὺς λέγοντος τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ· «Καὶ ἔτεκε τὸν οὐδὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον», καὶ δευτέραν σύλληψιν τῆς Παρθένου ἐδογμάτισαν, τὴν ἀφθαρσίαν εἰς φθορὰν μεταβάλλοντες· φάσκοντες ἐν τοῖς οἰκείοις δόγμασιν· Οὐκ ἀν λεχθείη πρωτότοκος, δευτέρου μὴ παρακολουθήσαντος. Οὐ μόνον δὲ οἱ ἐξ ἐναντίας τὸν Λουκᾶν τῆς οἰκείας ἀδελτηρίας προβάλλονται μάρτυρα, ἀλλὰ καὶ τὸν εὐαγγελιστὴν Ματθαῖον τὰ αὐτὰ μηνύοντα, καὶ ἔτι σαφέστερον παρεγγυῶντα· διθεν καὶ τὰς ἐκείνου λέξεις φανεροποιοῦσιν οἱ ἄθεοι, ἐν τοῖς ἑαυτῶν συγγράμμασι λέγοντες ἄπερ Ἰωσήφ ἐν διπτασίᾳ δεξάμενος ἀναγέραπται, τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου λέγοντος· «Ωφθῇ δὲ ἄγγελος Κυρίου κατ' ὄναρ τῷ Ἰωσήφ, λέγων· Ἰωσήφ υἱὸς Δαΐδ, μὴ φοβηθῆς παραλαβεῖν Μαριάμ τὴν γυναῖκά σου· τὸ γάρ ἐν αὐτῇ γεννηθέν, ἐκ Πνεύματός ἐστιν ἀγίου. Ἀναστὰς δέ, φησίν,

involvit: apud Virginem non item; ipsa peperit, ipsa pannis involvit: ipsa infatigabilis mater, ipsa obstetrix sine magistra, non permisit quemquam impuris manibus partum intemeratum contingere; ipsa per sese curavit eum, qui ex se, et ante se, et propter se natus erat: *Et pannis eum involvit: et reclinavit eum in praesepio, quia non erat eis locus in diversorio.* Vides, o dilekte, quomodo Ecclesiae typum nobis iam ante depinxerit vile illud diversorium, ubi Virgo illa peperit quae semel uterum gestavit, nec secunda vice genuit, nec contumeliae notam sustinuit: licet insani quidam, quod audierint Lucam evangelistam sic loquentem: *Et peperit filium suum primogenitum, secundam fuisse Virginis conceptionem docuerint, incorruptionem in corruptionem transmutantes: in suis dogmatibus ita loquentes:* Nequaquam primogenitus dictus fuerit, nisi subsequatur alter. Adversarii autem nostri, non modo Lucam suaē pravitatis producunt testem; sed etiam evangelistam Matthaeum qui ea ipsa enarret, et apertius adhuc affirmet, atque eius voces impii illi proferunt, in scriptis suis ea loquentes quae Ioseph in visione accepisse scribitur, Matthaeo evangelista dicente: *Apparuit autem angelus Domini in somnis Ioseph, dicens: Ioseph fili David, noli timere accipere Mariam coniugem tuam, quod enim in ea natum est, ex Spiritu sancto est. Sur-*

Ίωσήφ, παρέλαθε Μαριάμ τὴν γυναικαν αὐτοῦ, καὶ ἐπορεύθησαν εἰς Αἴγυπτον· καὶ οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτήν, ἔως οὗ ἔτεκε τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον». Όμοίως καὶ * ταύτας τὰς λέξεις οἱ ἐξ ἐναντίας παρεγγυῶνται, ἐκ δευτέρου ^{*957} τὴν ἔνδοξον Παρθένον κυοφορῆσαι δογματίζοντες. 'Αλλ' ἀπαγε τῆς ἀτοπίας! ἀκηλίδωτον ἔμεινε πάντως τὸ παρθενικὸν καὶ ἔνδοξον κειμήλιον· οὐκ ἐμολύνθη ὁ δεύτερος οὐρανός· οὐκ ἡχρειώθη τὸ τοῦ Ὑψίστου θεοχώρητον σκεῦος. Πρωτότοκος ὁ Κύριος ἥκουσεν ἐκ τῆς Παρθένου· καὶ καλῶς ἥκουσεν· οὐχ ὅτι δεύτερον τινα ὅμοιογενῆ προσεκαλέσατο· ἀλλ' ὅτι πρωτότοκος ὑπῆρχε, τουτέστιν ἀσύγκριτος.

- 2007** 9. Διὸ ἄκουε συνετῶς, καὶ πίστευε θεοφιλῶς. Πρωτότοκος ὁ Κύριος ἐκ ^{PG 28, 957} τῶν νεκρῶν, καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τῆς Παρθένου, ἵνα διὰ πάντων γνωσθῇ τὸ μοναδικὸν τῆς υἱότητος ἀξιωμα. 'Ασύγκριτος δὲ ὁ δεσποτικὸς τόκος· ὅπου γάρ ἡ Μήτηρ Παρθένος, πᾶς τόκος ἐρμηνεύόμενος; 'Ομοίως καὶ τὸ εἰπεῖν τὸν εὐαγγελιστὴν Ματθαῖον περὶ τοῦ Ἰωσήφ, ὅτι· «Οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτήν, ἔως οὗ ἔτεκε τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον»· οὐκ ἐγίνωσκεν γάρ αὐτὴν ἀληθῶς, ἔως οὗ ἔτεκε τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον. "Εως οὗ ἡ Παρθένος ἐκυοφόρει, οὐκ ἐγνώριζεν αὐτὴν ὁ Ἰωσήφ· οὐκ ἤδει, τί τὸ ἐν αὐτῇ οὐκ ἤδει, τί τὸ πραγματευόμενον· οὐκ ἤδει, τί τὸ κατασκευαζόμενον· μόνον

gens autem Ioseph, ait, accepit Mariam coniugem suam; et non cognovit eam donec peperit filium suum primogenitum.¹ Simili modo adversarii has voces mutuantur, ut gloriosam Virginem secundo peperisse doceant. Sed apage absurditatem: immaculatum prorsus permansit hoc virginale, et gloriosum * cimelium: nequaquam pollutum fuit secundum coelum: nequaquam profanatum fuit vas illud, quod Deum altissimum continuit. Dominus primogenitus ex Virgine audivit, ac probe audivit; non quod secundum ex eodem genere acci-^{*958} verit; sed quia primogenitus, id est incomparabilis erat.

- 2007** 9. Quamobrem prudenter audi, ac pie credito. Primogenitus est ^{PG 28, 958} Filius ex mortuis, ex Patre et ex Virgine, ut per omnia unica filiationis dignitas agnosceretur. Incomparabilis autem est Dominicæ proles: nam ubi mater Virgo; quanam ratione proles explicatur? Similiter quod evangelista Mattheus de Iosepho dicat: *Non cognoscet eam, donec peperit filium suum primogenitum.²* Non plane cognoscet eam, donec peperit filium suum primogenitum. Donec uterum Virgo gestabat, non cognoscet eam Ioseph: nec sciebat quid in illa esset, ignorabat quid negotii gereretur, ignorabat quid appareretur: atque tunc solum cognovit cum illa peperit: tunc agnovit

¹ Matth. I, 20-25.

² Matth. I, 25.

γάρ ἔτεκε, καὶ τότε ἐγνώρισε· τότε ἔγνω ὁ Ἰωσὴφ τίς ἦν ἡ δύναμις τῆς Παρθένου, καὶ τί γενέσθαι κατηξιώθη· τότε ἔγνω, ὅτι μαζὸν ἐπέδωκε, καὶ φλεβοσυλίαν οὐχ ὑπέμεινε· τότε ἔγνω, ὅτι ἔξελόχευσε, καὶ τὰ τῶν λοχῶν οὐ κατενόησε· τότε ἔγνω, ὅτι θηλὺν παρεῖχεν ἡ ἀκρότομος πέτρα τῇ νοητῇ πέτρᾳ· τότε ἔγνω ὁ Ἰωσὴφ, ὅτι περὶ αὐτῆς ἔγραψεν ‘Ησαΐας· «Ιδού ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει». Διὰ τὸ ἀσύγκριτον τοιγάροῦν πρωτότοκος ὁ Ἰησοῦς. Εἰ δὲ δεῖ ἐπαληθεῦσαι τῷ λόγῳ, ὃ αὐτὸς Κύριος καὶ Μονογενὴς ἐκ Πατρός· μόνος γάρ ἐκ μόνου ἀνάρχως γεγέννηται· ὃ αὐτὸς Κύριος καὶ Μονογενὴς καὶ πρωτότοκος· Μονογενὴς ἐκ τοῦ Πατρός, Μονογενὴς ἐκ τῆς μητρός, διὰ τὸν δρόν τῆς οἰκονομίας. Ἐχει γάρ πολλοὺς ἀδελφούς, οὐ φύσει, ἀλλὰ χάριτι, καὶ ἐν τῇ Παρθένῳ καὶ ἐν τῷ Πατρὶ.

IN NATIVITATEM CHRISTI²PG
28, 960

2008

1. Μυστήριον ζένον βλέπω, ἀντὶ ἥλιου τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης ἀπεριγράπτως χωρήσαντα ἐν τῇ Παρθένῳ. Καὶ μὴ ζήτει πῶς· ὅπου γάρ Θεὸς βούλεται, νικᾶται φύσεως τάξις. Ἡβουλήθη γάρ, ἥδυνθη, κατηλθεν, ἔσωσε. Συνδράμετε πάντα· Θεὸς σήμερον ὃ ὅν καὶ προών γίνεται ὅπερ οὐκ ἦν· ὅν γάρ Θεός, γίνεται ἀνθρωπός, οὐκ ἐκστάτης τοῦ εἶναι Θεός. Οὕτε γάρ κατ' ἐκστασιν θεότητος γέγονεν ἀνθρωπός, οὔτε πάλιν ἐξ ἀνθρώπων κατὰ προ-

Ioseph quaenam Virginis esset virtus, et quid Deus facere dignatus esset: tunc novit eam ubera dedisse, nec in vena sua rapinam sustinuisse; tunc novit eam peperisse, et quae ad partum attinent non novisse: tunc scivit mamillam a praerupta petra, spirituali petrae datam fuisse: tunc novit Ioseph, de illa Isaiam scripsisse: *Ecce virgo concipiet.*¹ Incomparabili itaque modo primogenitus est Iesus. Quod si in rei veritate loqui oporteat, ipse Dominus et Unigenitus ex Patre; solus namque ex solo, sine principio natus est: idem Dominus et Unigenitus et primogenitus: Unigenitus ex Patre, Unigenitus ex matre, propter oeconomiae decretum. Habet enim multos fratres, non natura, sed gratia, et in Virgine et in Patre.

PG
28, 959

2008

1. Mysterium video novum, solis loco solem iustitiae in Virginem venire, incircumscripto modo. Ne quaere quomodo, ubi Deo ita placet, superatur ordo naturae. Namque voluit, potuit, descendit, redemit. Una concurrite omnia: Deus qui exsistit et praeeexistit, hodie id efficitur quod non erat: cum enim Deus esset, homo efficitur, nec cessat esse Deus. Nec excedens deitatem homo factus est: neque rur-

¹ Isa. VII, 14.² Sermo iste attribuitur Theodoreto Cyrenensi aut Proclo (cf. RPhTh, 541).

κοπήν γέγονε Θεός· ἀλλὰ Λόγος ὡν, διὰ τοῦτο ἀπαθῆς γέγονεν ἄνθρωπος, ἀμεταβλήτου μενούσης τῆς φύσεως. Καὶ ξένην καὶ ἀτριβῆ βαδίσας ὁδόν, ἐξ ἀγεωργήτου προῆλθε * γαστρός, οὔτε τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ ἐρήμους τῆς *⁹⁶¹ ἐπιστασίας κατέλιπεν, οὔτε τῇ πρὸς ἡμᾶς ἐνανθρωπήσει, τῆς οἰκείας θεότητος ἐκστάς. Ἀλλὰ βασιλεῖς μὲν τὸν ἐπουράνιον βασιλέα ἥλθον προσκυνῆσαι, τὸν γεννηθέντα ἀρρήτως ἐκ Πατρός, σήμερον δὲ ἐκ τῆς Παρθένου τικτόμενον δι’ ἑμέτερον τότε μὲν γεννηθεὶς κατὰ τὴν φύσιν, σήμερον δὲ διὰ τὴν ἔκαυτοῦ φύσιν. Πρὸ αἰώνων γάρ γεννηθεὶς ἐκ τοῦ Πατρὸς ὡς ὁ γεννήσας οἶδε, σήμερον ἐκ τῆς Παρθένου ὑπὲρ φύσιν ἐτέθη, καθὼς ἡ τοῦ Πνεύματος ἐπίσταται χάρις. 'Ο Παλαιὸς τῶν ἡμερῶν παιδίον γέγονεν· ὁ ἐπὶ θρόνου ὑψήλου καθήμενος ἐν φάτνῃ τίθεται· ὁ ἀναφῆς καὶ ἀσώματος χερσὶν ἀνθρωπίναις εἰλίσσεται· ὁ τὰ τῆς ἀμαρτίας διασπῶν δεσμὰ ἐν σπαργάνοις ἐμπλέκεται· καὶ ἐπειδὴ τοῦτο θέλει. Τίνα οὖν ἔτεκεν ἡ Παρθένος; Τὸν Δεσπότην τῆς φύσεως. Κἀν γάρ σὺ σιωπᾶς, ἡ φύσις βοᾷ. "Ετεκε γάρ ἡ Παρθένος Μαρία, ὡς ὁ τεχθεὶς τεχθῆναι ἡθέλησεν. Οὐ γάρ ἀπὸ τῆς φύσεως ἐστρεπτο, ἀλλ' ὡς Δεσπότης τῆς φύσεως ξένον γεννήσεως εἰσήγαγε τρόπον. "Ομως, καὶ ἄνθρωπος γενέμενος, οὐχ ὡς ἄνθρωπος τίκτεται. Εἰ γάρ ἐκ κοινοῦ γάμου προῆλθε, καθάπερ κάγω, φεῦδος τοῖς πολλοῖς ἐνομίζετο. Νῦν διὰ τοῦτο ἐκ Παρθένου τίκτεται ὁ τικτόμενος, καὶ τὴν μητέρα λοιπὸν διατηρεῖ, καὶ τὴν παρθενίαν

sus ex homine profectus et auctus Deus est effectus; sed Verbum cum esset, ideoque impatibilis, factus est homo, natura permanente immutata. Atque novo et invio progressus itinere, ex alvo prodiit intacta, * illaborata. Neque angelos Deus reliquit sua gubernatione *⁹⁶² orbatus, neque homo apud nos factus, propria excessit deitate. Sed reges quidem coelestem regem adoratum venerunt, ineffabili modo ex Patre genitum; et hodie propter me ex Virgine natum; sed tum quidem genitum, secundum naturam: hac die vero propter suam ipsius naturam. Ante saecula namque genitus ex Patre, ut novit qui ipsum genuit, hodie ex Virgine supra naturam genitus est, ut novit spiritus gratia. Antiquus dierum factus est infans: qui in throno sedebat excelsa, in praesepio reponitur: qui intactilis et incorporeus est, manibus involvitur humanis: qui peccati vincula discepit, in pannis complicatur. Imo vero, quia id illi placet. Quemnam igitur Virgo peperit? Dominum naturae. Etiamsi enim tu sileas, ipsa clamat natura. Peperit quippe virgo Maria, quare qui natus est nasci voluit. Non enim naturae legem sequebatur; sed tamquam naturae Dominus, novum nativitatis induxit modum. Attamen homo licet factus sit, non tamquam homo nascitur. Nam si ex vulgaris coniugio sicut et ego prodiiisset, id rem esse confictam multi existimassent. Nunc autem ideo ex Virgine nascitur, matremque conservat illibatam, ac eius virginitatem intemeratam custodit; ut in-

ἀλυτον διαφυλάττει, ἵνα δὲ ξένος τῆς κυήσεως τρόπος πίστεώς μοι μεγάλης πρόξενος γένηται. "Οθεν κανὶν "Ελλην, κανὶν 'Ιουδαῖος με ἐρωτᾷ, εἰ Χριστὸς κατὰ φύσιν γέγονεν ἀνθρωπος, η̄ παρὰ τὴν ἔκαυτοῦ φύσιν, ἐροῦμαι μάρτυρα τοῦ λόγου τὴν ἀσπιλον τῆς παρθενίας σφραγίδα καλῶν· οὕτως γάρ Θεὸς νικῶν τῆς φύσεως τάξιν.

2. Καὶ εἰ βούλῃ, ἐρώτησον τὸν μακάριον Λουκᾶν τὸν εὐαγγελιστήν, καὶ ἀποκρίνεται σοι περὶ τῆς ἐνσάρκου αὐτοῦ οἰκονομίας. 'Αρχόμενος γάρ οὕτως λέγει· «Ἐν δὲ τῷ μηνὶ τῷ ἔκτῳ τῆς συλλήψεως Ἐλισάβετ ἀπεστάλη ὁ ἄγγελος Γαβριὴλ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς πόλιν τῆς Γαλιλαίας, ἦ δὲ οὔνομα Ναζαρέτ, πρὸς παρθένον μεμνηστευμένην ἀνδρὶ δὲ οὔνομα 'Ιωσήφ, καὶ τὸ οὔνομα τῆς παρθένου Μαριάμ. Καὶ εἰσελθὼν ὁ ἄγγελος πρὸς αὐτὴν εἶπε· Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σου. Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξίν. 'Η δέ, ἰδοῦσα, διετάραχθη ἐπὶ τῷ λόγῳ αὐτοῦ, καὶ διελογίζετο ποταπὸς εἶη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος. Καὶ εἶπεν αὐτῇ ὁ ἄγγελος· Μή φοβοῦ, Μαριάμ· εὑρες γάρ χάριν παρὰ τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἴδου συλλήψη ἐν γαστρί, καὶ τέξῃ υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ οὔνομα αὐτοῦ 'Ιησοῦν. Οὗτος ἔσται μέγας καὶ Υἱὸς ὁ Υψίστου κληθήσεται, καὶ δώσει αὐτῷ Κύριος ὁ Θεὸς τὸν θρόνον Διατὸς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακώβος τοὺς αἰῶνας, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος. Εἶπε δὲ Μαριάμ πρὸς τὸν ἄγγελον· Πῶς ἔσται μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἀνδρά οὐ γινώσκω; Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἄγγελος εἶπεν αὐτῇ· Πνεῦμα ἄγιον ἐπελεύ-

solens partus modus, magnae mihi fidei foret. Unde si vel gentilis, vel iudeus me interroget, num Christus secundum naturam homo factus sit, aut contra suam naturam, pro responsione testem huiusce rei advocabo immaculatum virginitatis signaculum: ita nempe Deus naturae vincit ordinem.

2. Quod si libeat, interroga beatum Lucam evangelistam, tibiique ille respondebit de eius in carne oeconomia. His enim ipse verbis orditur: *In mense autem sexto conceptionis Elisabet, missus est angelus Gabriel a Deo in civitatem Galilaeae, cui nomen Nazaret, ad virginem despontatam viro, cui nomen erat Ioseph, et nomen virginis, Maria. Et ingressus angelus ad eam dixit: Ave, gratia plena, Dominus tecum. Benedicta tu in mulieribus. Quem cum vidisset illa, turbata est in sermone eius, et cogitabat, qualis esset ista salutatio. Et ait angelus ei: Ne timeas, Maria; invenisti enim gratiam apud Deum. Et ecce concipies in utero et paries filium, et vocabis nomen eius Iesum. Hic erit magnus et Filius Altissimi vocabitur, et dabit illi Dominus Deus thronum David Patris eius, et regnabit in domo Iacob in aeternum, et regni eius non erit finis. Dixit autem Maria ad angelum: Quomodo fiet mihi istud, quoniam virum non cognosco? Et respondens angelus dixit ei: Spiritus sanctus superveniet in te, et vitus Altissimi*

σεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις Ὄψιστου ἐπισκιάσει σοι ». ...Καὶ δυσχεραίνεται. Εἰσῆλθεν ἀσαρκος, ἔκυοφορήθη ἐννεαμηνιαῖον χρόνον ἐν τῇ μήτρᾳ τῆς Παρθένου. Εἰσῆλθεν ὡς ἡμέλησεν, ἔκυοφορήθη ὡς ηύδόκησε. Προῆλθεν ὡς ἔδουλήθη. * Εἰσῆλθεν ἀσαρκος, ἐγένετο ἄνθρωπος, ἡνωμένης τῆς θεότητος τῇ οἰκονομίᾳ. Καὶ οὐ λέγομεν δύο υἱούς, ἀλλ' ἐνα καὶ τὸν αὐτὸν νοοῦμεν τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον καὶ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. Ἐγένετο ἄνθρωπος καὶ ἦν, ὃν τῇ φύσει. Ἐγένετο δὲ οὐκ ἦν, καὶ ἔμεινεν δὲ ἦν. «Ἐν ἀρχῇ» γάρ «ἦν δὲ Λόγος, καὶ δὲ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν δὲ Λόγος». Σάρξ ἐγένετο, οὐκ ἀποθέμενος δὲ ἦν. «Καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν».

*964

2009

3. "Ακουε οὖν καὶ τοῦ Εὐαγγελίου τῆς φωνῆς" μεγάλην γάρ ἡμῖν ἔμφασιν φέρει ἡ τοῦ ἀγγέλου φωνὴ πρὸς τὴν ἀγίαν Παρθένον ρήθεῖσα· «'Ιδού, φησί, συλλήψῃ ἐν γαστρὶ, καὶ τέξῃ υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ δόνομα αὐτοῦ Ἐμμανουὴλ, τουτέστι μεθερμηνεύμενον· Μεθ' ἡμῶν δὲ Θεός». Πρὸ τοῦ συλληφθῆναι ἐν μήτρᾳ Θεός ἐκλήθη τὸ παιδίον τὸ Μεθ' ἡμῶν Θεός. Συνάδει οὖν τῷ τοῦ προφήτου λόγῳ τὸ «τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη», καὶ τὸ «ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν». Πρὸ τῆς οὖν συλλήψεως Θεός κέκληται τὸ παιδίον. Πᾶς οὖν οὐ Θεοτόκος ἡ ἀγία Παρθένος Μαρία; Ἐπειδὴ οὖν οὕτε ὅλως ἀν-

PG
28, 964

*ovumbrabit tibi.¹... Aegre scilicet ipsa terebat. Ingressus autem (Iesus) qui carnis erat expers, gestatus est novem mensibus in utero Virginis. Ingressus est prout voluit, gestatus fuit ut sibi placuit. Prodiit ut ipse cupiebat. Ingressus est carnis expers; factus est homo, unitae * deitatis oeconomia. Neque duos dicimus filios, sed unum, ipsumque ac eumdem intelligimus Dei Verbum et Dominum nostrum Iesum Christum. Factus est homo: fuitque natura homo. Factus est quod non erat, et remansit quod erat. Namque *In principio erat Verbum et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum.*² Factus est caro, nec amisit quod erat. *Et habitavit in nobis.*³*

*963

2009

3. Audi igitur Evangelii vocem: magnum enim nobis quidpiam significat haec angelī vox ad sanctam Virginem: *Ecce, inquit, concipies in utero, et paries filium, et vocabis nomen eius Emmanuel, quod est interpretatum, Nobiscum Deus.*⁴ Priusquam in utero puer conciperetur, vocatus est Deus, scilicet, *Nobiscum Deus*. Prophetae igitur sermoni concinit illud, *cum hominibus conversatus est*,⁵ et illud: *habitavit in nobis*. Ante conceptionem ergo puer, vocatus est Deus. Quo pacto igitur Deipara non fuerit sancta virgo Maria?

PG
28, 963¹ Lc. I, 26-35.² Io. I, 1.³ Io. I, 14.⁴ Lc. I, 31.⁵ Bar. III, 38.

θρώπου ἔχει τὴν ἔρμηνέαν αὐτὸν ὄνομα, Θεὸς τὸ παιδίον τὸ τεχθὲν τὸ μὴ λῦσαν τῆς Παρθένου τὴν κατὰ φύσιν παρθενίαν· ἀλλ’ οὕτως ἐκ τῆς Θεοτόκου τεχθείς, Θεὸς καὶ ἀνθρωπος· Θεὸς μὲν κατὰ φύσιν, ἀνθρωπος δὲ δι’ οἰκείαν εὐδοκίαν. Γενόμενος δὲ ἀνθρωπος, ἔστι καὶ Θεός, ἡνωμένων μέντοι τῶν δύο φύσεων. Ἀλλ’ ἵσως ἐρεῖ δὲ ἐξ ἐναντίας· Εἰ Θεοτόκος ἡ Παρθένος, ἀρχὴν δίδωσ τῷ Θεῷ Λόγῳ ἐκ τῆς Παρθένου. Οὐ λέγω αὐτὸν ἀρχὴν εἰληφέναι ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου· ἀπαγε! Πρὸ γάρ τῶν αἰώνων ὑπῆρχεν· αὐτὸς γάρ καὶ τοὺς αἰώνας ἐποίησεν, αὐτὸς καὶ πάσης κτίσεώς ἔστι δημιουργός, καθὼς φησιν ὁ Εὐαγγελιστής· « Πάντα δι’ αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἐν ὃ γέγονεν ». Οὗτος, δι’ οὗ τὰ πάντα ἐγένετο ἐννεαμηνιαῖον καιρὸν ἐν γαστρὶ ἐγένετο, καὶ τῶν κόλπων τῶν πατρικῶν οὐκ ἀπηλλοτριώθη. Ἐν τῇ μήτρᾳ τῆς Παρθένου ὅν, ὑπὸ τοῦ δήμου τῶν ἀνωνύμων ἐδοξολογεῖτο καὶ προσεκυνεῖτο. Ἐν γαστρὶ τῆς Παρθένου ὅν, τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐπλήρουν, ὃ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν φέρων οὐ δυνάμει, ἀλλὰ νεύματι. Οὗτος ὑπὸ μήτρας ἐφέρετο μὲν ὡς ἀνθρωπος, εἰργάζετο δὲ ὡς Θεός· οὐ περιφερόμενος ἐν τῇ μήτρᾳ τῆς Παρθένου, ἀλλὰ πάντα περικρατῶν καὶ διέπων ὡς Θεὸς κατὰ τὴν κλῆσιν τοῦ ὄντος, « Θεὸς μεθ’ ἡμῶν », ὃ ἐκ Παρθένου τεχθείς.

PG 28, 965 4. Εἰ δὲ Θεὸς ἴσχυρός, ἐξουσιαστής, καὶ ἀρχων εἰρήνης, καὶ πατὴρ τοῦ 2010

Cum itaque nomen illud nullam hominis habeat significationem, Deus est puer ille natus, qui Virginis naturalem illam virginitatem non solvit; sed ita genitus ex Deipara. Deus est et homo; Deus secundum naturam, homo quia ita placuit ipsi. Factus autem homo, est etiam Deus, coniunctis scilicet duabus naturis. At fortasse dicet adversarius: Si Deipara Virgo, Deo Verbo ex Virgine initium tribuis. Nequaquam dico ipsum ex sancta Virgine initium accepisse, absit! Ante saecula enim erat, ipse quippe saecula fecit, ipse est universae rei creatae opifex, ut ait Evangelista: *Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil quod factum est.*¹ Hic ipse per quem omnia facta sunt, novem menses in utero degit, nec sinum paternum deseruit. In utero Virginis cum esset, a supernarum virtutum populo laudibus celebrabatur et adorabatur. In utero Virginis cum esset, coelum et terram implebat, qui coelum et terram gestat, non robore, sed nutu suo. Hic utero gestabatur ut homo, operabatur ut Deus, non circumquaque delatus in Virginis utero, sed omnia complectens, omnia gubernans ut Deus, iuxta vim nominis illius: *Nobiscum Deus,*² qui scilicet ex Virgine natus est.

PG 28, 966 4. Quod si filius ille ex Virgine natus, est Deus fortis, potens, 2010

¹ Io. I, 3.

² Matth. I, 23.

μέλλοντος αἰώνος τὸ παιδίον τὸ ἐκ τῆς Παρθένου τεχθέν, πῶς οὐ Θεοτόκος ἡ Παρθένος, ἀλλὰ Θεοδόχος, εἰ καὶ συνέλαθε, καὶ ἔτεκε, καὶ Θεὸς τὸ τεχθέν; Καὶ πάλιν αὐτῷ λέγω, ως ἡθέλησεν εἰσῆλθεν, ως ηδόνησεν ἐκυοφορήθη, ως ἡδουλήθη προῆλθεν δὲ τεχθείς. Τί ἐρευνᾷς αὐτοῦ τὴν θέλησιν; Τί ἔξακριθάζῃ αὐτοῦ τὴν εύδοκίαν; Τί ἔξιχνάζῃ αὐτοῦ τὴν βούλησιν; "Ακούει παρὰ Παύλου, μᾶλλον δὲ καταγινώσκου ὑπ' αὐτοῦ· «Τῷ γάρ βουλήματι αὐτοῦ τίς ἀνθέστηκε;»

- 2011** [...] Καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἄγγελος· «Μή φοβεῖσθε· ίδού γάρ εὐαγγελίζομαι PG
28, 965 ὅμιν χαρὰν μεγάλην, ἣτις ἔσται παντὶ τῷ λαῷ· ὅτι ἐτέχθη ὅμιν σήμερον Σωτήρ, ὃς ἔστι Χριστὸς Κύριος ἐν πόλει Δαυΐδ». Ὁ ἄγγελος Χριστὸν καὶ Κύριον λέγει, εὐαγγελιζόμενος τοὺς ποιμένας, τὸν τεχθέντα ἐκ τῆς Παρθένου. Εἰ οὖν Κύριος ὁ τεχθείς, πῶς οὐ Κυριοτόκος ἡ Παρθένος; Ἐγὼ δὲ λέγω καὶ Χριστοτόκον, καὶ Κυριοτόκον, καὶ Σωτηριοτόκον, καὶ Θεοτόκον τὴν ἀγίαν Παρθένον κατὰ τὴν φωνὴν τοῦ ἄγγέλου τοῦ εὐαγγελισαμένου τοὺς ποιμένας καὶ τὴν Παρθένον. Εἴ ἄγγελοι Σωτῆρα, καὶ Χριστόν, καὶ Κύριον, καὶ Θεὸν κηρύττουσιν, ἡμεῖς τί ἀποκρουόμεθα αὐτῶν τὴν μαρτυρίαν; εἰσῆλθεν ἐν τῇ Παρθένῳ ἀσαρκος, ἐκυοφορήθη σωματικῶς καὶ καθὼς ηδόνησεν. Ἐξῆλθε διὰ τῆς μητρικῆς φύσεως οἰκονομικῶς, οὐ μέντοι μετὰ τὸ τεχθῆναι

princeps pacis, et pater futuri saeculi, quare Virgo non erit Deipara: sed Dei exceptrix, siquidem concepit et peperit, Deusque illud est quod natum est? Rursum ipsi dicam: Ut voluit ingressus est, ut sibi placuit gestatus in utero fuit, ut libuit genitus prodiit. Cur eius voluntatem examinas? Cur eius beneplacitum perquiris? Cur decreatum investigas? Paulum audi, imo potius ab eo convincare. *Voluntati enim eius quis restitut?*¹

- 2011** [...] Dixitque illis angelus: *Nolite timere: ecce enim evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo: quia natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus in civitate David.*² Angelus evangelizans pastoribus eum qui natus erat ex Virgine, Christum et Dominum ipsum vocat. Si ergo Dominus est qui natus est, qui non Dominipara Virgo fuerit? Ego vero et Christiparam et Dominiparam, et Salvatoriparam, et Deiparam dico sanctam Virginem esse, iuxta vocem angeli, qui et pastoribus et Virginī nuntium attulit. Si angeli Salvatorem et Christum et Dominum et Deum praedicant, nos quare testimonium illorum respuemus? Ingressus est in Virginem carnis expers, corporaliter ut sibi placuit gestatus est: ex dispensatione per maternam egressus est naturam, neque tamen

PG
28, 966

¹ Rom. IX, 19.

² Lc. II, 10-11.

ἥγωθη ὁ Θεὸς Λόγος τῇ οἰκονομίᾳ. Προῆλθεν ἀτρέπτως τῇ φύσει γενόμενος ὁ οὐκ ἦν, μείνας ὁ ἦν.

^{PG}
28, 968 5. Εἰπὲ οὖν Θεοτόκον τὴν Παρθένον, καὶ μὴ λέγε Θεοδόχον· μᾶλλον δὲ λέγε Θεοδόχον καὶ Θεοτόκον. Εἰ Θεοδόχος ἐστὶ καὶ Θεοτόκος· σάρκα οὐκ ἀν ἔλασθεν ἔξ αὐτῆς ὁ Θεὸς Λόγος; ἀλλὰ ἐκεῖ βιάζεται με δὲ Εὐαγγελιστῆς βοῶν μεγάλῃ τῇ φωνῇ· «Ο Λόγος σάρξ ἐγένετο». Ἐν δὲ τῷ ἀλλῷ εὐαγγελιστῇ οὕτῳ λέγει· «Ἔρωτας ὁ Ἰησοῦς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, λέγων· Τίνα με λέγουσιν οἱ ἀνθρώποι εἶναι τὸν Γίδον τοῦ ἀνθρώπου; Ἀποκριθέντες δὲ οἱ ἀπόστολοι εἶπαν· Οἱ μὲν Ἡλίαν, οἱ δὲ Ἱερεμίαν, ἡ ἔνα τῶν προφητῶν. Εἶπε δὲ ὁ Ἰησοῦς· ‘Τίμεῖς δὲ τίνα με λέγετε; Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπε· Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Γίδος τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος». Καὶ οὐκ εἶπε· Σὺ εἶ ὁ γενόμενος χάριτι Γίδος Θεοῦ, ἀλλά· «Σὺ ὁ Χριστός», τρανῇ τῇ φωνῇ, «ὁ Γίδος τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος». Καὶ Μάρκος δὲ ὁ εὐαγγελιστής πάλιν τῇ αὐτῇ κέχρηται φωνῇ, συνωδὰ φθεγγόμενος τῷ μακαρίῳ Πέτρῳ· «Ἄρχῃ τοῦ Εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Γίδον τοῦ Θεοῦ». Ἐν δὲ τῷ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίῳ, εἰς τὴν ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, φησίν ὁ ἑκατόνταρχος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ τηροῦντες τὸν Ἰησοῦν, ἰδόντες τὸν σεισμὸν καὶ τὰ γενόμενα σημεῖα, ἐφοδήθησαν σφόδρᾳ λέγοντες· «Ἄληθῶς Θεοῦ Γίδος

post partum unitus est Deus Verbum carni per dispensationem assumptae. Prodiit qui immutabilis natura erat, factus quod non erat, manens quod erat.

^{PG}
28, 967 5. Dicito itaque Deiparam Virginem, non Dei exceptricem; imo potius dicito Dei exceptricem et Deiparam. Si Dei exceptrix est et Deipara, annon carnem ex illa accepit Deus verbum? Sed hic vim mihi affert Evangelista, magna voce clamans: *Verbum caro factum est.*¹ In alio autem evangelista sic dicitur: *Interrogabat Iesus discipulos suos dicens: Quem me dicunt homines esse, filium hominis?* Respondentes autem apostoli dixerunt: *Alii Eliam, alii vero Ieremiam, aut unum ex prophetis.* Dixit vero Iesus: *Vos autem quem me dicitis?* Respondens autem Petrus dixit: *Tu es Christus Filius Dei vivi.*² Non dixit: Tu es qui per gratiam Filius Dei effectus es, sed clara voce: *Tu es Christus Filius Dei vivi.* Marcus sane evangelista ea ipsa usus est voce, beati Petri sententiae consona locutus: *Initium Evangelii Iesu Christi, Filii Dei.*³ In Evangelio autem secundum Matthaeum, ubi narratur resurrectio Salvatoris nostri Iesu Christi, ait centurio et qui cum illo Iesum custodiebant, viso terrae motum editisque signis, admodum perterriti, haec verba protulere: *Vere Filius Dei*

¹ Io. I, 14.

² Matth. XVI, 13-16.

³ Marc. I, 1.

ῆν οὗτος»· ὁ δὲ ἄγγελος τοῖς ποιμέσιν· «'Ιδού εὐαγγελίζομαι ὑμῖν χαρὰν μεγάλην, ἡτις ἔσται παντὶ τῷ λαῷ, ὅτι ἐτέχθη ὑμῖν σήμερον Σωτήρ, ὃς ἔστι Χριστὸς Κύριος, ἐν πόλει Δαβίδ». Εἰ οὖν τὸ τεχθὲν Κύριος, καὶ Κυριοτόκος ἡ Παρθένος ὅπου δὲ Κύριος, ἐκεῖ καὶ Θεός· οὐ κεχώρισται Κύριος Θεοῦ ἡ Θεός Κυρίου, ὡς λέει ἐν τῇ Παλαιᾷ· «Καὶ ἔδρεξε Κύριος πῦρ παρὰ Κυρίου»· καὶ πάλιν· «Ἄγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου»· καὶ πάλιν· «Ἀκουε, Ἰσραὴλ, Κύριος ὁ Θεός σου Κύριος εἶς ἔστι»· καὶ πάλιν ὁ Ψαλμῳδός· «Κύριος ὁ Θεός τῶν δυνάμεων, εἰσάκουοσον τῆς προσευχῆς μου»· ὁ αὐτὸς πάλιν· «Θεός Κύριος, καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν»· καὶ πάλιν ὁ αὐτός· «Κύριος ὁ Θεός τῶν δυνάμεων, τίς ὅμοιός σοι;» Καὶ Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Τίτον Ἐπιστολῇ οὕτως γράφει· «Ἐπεφάνη ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σωτήριος πᾶσιν ἀνθρώποις, παιδεύοντας ἡμᾶς· ἵνα, ἀρνησάμενοι τὴν ἀσέβειαν καὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας, σωφρόνως καὶ δικαίως καὶ εὐσεβῶς ζήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰώνι, προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ». Οὗτος ὁ τεχθεὶς ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου, ὃς ἔστι Χριστὸς Κύριος.

erat iste.¹ Angelus vero pastoribus: Ecce evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus in civitate David.² Si ergo quod natum est Dominus est, Dominipara est Virgo. Ubi autem Dominus, ibi et Deus. Nec distinguuntur Dominus a Deo, nec Deus a Domino; ut in Veteri Testamento dicitur: Et pluit Dominus ignem a Domino.³ Et iterum: Diliges Dominum Deum tuum.⁴ Ac rursum: Audi, Israël, Dominus Deus tuus, Dominus unus est.⁵ Et iterum Psalmista: Domine Deus virtutum, exaudi orationem meam.⁶ Ipseque rursum: Deus Dominus et illuxit nobis.⁷ Item ipse: Dominus Deus virtutum, quis similis tibi.⁸ Et Paulus in sua ad Titum Epistola ita scribit: Apparuit salutaris gratia Dei omnibus hominibus, erudiens nos; ut abnegantes impietatem et saecularia desideria, sobrie et iuste et pie vivamus in hoc saeculo, exspectantes beatam spem et adventum gloriae magni Dei, et Salvatoris nostri Iesu Christi.⁹ Hic est qui natus est ex sancta Virgine, qui est Christus Dominus.

¹ Matth. XXVII, 54.

² Lc. II, 10-11.

³ Gen. XIX, 24.

⁴ Deut. VI, 5.

⁵ Deut. VI, 4.

⁶ Ps. LXXXIII, 9.

⁷ Ps. CXVII, 27.

⁸ Ps. LXXXVIII, 9.

⁹ Tit. II, 11-13.

PG 28, 969 6. [...] Φοβήθητι τὸν ἄγγελον τὸν εἰρηκότα, Σωτῆρα καὶ Χριστὸν καὶ Κύριον τὸν τεχθέντα ἐκ τῆς Παρθένου. Ἐπὶ τούτοις ἀπιστεῖς; Χαλίνωσον τὴν ὁρμὴν τῆς βλασφημίας σου, καὶ ὅμολόγησον τὴν τοῦ ἄγγέλου φωνὴν τὴν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ λεχθεῖσαν, Ἐμμανουὴλ, τουτέστι « Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός ». Πρὸ τῆς συλλήψεως Θεός καλεῖται· καὶ ἐν τῷ συλληφθῆναι αὐτὸν οἰκονομικῶς οὐ κατὰ φύσιν ἐν τῇ γαστρὶ τῆς Παρθένου ἀρνή αὐτὸν Θεὸν εἶναι; Εἰ δὲ ὅμοιογῆς αὐτὸν Θεὸν εἶναι ἐν τῇ γαστρὶ τῆς Παρθένου, ὅπερ καὶ ἔστιν, καὶ ἡνῶσθαι αὐτὸν τὸν Θεὸν Λόγον τῇ ἐνσάρκω οἰκονομίᾳ, τί φεύγεις Θεοτόκον λέγειν τὴν Παρθένον; Εἰ Θεοτόκος οὐκ ἔστι, οὐδὲ Παρθένος μετὰ τόκου. Ἐγώ δὲ λέγω, ἐν τῇ συλλήψει τῆς παρθενικῆς μήτρας ὡν, ἐν τοῖς τοῦ Πατρὸς κόλποις ἐκάθητο μὴ περιγραφόμενος. Ἀπλῆ γάρ καὶ ἀσύνθετος ἡ φύσις ἡ θεία μὴ περιγραφομένη. Ἀτρεπτος ἡ φύσις, καὶ ἀναλλοίωτος ἡ οὐσία. Καὶ τοῦτον τὸν ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Πατρὸς ὄντα, τοῦτον ἔτεκε νῦν τῇ οἰκονομίᾳ ἡ Παρθένος. Ως ἡθέλησεν εἰσῆλθεν· ὡς ηὔδοκησε, συνελήφθη ἐν τῇ γαστρὶ τῆς Παρθένου· ὡς ἐδιουλήθη, προϊθλε τεχθείς. Σὺ τί περιεργάζῃ αὐτοῦ τὴν γέννησιν; Ἡ ὡς Θεὸν φοβήθητι, ἢ ὡς δεσπότην αἰδέσθητι, ἢ ὡς κτιστὴν καὶ δημιουργὸν εὐλαβήθητι, ἢ ὡς Κυριον τρόμησον, ἢ ὡς κριτὴν φρίξον. Ἐντρέψουσί σε οἱ δάιμονες οἱ τοὺς χοίρους ἀπελάσαντες, καὶ τὴν ἀγέλην τῷ βυθίῳ θανάτῳ ἀποπνίξαντες. Ἐκεῖνοι ἐπιγνόντες τὸν δεσπότην

2013

PG 28, 970 6. [...] Angelum verere, qui ait, Salvatorem, Christum et Dominum esse illum qui natus ex Virgine est. An hisce non credis? Refrena impetum blasphemiae tuae, et confitere angeli vocem, quae in Evangelio dicitur, *Emmanuel*, id est, *nobiscum Deus*. Ante conceptionem Deus vocatur: et dum concipitur per oeconomiam, nec secundum naturam, in utero Virginis, negas Deum illum esse? Quod si confiteare ipsum esse Deum in utero Virginis, quod etiam sic se habet; et ipsum Deum Verbum unitum fuisse carni per dispensationem, cur renuis Virginem vocare Deiparam? Si Deipara non est, neque Virgo post partum. At ego dico, eum, dum gestaretur materno in utero, in Patris sinu incircumscriptum sedisse. Simplex namque et incomposita est natura divina, nec circumscripta. Immutabilis natura et invariabilis substantia. Hunc autem ipsum qui in sinu Patris est, nunc per oeconomiam Virgo genuit. Ut voluit, introivit; ut sibi placuit, conceptus est in utero Virginis. Ut voluit, natus processit. Quid tu curiose inquiris eius generationem? Aut ut Deum time: aut ut herum verere: aut ut Creatorem et opificem cole: aut ut Dominum formida: aut ut iudicem horre. Pudore te afficient daemones qui porcos pepulerunt, et totum gregem praecipitem actum suffocarunt. Illi cum Dominum nossent

2013

λέγουσιν. « Τί ἡμῖν καὶ σοί, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ; ἦλθες πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς ». Ἐκεῖνοι τὸν κίνδυνον καὶ τὴν ἀπειλὴν τῆς βασάνου φεύγουσι, καὶ σὺ καθ' ἑαυτοῦ τὴν κρίσιν τῆς βασάνου ἐφέλκη. Ἐκεῖνοι ἔγνωσαν τὸν ἐκ Μαρίας τεχθέντα Κύριον καὶ κριτὴν τοῦ παντὸς κόσμου, καὶ ἰδόντες αὐτὸν πρὸ τῆς κρίσεως ἐτρόμησαν· καὶ σὺ ταύτην τὴν κρίσιν πρὸ διφθαλμῶν ἔχων καταφρονεῖς, καὶ οὐκ ἐκπλήττῃ;

PG
28, 969

- 2014** 6. [...] Οὗτος ὁ Θεὸς εἰσῆλθε διὰ τῆς ἀκοῆς τῆς Παρθένου ὡς ἡθέλησεν, ἐκυοφορήθη ὡς γῆδόκησε, προῆλθε τεχθεὶς ὡς ἡδουλήθη· εἰσῆλθεν ἀσώματος ὡς ἡθέλησεν· ἐκυοφορήθη ὁ ἀχώρητος ἐν χωρητικῷ σκεύει, ἐν τῇ μήτρᾳ τῆς Παρθένου οἰκονομικῶς, ὡς γῆδόκησε. Προῆλθε τεχθεὶς Θεὸς καὶ ἀνθρωπος, ὡς ἐδουλήθη. Ἐγένετο δὲ οὐκ ἦν, ἔχων ἀναλλοιώτου οὐσίας δὲ τὴν Θεὸς γάρ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν· καίτοι γε τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος: «Ἐξαπέστειλεν δὲ Θεὸς τὸν Γίδην αὐτοῦ, γενόμενον ἐκ γυναικός ». Τοῦτον τὸν Γίδην ἐξαπέστειλεν δὲ Θεὸς γενόμενον ἐκ γυναικός, τὸν ἐκ τῆς ἀχράντου φύσεως γεννηθέντα, τὸν ἐκ τῆς ἀφράστου οὐσίας προεθόντα, τὸν τῶν πατρικῶν κόλπων οὐκ ἀπαλλοτριωθέντα, τὸν τοῦ βασιλικοῦ θρόνου μὴ χωρισθέντα, ἀλλὰ ἴδιως τῷ Πατρὶ συνθρονεύοντα καὶ συγκαθεζόμενον, οὐκ ἐν χάριτι, ἀλλ' ἐν θεῖκῃ φύσει καὶ πατρικῇ οὐσίᾳ. Πῶς γάρ κεχώ-

aiunt: *Quid nobis et tibi, Fili Dei? Venisti ante tempus torquere nos.*¹ Illi periculum comminationemque supplicii refugiunt; et tu tibi iudicium supplicii attrahis. Illi norunt Dominum et iudicem mundi totius, ex Maria genitum, quem cum vel ante iudicium viderent, contremuere: et tu qui hoc prae oculis iudicium habes, nihil curas nec metuis?

PG
28, 970

- 2014** 6. [...] Hic Deus ingressus est per auditum Virginis, prout voluit; gestatus utero est, ut sibi libuit: natus prodiiit, ut sibi placuit: incorporeus ingressus est, ut voluit: gestatus est qui nullo contineri potest, in vase qui continere potest, in Virginis vulva per dispensationem, ut sibi placuit. Prodiit natus Deus et homo, ut voluit. Factus est quod non erat, habens invariabilis substantiae quod erat. Deus enim erat Verbum, et Verbum erat apud Deum. Proinde Apostolus dicit: *Misit Deus Filium suum factum ex muliere.*² Hunc Filium misit Deus, factum ex muliere, ex immaculata natura genitum, ex ineffabili substantia procedentem, qui ex paterno sinu non abscessit, qui ex regio throno non amotus est, sed proprie unum cum Patre thronum occupat, una sedet cum illo; non gratia, sed divina natura, et paterna substantia. Quomodo namque isthinc

¹ Matth. VIII, 29.² Galat. IV, 4.

ρισται, φράσον μοι, αὐτοῦ λέγοντος· «Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρί, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοῖς»· καὶ πάλιν· «Ο Πατήρ μου ὃ ἐν ἐμοὶ μένων, αὐτὸς ποιεῖ τὰ ἔργα»; Αὐτὸν τὸν τεχθέντα ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου, τοῦτον πρὸ τῆς συλλήψεως ὁ ἄγγελος Ἐμμανουὴλ κέκληκε, τουτέστι· «Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός», ὃν εἶπεν Ἡσαίας ὁ προφήτης, τὸ παιδίον τοῦτο τὸ ἐκ τῆς Παρθένου προειθόν, Θεὸν ἰσχυρόν, ἔξουσιαστήν, ἀρχοντα εἰρήνης, πατέρα τοῦ μέλλοντος αἰώνος.

SERMO IN OCCURSUM DOMINI⁴

^{PG 28, 973} 2. «Ἀνήγαγον» οἱ γονεῖς τὸ παιδίον Ἰησοῦν «εἰς Ἱεροσόλυμα παρα-
^{*976} στῆσαι τῷ Κυρίῳ, καθὼς γέγραπται * ἐν νόμῳ Κυρίου». [...] Τί λέγεις, ὁ τῶν ιερῶν εὐαγγελιστῶν ἔξοχώτατε καὶ σοφώτατε; [...] Ἀνήγαγον οἱ γο-
νεῖς τὸ παιδίον· ταῦτα γάρ ἔλεγες, τὰ περὶ τὴν γέννησιν ἡμῖν ἴστορῶν· τούτου
γάρ χάριν καὶ τοὺς ἀγγέλους εἰσήγαγες τοῖς ποιεσί τὸν τόκον ὅμοιν καὶ τὸν
τόπον ἐν ᾧ οὗτος ὑποδεικνύντας καὶ διαγγέλλοντας τὴν τε οὐρανίαν ἐκείνην
πληθύν, μεγαλοφώνως βοῶσαν, καὶ λέγουσαν· «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ
ἐπὶ γῆς εἰρήνη»· καὶ τὴν τεκοῦσαν πάντα μετ' ἐπιμελείας διατηροῦσαν, καὶ
ταῖς τῆς παρθενίας σφραγῖσι συμβάλλουσαν;

semotus esset, dic mihi, cum ipse dicat: *Ego in Patre, et Pater in me?*¹ Et rursum: *Pater autem in me manens ipse facit opera.*² Ipsum (dicimus) natum ex Maria Virgine. Hunc ante conceptionem angelus Emmanuel vocavit, id est, *Nobiscum Deus*, de quo locutus est Isaias propheta.³ Hunc, inquam, puerum qui ex Virgine processit, Deum fortem, potentem, principem pacis, patrem futuri saeculi.

^{PG 28, 974} 2. *Tulerunt parentes puerum Iesum, in Ierusalem, ut sisterent eum Domino, sicut scriptum est in lege Domini.*⁵ [...] * Quid ais, sacrorum evangelistarum excellentissime et sapientissime! [...] Tulerunt parentes puerum: haec enim dixisti cum nativitatem nobis enarrares: ea quippe de causa angelos induxisti, natum simul et locum eius pastoribus declarantes atque renuntiantes: coelestem quoque illam multitudinem, alta voce clamantem hisce verbis: *Gloria in altissimis Deo, et in terra pax.*⁶ Puerperamque diligenter omnia observantem, ac cum virginitatis signaculis conferentem?

¹ Io. XIV, 10.

² Ibid.

³ Isa. VII, 14.

⁴ Docti Auctores attribuunt Sermonem hunc Georgio Nicomedien. (saec. ix) vel Proculo, vel Anonymo cuidam saeculi v (cf. RPhTh, 541).

⁵ Lc. II, 22.

⁶ Lc. II, 14.

2016

5. [...] Οὐ γάρ τοῦτο, φησίν, εἶπον, ὅτι Πᾶν πρωτότοκον ἄγιον τῷ Κυρίῳ κληθήσεται· ἡ γάρ ἀν οὗτω καὶ πρὸς τὴν ἀλογον φύσιν ἡ ἀγιότης διέδαινεν· ἀλλ' ὅτι· «Πᾶν ἄρσεν διανοῦγον μῆτραν»· τουτέστιν· «Οταν ἀπειρογάμως δι τόκος προβῆ· ὅταν οὐκ ἔξ αἰμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκός, οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρός, ἀλλ' ἔξ ἀγίου Πνεύματος ἡ τοῦ τικτομένου γένηται σύλληψις· ὅταν, μηδενὸς ἔξωθεν κρούσαντος, αὐτὸ τὸ βρέφος ἔσωθεν διανοῖξῃ· ὅταν, τῆς παρθενίας σφραγίδων καὶ κλείθρων ἀσαλεύτων φυλαττομένων ἔνδοθεν, ἔξω τὸ τικτόμενον ἐκπηδήσῃ· οὕτω «Πᾶν ἄρσεν διανοῦγον μῆτραν ἄγιον τῷ Κυρίῳ κληθήσεται». Ἐκεῖ μὲν γάρ οὐδὲ τὰ βρέφη τὰς μῆτρας διήνοιξεν, ἀλλ' ἡ τοῦ ἀνδρὸς πρὸς τὴν γυναικα συνέλευσις· «Ἐγνω γάρ, φησίν, Ἀδάμ Εὔκα τὴν γυναικα αὐτοῦ, καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκε τὸν Κάιν». Ἐνταῦθα δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλ' αὐτὸ τὸ τεχθὲν τὰς τῆς μῆτρας διήνοιξε πύλας, μηδὲ μιᾶς προσδεηθὲν σαρκικῆς συμφωνίας ἀπὸ τῶν ἔξωθεν. «Πρὶν ἡ γάρ, φησί, συνελθεῖν αὐτούς, εὑρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα ἐκ Πνεύματος ἄγιου». Δύνασαι δὲ καὶ συνεκδοχικώτερον τὴν φωνὴν ἐκλαβεῖν τῆς Παρθένου, ἔξωθεν συνακουομένης, ἵν' ἡ τὸ ἔξῆς οὕτως· «Πᾶν ἄρσεν διανοῦγον μῆτραν παρθένον, ἄγιον τῷ Κυρίῳ κληθήσεται». Ὁπερ μόνον ἐπὶ Χριστοῦ πέπρακται, μηδενὸς ὅλου τῶν πάντων κεκοινωνηκότος τῷ χρήματι. Μόνος γάρ οὗτος

2016

5. [...] Non enim, inquit, ita dixi: Omne primogenitum sanctum Domino vocabitur: alioquin ad brutam usque naturam sanctitas permearet: sed: *Omne masculinum aperiens vulvam*: Quando scilicet absque concubitu partus evenerit: cum non ex sanguinibus, neque ex voluntate viri, sed ex Spiritu sancto fetus susceptio fuerit: cum nemine foris pulsante, infans ipse intus aperuerit: cum virginitatis signaculis atque septis, infractis intus conservatis, foras fetus exsilierit: sic utique: *Omne masculinum adaperiens vulvam sanctum Domino vocabitur.*¹ Nam illic quidem non infantes vulvas adaperuere, sed viri cum muliere congressus. Nam, *cognovit*, inquit *Adam Evam uxorem suam, quae concepit et peperit Cain.*² Hic autem non item, sed ipse fetus, vulvae fores aperuit, nullo egens exteriorius carnali concubitu. Etenim, *Antequam*, inquit, *convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu sancto.*³ Licet quoque brevius vocem excipere atque interpretari, subintelligendo extrinsecus *Virginis* vocem, ut sic consequenter intelligatur: *Omne masculinum adaperiens vulvam virginem, sanctum Domino vocabitur.* Quod in Christo solum accedit, cum nemini alii id commune fuerit. Ipse nam-

¹ Exod. XIII, 2; Le. II, 23.

² Gen. IV, 1.

³ Matth. I, 18.

παρθένον μήτραν σαρκὶ τεχθεὶς ἔξανέωξε· καὶ πάλιν ταύτην παρθένον, ὡς πρὸ τοῦ τόκου, τετήρηκεν.

PG 28, 985 11. [...] Καί, ὁ τοῦ θαύματος! οὐδὲ μικρόν τι θάτερος προέλαθε θάτερον, 2017 ἀλλ' ὅμοιον Χριστός τε καὶ Συμεών, ὃ μὲν ταῖς μητρικαῖς ἀλέναις, ὃ δὲ τῷ Πνεύματι βασταζόμενος, τῇ τοῦ ἱεροῦ φλιᾷ παρειστήκεισαν. Ὁ μὲν οὖν, τῆς πρὸς γῆν ἀνανεύσας συγκύψεως· κατώ γάρ ἦν τέως συννεύων τῷ γήρᾳ καμπτόμενος· βραχὺ τι τῷ πόδε, τὴν βακτηρίαν δίψας, ἐπιστηρίζεται, καὶ τὰς χεῖρας ἔκτείνας, τῶν μητρικῶν ἀγκαλῶν λαβεῖν ἐπειράτο τὸν θεάνθρωπον νήπιον· ἡ δὲ μικρὸν μὲν ἐπέσχεν· * οὐ γάρ πω σαφῶς ἥδει τὴν ἐν Πνεύματι πρὸς τὸ ἱερὸν τοῦ γέροντος ἀφίξιν· ἐπειτα δ', ὡς τὸ θεῖον βρέφος ταῖς ταύτης ἀγκάλαις ἑώρα περισκιρτῶν καὶ πρὸς τὰς ἔκείνου παλάμας παρεκπηδῆσαι φιλονεικοῦν, θᾶττόν τε γινώσκει τοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν· καὶ τῷ πρεσβύτῃ χειραπλοῦντι τοῦτο προσεπιδίδωσι· Δέξαι, βοῶσα, γεραρώτερε ἀνθρωπε, τὸν πρὸς σὲ μᾶλλον ἡ πρὸς ἐμὲ τὴν τεκοῦσαν νῦν ἐπειγόμενον· δέξαι τὸν σὲ ποθοῦντα μᾶλλον ἡ Ἰωσήφ· δέξαι τὸν δευτέραν τῆς σῆς φιλίας τὴν πρὸς ἐμὲ τὴν μητέρα στοργήν, ὡς ἔοικε, λογιζόμενον· δέξαι, καί, ὡς βούλει, τοῦ ποθουμένου καταπόλαυε. Ταῦτα εἶπεν ἡ Θεοτόκος, καὶ ταῖς τοῦ πρεσβύτου παλάμαις τὸν υἱὸν ἐπιτίθησιν. Ὁ δέ, τὴν ὄψιν, ὡς εἶχε τάχος, τούτῳ προσεπικλίνας, καὶ τοῖς χείλεσι τούτου προσεπερέίσας τὰ δόμματα, τοιαῖσδε που φωναῖς πρὸς αὐτὸν ἀπεχρήσατο.

que solus Virginem vulvam in carne nascendo aperuit: eamque item Virginem, ut ante partum erat, conservavit.

PG 28, 986 11. [...] Et, o res mira, ne minimum quidem alter alterum praeoccupavit, sed una Christus et Symeon, maternis ille ulnis, hic Spiritu gestatus, ad templi limina simul steterunt. Symeon autem a curvitate sua corpus erigens: nam piae senectute corpore curvus pronusque erat, abiecto baculo, pedibus brevi tempore nititur, extensisque manibus, infantem Deum hominem maternis ex ulnis accipere conabatur. Paululum Mater cohibuit, necdum enim * clare noverat senem in Spiritu in templum advenisse. Post, ut divinum vidiit infantem, in ulnis subsultantem suis, atque in illius insilire manus contendentem, statim cognoscit vim mysterii manusque porrigenti seni tradit illum. Accipe, clamans, homo venerabilissime, eum qui in te, magis quam in me pueroram, insilire festinat: accipe illum qui te magis quam Ioseph expetit: accipe illum qui amicitiae tuae suum erga me Matrem affectum posthabere videtur: accipe, ac a te desiderato arbitratu tuo fruere. Haec Deipara, ac in senis manibus filium reponit. Tum ille, quam celerrime inclinato in puerum vultu, oculisque in eius labia intentis: his eum ferme vocibus compellavit.

12. Τίς ἡ τοσαύτη περὶ ἡμᾶς σου φιλανθρωπία καὶ συγκατάθασις, Δέσποτα; Τίς ὁ τοσοῦτος πλοῦτος τῆς εὐσπλαγχνίας σου; Τί τὸ κινῆσαν τὴν σὴν ἀγαθότητα τοὺς ταπεινοὺς ἡμᾶς ἐπισκέψασθαι; Πότερον πῶς ἡμῖν ἥκεις, φιλάνθρωπε καὶ φιλάγαθε Δέσποτα; Ἐάρα γε τὰ χερουδίμ καὶ τὰ σεραφίμ συγκινήσας, ἢ τὴν ἀπασαν τῶν οὐρανίων διακόσμησιν ἐπαγγόμενος; Ἐάρα γε «συσσεισμός τις ὁν, ἢ πνεῦμα μέγα καὶ κραταιὸν διαλύνον δρη καὶ συντρίβον πέτρας, ἢ πῦρ δειματοῦν ῥάβδως καὶ καταναλίσκον τοὺς προστυγχάνοντας· ἢ φωνὴ αὔρας λεπτῆς», οἵς καὶ τῷ Θεοῦ δίτη σεαυτὸν ἐνεφάνισας; Οὕτω, φησίν, ὁ γέρον φιλοσοφώτατε· οὐδενὶ τούτων ὑμῖν ἐμφανίζομαι. Οὐ γάρ οἶδε ταῦτα χωρεῖν ἡ φύσις ἡ θυητή τε καὶ πρόσυλος· ἀλλὰ σαρκοφόρος τις, καὶ ὑμῖν παραπλήσιος· νήπιος ὡς ὄρφες, καὶ τὴν σωματικὴν ἡλικίαν τέως βρεφοφανῆς καὶ ἀτέλεστος· νήπιος ἔτι σπαργάνοις περισφιγγόμενος, ἔτι τῶν μητρώων μαζῶν ἀμφοῖν περιδρασσόμενος ταῖν χεροῖν· νήπιος, ἀσημόν τι καὶ περικεκομμένον ἔτι διὰ τὴν ἐκ Μαρίας σάρκα φθεγγόμενος· νήπιος ἀγκάλαις μὲν ταῖς σαῖς συνεχόμενος, ἀποσκοπῶν δὲ πρὸς τὴν μητέρα καὶ τὸν μαζόν.

2018 14. 'Ο δὲ Ἰωσὴφ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ, « θαυμάζοντες, φησίν, ἦσαν ἐπὶ τοῖς λαλουμένοις περὶ αὐτοῦ ». Ἐθαύμαζον δέ, μήπω τελείαν, οἷμαι, λαδόντες πληροφορίαν τῆς τούτου θεότητος· καίτοι ἀρκούντων τῶν κατὰ τὴν γέννησιν

PG
28, 992

12. Quae tanta tua haec erga nos homines clementia et attemperatio, Domine? Quae tantae miserationis tuae divitiae? Quid tuam movit clementiam, ut nos vilissimos visitares? Ecqua ratione ad nos venis, o benigne ac bonorum amans, Domine? An cherubim atque seraphim commovisti? An alium omnem coelestium ornatum adducis? Num *commotio quaedam facta est, vel spiritus grandis et fortis subvertens montes et conterens petras; vel ignis facile exterrens, ac accedentes consumens; vel vox aurae tenuis*,¹ quibus te olim Thesbitae exhibuisti? Nequaquam, inquit, o senex sapientiae studiosissime: cum nulla rerum earum vobis appareo. Ea enim capere nequit natura mortalis materialisque; sed carnem ferens, vobisque similis: infans ut vides, ac corporali statura adhuc puerulus et imperfectus: infans adhuc pannis involutus, materna adhuc ubera ambabus apprehendens manibus: infans, obscurum aliquid hactenus proferens intercicumque, ob eam quam ex Maria sumpsi carnem: infans quem ulnis complecteris, qui ad matrem et ubera respicio.

2018 14. Ioseph autem et Mater eius, *mirantes*, inquit, *erant super his quae dicebantur de illo*.² Mirabantur autem, arbitror, quod nondum de eius divinitate certiores facti essent: tametsi satis erant mi-

PG
28, 991

¹ III Reg. XIX, 11, 12.

² Lc. II, 33.

θαυμάτων· ἐκείνων, φημί, τῶν κατὰ τοὺς μάγους καὶ τοὺς ποιμένας· ἔτι τε τῆς διαφόρου τῶν ἀγγέλων ἐπιστασίας, καὶ τοῦ πάντων θαυμάτων ἐπέκεινα θαύματος, τῆς παρθενίας ἡ φυλακὴ καὶ συντήρησις πρὸς τελείαν τούτου πληροφορίαν καὶ συγκατάθεσιν.

^{PG 28, 993} 16. Τοιοῦτος μὲν οὖν, φησίν, ὁ μακαρία Παρθένε, δὸν ἐκ γαστρός σου προήνεγκας· θραύων μὲν ῥαδίως καὶ ταράσσων τοὺς ἑαυτοὺς τῆς ἀληθείας ἀποσπαράξαντας· ἀνιστῶν δὲ καὶ τῷ Πατρὶ προσάγων, ὅσοι ἀν πρόσθιωνται τούτῳ, καὶ τὰ τούτου φυλάξωσι δικαιώματα. Οὐ μὴν δέ, ἐπειδὴ τοιοῦτον ἔσχες Γιόν, καὶ τοιαύτης λέλογχας εὔκλείας, ὡς πάσης ἄρδην ἐπέκεινα γνωρισθῆναι γηγενοῦς φύσεως, ἀπείραστός τις ἔσῃ καὶ ἀπαθής, καὶ οίονεὶ πρὸς τὰς θλίψεις ἀνάλωτος· ἀλλὰ «καὶ σοῦ αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελεύσεται ῥομφαία»· μὴ γάρ σε, φησί, τὸ μεγαλεῖον τοῦ θαύματος πρὸς ὅγκον ἐπάρη φυσήματος. Εἰ γάρ καὶ ὑπέρ φύσιν ἐκύησας, ἀλλὰ θλίψιν ἔξεις ταῖς κατὰ φύσιν γενννώσαις ἐφάμιλλον· μᾶλλον δὲ πολλῷ μεγίστην καὶ ὑπερβάλλουσαν, ὅσον ἐκεῖναι μὲν χωρὶς θαυμάτων τὰς περὶ τὰ τέκνα θλίψεις ὑπέμειναν· σὺ δὲ μετὰ τοσαύτην πληγήν τεραστίων, μετὰ τὰς ἀπλέτους ἐκείνας τῶν προφητικῶν ρημάτων ἐκβάσεις, μετὰ τὴν περιβόητον τῆς παρθενίας φυλακὴν καὶ συντήρησιν, ὁ τοῦ θαύματος! «καὶ σοῦ αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελεύσεται ῥομφαία».

racula in eius nativitate gesta; illa, inquam, quae magos spectant atque pastores: necnon variae angelorum visiones: quodque miracula superat omnia, virginitatis conservatio ac perseverantia, ad rei certam fidem, ac omnium consensum.

^{PG 28, 994} 16. Talis est, inquit, o beata Virgo, is quem ex utero tuo protulisti; qui facile frangat et conturbet eos qui sese a veritate divulse sunt; erigatque et offerat Patri eos omnes qui ipsi adhaeserint, ac eius iussa custodierint. Licet porro talem suscepere filium, ac tantam consecuta sis gloriam, ut terrena quoque omni natura superior agnoscaris; nequaquam tentationum passionumque expers futura es, neque aerumnis vacua eris: quin, *et tuam ipsius animam gladius pertransibit:*¹ ne te, inquit, miraculi magnitudo, in tumorem superbiae efferat. Etsi enim, inquit, supra naturam uterum gestasti, at afflictionem perpressura es, iis quae secundum naturam pepererunt qualem, imo multo maiorem et graviorem; quatenus scilicet illae absque miraculo dolores liberorum causa susceptos sustinuerunt; at quod te spectat, post tantam prodigiorum turbam, post innumera biles illos prophetarum voce praenuntiatos eventus; post celebrissimam virginitatis integritatem ac custodiam, o miraculum! *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius.* Cuiusnam? *Tuam,* inquit,

¹ Le. II, 35.

Τίνος; « σοῦ, φησίν, αὐτῆς », τῆς τὸν Γαβριὴλ εὑμοιρησάσης εὐαγγελιστήν, καὶ τοῦ τόκου σημάντορα· « σοῦ », τῆς τὴν δύναμιν τοῦ Ὑψίστου ἐπισκιάζουσαν, καὶ αὐτὸ τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον, ἐπιφοιτῶν τε καὶ περιπτάμενόν σε, σχούσης ἀριδηλότατα· « σοῦ αὐτῆς », ἣν μάγοι μετὰ τοῦ ἀστέρος δἰ’ ἀστέρος ὁδηγηθέντες προσεκύνησαν, καὶ ποιμένες μετὰ ἀγγέλων τῷ θείῳ βρέφει συνεμακάρισαν, καὶ συνύμνησαν· « σοῦ αὐτῆς », ἣν Ἰακὼδ φοιτῶσαν ὡς οὐρανοὺς ἔώρακε κλίμακα· καὶ Μωϋσῆς ὁ θεόπτης βάτον πυράφλεκτον, καὶ λυχνίαν, καὶ στάμνον, καὶ πλάκα, καὶ τράπεζαν· καὶ Ἀαρὼν ῥάβδον ὀνίκμως βλαστήσασαν· « σοῦ αὐτῆς », ὃ πανάφθορε καὶ πανάμωμε, ἣν Δαυὶδ μὲν κιβωτὸν καλεῖ ἀγιάσματος, Σολομὼν δὲ κλίνην χρυσῆν, καὶ θρόνον, καὶ κοιλάδα κρίνων· ἀρετῶν, οἴημαι, τῶν θείων, καὶ παράδεισον θεοφύτευτον. Καὶ « σοῦ » δὲ « αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελεύσεται ῥομφαίᾳ· σοῦ » τῆς ἐκλελεγμένης καὶ πρὸ γεννήσεως, τῆς προωρισμένης ἀπὸ τῶν αἰώνων καὶ ἀπὸ τῶν γενεῶν· « σοῦ αὐτῆς », ἣν ὁ Πατὴρ ἐξελέξατο, καὶ ὁ Γεόδες ἐνεσκήνωσε, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον θεοπρεπῶς ἐπεσκίασε· καὶ πᾶσα ἡ κτίσις Θεοῦ Μητέρα καὶ Θεο-

ipsius, quae faustum nuntium Gabrielem nacta es ac partus indicem. *Tuam ipsius* (animam), quae virtutem Altissimi obumbrantem, ipsumque Spiritum sanctum ad te supervenientem ac circum te volantem manifestissime habuisti. *Tuam ipsius animam*, quam magi cum stella, stella duce adorarunt:¹ quam pastores et angeli, una cum divino infante beatam praedicarunt atque celebrarunt.² *Tuam ipsius animam*, quam Iacob scalam vidi ad coelos attingentem;³ Moysesque ille qui Deum vidi, rubum incombustum,⁴ lucernam, arcam, tabulamque ac mensam: Aaron, sine humore germinantem virgam conspexit.⁵ *Tuam ipsius animam*, o plane intemerata atque inculpata Virgo, quam David arcam vocat sanctificationis;⁶ Salomon autem, lectum aureum;⁷ ac thronum convalemque liliorum,⁸ virtutum scilicet, ut puto, divinarum, et paradisum a Deo plantatum! Et *tuam ipsius animam pertransibit gladius*: *tuam ipsius* ante nativitatem electae, praedestinatae a saeculis et generationibus. *Tuam ipsius*, quam Pater elegit, Filius inhabitavit, Spiritus sanctus, ut Deo convenit, obumbravit: omnisque creatura

¹ Matth. II, 2-11.

² Lc. II, 8, 14.

³ Gen. XXVIII, 12.

⁴ Exod. III, 2.

⁵ Num. XVII, 8.

⁶ Ps. CXXXI, 8.

⁷ Cant. III, 9.

⁸ Cant. II, 1.

τόκον κηρύττει κυριώτατά τε καὶ ἀληθέστατα. « Καὶ σοῦ δὲ αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελεύσεται ὁμοφαία ».

17. Διὰ τί, φησίν, ἐμοῦ, γέρον θαυμασιώτατε; μὴ γάρ ἐγώ Θεοῦ Γίδὸν ἐμαυτὴν ἀνεκήρυξα; Μὴ γάρ ἐγώ περὶ τοῦ ναοῦ προεφήτευσα; ἢ τὸν Λάζαρον ἡγειρα; ἢ τὸν παράλυτον ἐθεράπευσα; ἢ τὸν ἐκ * γενετῆς τυφλὸν ὡμμάτωσα; Τίνος χάριν τὴν ἐμὴν ψυχὴν ἡ ὁμοφαία διαδραμεῖται; « Οτι τὸ Σάββατον ἔλυσα; » Οτι τὸν νόμον παρέβην; 'Ιδού δι' ἔκεινον τὸν τε Γίδὸν περιέτεμον, τὴν τε Ἱερουσαλήμ ἔφθασσα, καὶ τῷ ναῷ πάρειμι, καὶ τοὺς νεοττοὺς τῶν τρυγόνων, δεῖγμα μικρᾶς τε καὶ πενεστάτης ὅντας θυσίας, τῇ θείᾳ τραπέζῃ προσανατίθημι. Τί τοινυν ἔστιν ἡ μικρὸν ἡ μεῖζον, δ τοῦ νόμου παρέλυσα, ἵνα ὁμοφαία τὴν ψυχὴν ἐμὴν διελεύσηται; Φράσον τὸ τάχος, μήπως ὡς ὑπερβεβηκότα, καὶ πολλῷ τῷ βίῳ καταγηράσαντα ὑποπτεύσωμεν. Οὕτω, φησίν ὁ θεῖος ἔκεινος πρεσβύτης, καὶ τῆς προφητικῆς ἀνάπλεως χάριτος· δι' οὐδὲν τούτων· ἔξω γάρ τούτων πάντων ἥσθα καὶ ὑπερέκεινα· ἀλλ' « ὅπως ἀν ἀποκαλυφθῶσιν ἐκ πολλῶν καρδιῶν διαλογισμοί ». Αἰνίγματι, φησί, λέγεις ὅμοιον· οὕπω σαφῶς τὴν αἰτίαν τοῦ πάθους ἐνέφηγας. Εἰπεῖν σε δεῖ φανερώτερον· ἔτι γάρ ἀφανές πως καὶ ὑπόσκιον τὸ λαλούμενον. 'Εγώ σοι, φησίν, ὁ Χριστοῦ κτῆμα, καὶ χρῆμα, καὶ σκήνωμα, τῶν ζητούμενων ἀπαν ἐπιλύσω τὸ ἄπορον. 'Αλλ' ὅρα μή σε τὸ πάθος νικῆσαν μικρόψυχον τινα δείξῃ καὶ

Dei matrem ac Deiparam propriissime ac verissime praedicat. Et tuam ipsius animam pertransibit gladius.

17. Cur, inquit, meam animam, admirabilissime senex? Num ego meipsam Dei Filium praedicavi? Num ego de templo prophetavi? An Lazarum suscitavi? An paralyticum curavi? An caeco a nativitate * visum restitui? Quid causae erit quod animam meam gladius pertransibit? An quod Sabbatum violarim? An quod legem transgressa sim? En tibi, eius servandae causa, Filium circumcidi, Hierosolymam properavi, in templo adsum, ac pullos turturum, argumentum parvi pauperisque sacrificii, ad divinam repono mensam. Quid igitur parvi magnive est in lege, quod transgressa sim, ut gladius animam meam sit pertransitus? Dic cito ne delirum te, ac nimia aetate desipientem esse suspicer. Nequaquam, ait divinus senex, ac prophetica plenus gratia. Nihil eorum in causa est; tu extra ac supra illa omnia posita es; sed, *ut revelentur ex multis cordibus cogitationes.*¹ Quod ais aenigmati simile est, nondum perspicue afflictionis causam aperuisti. Dicas oportet clarius: adhuc enim obscurum ac tenebrosum est quod loqueris. Tum ille: Tibi, inquit, o Christi possessio, praedium, et habitaculum, omnem quaestionum tuarum solvam difficultatem. At cave ne, si te dolor superet, pusilla-

*996

¹ Lc. II, 35.

ἀφιλόσοφον· ὅπερ ἐπὶ σοῦ λέγειν μᾶλλον οὐ θέμις ἢ ἐπὶ ἡλίου τὸ ἀφεγγές καὶ ἀθέρμαντον. Προδιδόμενον ὅψει τοῦτον, δν θεοπρεπῶς ἀπεγέννησας, καὶ δεσμούμενον, ἐπτυσμένον καὶ ῥαπιζόμενον, φραγγελούμενον καὶ κολαφιζόμενον, καλάμῳ τυπτόμενον, ἀκάνθαις στεφανούμενον, χλαῖναν ἐνδιδυσκόμενον, ὑπὸ Φαρισαίων συκοφαντούμενον, ὑπὸ Σαδδουκαίων διειδιζόμενον, ὑπὸ Πιλάτου κρινόμενον, ὑπὸ στρατιωτῶν χλευαζόμενον, τῇ σπείρᾳ γονυπετούμενον· τὸν Βαραβᾶδν ὅψει προτιμώμενον τούτου καὶ προκρινόμενον· τέλος σταυρῷ προσπηγνύμενον, ὅξος μετὰ χολῆς ποτιζόμενον, λόγχῃ νυττόμενον, τάφῳ περικλειόμενον, πλάνον ὁνομαζόμενον, σφραγῖσι καταδεσμούμενον, φρουρούμενον φύλαξι. Καὶ ἀπαξαπλῶς, πᾶν ἀλγειὸν καὶ ἀτιμίας ἐμφανικὸν ἐπ’ αὐτῷ κατόψει πραττόμενον μεθ’ ὑπερβολῆς· διὰ ταῦτα, σοῦ τὴν ψυχὴν διελεύσεται ῥομφαία· διὰ ταῦτα κλαύσεις καὶ κόψη, καὶ οἷα μήτηρ θρηνήσεις ἐπὶ Γἵῳ, τῶν τῶν κακούργων ὑπομένοντι θάνατον· μάλιστα τοὺς ἀποβρήτους ἔκείνους καθ’ ἔκαυτὴν ἀνελίτουσα λογισμούς· οἶον, τὸ τοῦ Γαβριὴλ ἐναγγέλιον, τὴν ἀσπόρον σύλληψιν, τὸν τόκον τὸν ἄφθορον, τὴν ἀσυλον παρθενίαν, τὸ ἀμόλυντον τῆς ἀγνείας, τὸ μηδὲν παθεῖν ἐν τῷ τόκῳ φυσικοῦ νόμου καὶ μητρικῆς ἀκολουθίας, διὰ τοῦ καὶ πρὸ τόκου καὶ μετὰ τόκου παρθένον ὀσαύτως καὶ εἶναι καὶ μεῖναι παναληθέστατα.

- 2020** 20. Τούτων δὲ πάντων γινομένων τοῖς πράγμασι, καὶ λεγομένων τοῖς PG
ρήμασιν, ἡ τε Θεομήτωρ Μαριάμ ἔξενίζετο, καὶ ὁ συμπατρὸν Ἰωσῆφ ἀπε-

28, 1000

nimem te, nec satis virtuti assuetam arguat: quod tibi non plus licet ascribere, quam soli lucis atque caloris vacuitatem. Eum quem divino modo genuisti visura es tradi, ligari, conspui, verberari, flagellis colaphisque caedi, calamo percuti, spinis coronari, chlamyde indui, Pharisaorum calumniis impeti, a Sadduceis probro affici, a Pilato iudicari, a militibus irrideri, a cohorte genu flexo adorari: Barabbam visura es illi anteponi, ac pluris eo fieri, demum cruci illum affigi, aceto cum felle potari, lancea perforari, sepulcro concludi, seductorem vocari, signaculis obstringi, a militibus custodiri. Ac, ut compendio dicam, omne in eo doloris ac dedecoris genus, atrocissime illatum, visura es. Propterea animam tuam pertransibit gladius: ea de causa lugebis ac congregisces; et utpote Mater, pro Filio lacrymaberis, quem scelesti morti tradent: tumque maxime cum secretas illas tecum volves cogitationes, scilicet, faustum Gabrielis nuntium, conceptionem absque semine, partum sine corruptione, inviolatam virginitatem, intemeratam castitatem, in partu vacuitatem doloris, qui naturalem matris legem consequitur, quia nimirum tam ante quam post partum virgo verissime fuisti, ac ita permansisti.

- 2020** 20. His omnibus ita gestis, ita enuntiatis, obstupescebat Dei PG
mater Maria, et mirabatur qui una aderat Ioseph. Impletis tamen 28, 999

θαύμαζεν. "Ομως τὰ δεδογμένα τελέσαντες τῷ νόμῳ, ἐπείπερ ἀπαντα τοῦ νόμου πληροῦν δὲ Χριστὸς παραγέγονε, καὶ ἀνάπαυσιν διδόναι τοῖς τοῦ νόμου προστάγμασιν, εἰς Ναζαρὲτ ἐπανέρχονται· ἔνθα καὶ πρὸς τοῦ ἀγγέλου Γαβριὴλ εὐηγγελίσατο ἡ τὸν Σωτῆρα τῷ αόσμῳ γεννήσασα, ἐξ ἀσπόρου μὲν συλλήψεως κυήσασα, παρθένος δὲ μετὰ γέννησιν μείνασσα, καὶ πᾶσι δεικνύουσα τοῖς βλέπουσιν, ὡς ἐγνωρίσθη Θεοῦ τὸ Σωτήριον, καὶ τὸ φῶς τοῖς ἔθνεσιν ἔλαμψε· καὶ ὡς Θεοῦ δικαιοσύνη καὶ λύτρωσις πᾶσι τῆς γῆς ἐφάνη τοῖς πέρασι· καὶ δόξαν τοὺς δεδεγμένους ἐνέδυσε θεϊκὴν δόμοῦ καὶ ἀτδιον, καὶ ῥεύσιν καὶ φθορὰν οὐ γινώσκουσαν.

ORATIO IN OCCURSUM DOMINI ...¹

^{PG}
^{33, 1193} VI. Ἀλλὰ γάρ φέρε λοιπόν, τὰ περὶ τῆς ἡμέρας ἐκ τῶν Ἱερῶν Εὐαγγε- 2021 λίων ἀκούσωμεν. Φησὶ γάρ περὶ Χριστοῦ ὁ θαυμάσιος Λουκᾶς, ὅτι « Ὁτε ἐπληρώθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ καθαρισμοῦ αὐτῶν κατὰ τὸν νόμον Μωϋσέως, ἀνήγαγον τὸν Ἰησοῦν εἰς Ἱερουσαλήμ, τοῦ παραστῆσαι αὐτὸν τῷ Κυρίῳ, καθὼς γέγραπται ἐν τῷ νόμῳ Κυρίου: "Οτι πᾶν ἄρσεν διανοῦγον μήτραν, ἄγιον τῷ Κυρίῳ αληθήσεται". Σαμουὴλ μὲν οὖν, καὶ Ἰσαάκ, ὁμοῦ τε καὶ Ἰακώβ, Ἰωσήφ τε, καὶ ἔτεροι οἱ ἐκ στειρώσεως παρ' ἐλπίδα τεχθέντες, καὶ διανοίξαντες ἀκάρπους μήτρας μητέρων, ἄγιοι τῷ Κυρίῳ ἐκλήθησαν. Χρ-

iis quae lege praecepta erant; siquidem advenit Christus omnia quae legis sunt impleturus, ac finem legis praeceptis daturus; in Nazaret remigrant, ubi a Gabriele faustum nuntium acceperat ea quae Salvatorem mundo genuit, quaeque sine semine concipiendo praegnans fuit, et virgo post partum mansit, videntibusque omnibus ostendit notum factum esse salutare Dei, lumenque gentibus illuxisse; Dei item iustitiam ac redemptionem in omnibus terrae finibus apparuisse; ac quotquot receperunt eum, gloria divina pariter ac sempiterna induisse, fluxionis simul ac corruptionis nescia.

^{PG}
^{33, 1194} VI. Agedum vero, quae ad praesentem diem spectant ex sacris Evangelii audiamus. Ait enim de Christo admirabilis Lucas: *Postquam impleti sunt dies purgationis eorum secundum legem Moysi, adduxerunt Iesum in Hierusalem, ut sisterent eum Domino, sicut scriptum est in lege Domini: Quoniam omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur.²* Samuel quidem et Isaiae, una cum Iacob, Ioseph, aliisque qui ex sterilibus praeter spem editi sunt, et infecundas matrum vulvas aperuere, sancti Domino sunt vocati.

¹ Oratio haec (quae exstat in App. op. S. Cyrilli Hierosolymitani) videtur esse cuiusdam *Anonymi* saeculi V, vel (forsitan) *Iuvenalis Hierosolymitani* (saec. V) (cf. RPhTh, 542).

² Lc. II, 22-23.

στὸς δὲ ὁ μόνος ἐκ μόνης (τοῦ μόνου Μονογενῆς) Παρθένου τεχθεὶς, καὶ μὴ διανοίξας πύλας παρθενικάς, οὐχ « "Αγιος τῷ Κυρίῳ », ἀλλ' « "Αγιος τῶν ἀγίων », καὶ Κύριος τῶν κυρίων, καὶ Θεὸς τῶν θεῶν, καὶ πρωτότοκος τῶν πρωτοτόκων, ἀρχῶν τε ἀρχόντων, καὶ βασιλεὺς βασιλευόντων, καὶ αἰληθήσεται, καὶ πιστεύθησεται, καὶ προσκυνηθήσεται, καὶ νῦν ἐν τῷ ναῷ ὑπὸ Συμεὼν κηρυχθήσεται.

HOMILIA IN LAUDEM S. MARIAE DEIPARAE¹

- 2022** [...] Νῦν δὲ τολμήσω περὶ τῆς μόνης Θεοτόκου καθ' ὁ καταλαμβάνω· PG 43, 488 καὶ πάλιν φοδοῦμαι. Οὐκ ἔχω γλώτταν ἀξίως εἰπεῖν τὰ λίαν μεγάλα. Ἰσχνόφωνος γάρ καὶ βραδύγλωσσος, καὶ οὐκ εὔλαλος ὑπάρχω, ἵν' οὕτως εἴπω, περὶ τῆς μεγαλωνύμου καὶ δσίας καὶ ἀπειρογάμου καὶ θεοτόκου Μαρίας, μητρὸς τοῦ Κυρίου· περὶ ἡς οὐκ εὐμαρῶς ἀνθρώπων γλῶττα λαλήσει. Ἰσχνοφωνεῖ γάρ πρὸς ταύτην, καὶ ὑποστέλλεται ἡ γλῶσσα, οὐκ ἀξίως ἔχουσα τὸ λέγειν. Αὕτη γάρ καὶ τὰς τῶν οὐρανῶν δυνάμεις ἔξενισεν ἔξεστησαν πάντες ἄγγελοι, ἀρχάγγελοι, ἀρχαὶ, ἔξουσίαι, θρόνοι, κυριότητες, τὰ χερουδεῖμ καὶ τὰ σεραφεῖμ καὶ πᾶσα στρατιὰ ἀγγέλων φόβῳ καὶ τρόμῳ δεινῷ συσχε-

Christus vero, qui utpote unius ac solius unigenita, solus ex sola virgine natus est, nec virginales portas aperuit, non *Sanctus Domino*, sed *Sanctus sanctorum* et Dominus dominorum, et Deus deorum, et primogenitorum primogenitus, et principum princeps, et regnantium rex, cum vocabitur, tum credetur et adorabitur, nuncque a Symone in templo praedicabitur.

- 2022** [...] Iam vero audebo, dicam de sola Deipara, quatenus asse-PG 43, 487 quor; denuo tamen vereor, utpote qui lingua non sim praeditus idonea ad ea dicenda quae sunt valde magna; sum enim exili voce tardaque lingua, et minime disertus, ut sic verba facere possim de percelebri, sancta, innupta et deipara Maria matre Domini, de qua leviter loqui non debet humana lingua. Pertenuem enim habet vocem illius habita ratione, et imminuta est lingua, quae pro dignitate facultatem dicendi non habeat. Illa siquidem vel coelorum virtutes in stuporem convertit. Obstupuerunt omnes angeli, archangeli, principatus, potestates, throni, dominationes, cherubim ac seraphim et angelorum universus exercitus, timore tremoreque gravi detenti, quia cernebant illum, qui habitat in coelis, per eam versari

¹ Viri docti attribuunt Homiliam hanc (extat inter spuria S. Epiphanius) Germano Constantin., aut *Anonymo* eiusdem temporis, vel alio *Anonymo* saeculi v (cf. RPhTh, 542).

θέντες. Ἐθεώρησαν γάρ ἐπὶ γῆς ἐν αὐτῇ τὸν ἐν οὐρανοῖς, καὶ ἔφριττον.
Ἐβλεπον τὴν Παρθένον, οὐρανὸν καὶ θρόνον, καὶ συνείχοντο φόβῳ, θεωροῦσαι τὸν ἄναρχον ἀπὸ θρόνου χερουδικοῦ εἰς μήτραν παρθενικὴν καθίσαντα.

PG
43, 488

2023

Ω μακαρία ρίζα· πόθεν ταύτην ἐδιάστησε; Περὶ ταύτης ὁ προφήτης
Ἡσαίας ὡς χελιδῶν κελαδεῖ, τῇ πυρίνῳ γλώττῃ βιῶν· «Ἀναστήσεται ῥάβδος
ἐκ τῆς ρίζης Ἰεσσαί, καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ρίζης ἀναδήσεται, καὶ ἀναπαύσεται
ἐπ’ αὐτὴν Πνεῦμα φόδου Θεοῦ».

Ἐκ τῆς ρίζης δὲ Ἰεσσαὶ Δασὶδ ὁ βασιλεὺς, καὶ ἐκ τῆς φυλῆς Δασὶδ τοῦ
βασιλέως ἡ ἀγία Παρθένος, ἡ ὁσία τῶν ὁσίων ἀνδρῶν θυγάτηρ, ἡς οἱ γονεῖς
Ἰωακεὶμ καὶ Ἀννα, οἵτινες ἐν τῇ ζωῇ αὐτῶν τῷ Θεῷ εὐηρέστησαν, οἱ καὶ
καρπὸν τοιοῦτον ἐδιάστησαν, τὴν ἀγίαν Παρθένον Μαρίαν, ναὸν Θεοῦ ὅμοιον
καὶ μητέρα Ἰωακεὶμ δὲ καὶ Ἀννα καὶ Μαρία, οἱ τρεῖς τῇ Τριάδι σαφῶς
ἐλειτούργησαν. Ἰωακεὶμ γάρ ἐρμηνεύεται «έτοιμασία Κυρίου». ἐξ αὐτοῦ γάρ
ἡτοιμάσθη ναὸς Κυρίου ἡ Παρθένος. Ἀννα δὲ πάλιν ὅμοιοις «χάρις» ἐρμηνεύε-
ται χάριν γάρ ἔλαθεν Ἰωακεὶμ καὶ Ἀννα, ἵνα τοιοῦτον βλαστήσωσι καρπὸν
διὰ προσευχῆς, τὴν ἀγίαν Παρθένον κτησάμενοι. Ἰωακεὶμ γάρ ἐν τῷ ὅρει
προσηγέρχετο, καὶ Ἀννα ἐν τῷ παραδείσῳ αὐτῆς. Κυοφορήσασα δὲ Ἀννα,
οὐρανὸν καὶ θρόνον χερουδικὸν ἔτεκε, τὴν ἀγίαν κόρην Μαρίαν. Αὕτη γάρ

in terra, et exhorrescebant. Spectabant virginem, coelum et thronum, et formidabant, dum conspicerent eum qui principio caret, descendenter a throno cherubico, in utero virgineo sedere.

PG
43, 487

2023

O beata radix, quae hanc produxit. De hac Isaías propheta more
hirundinis submurmurat ignea lingua exclamans: *Exsurget virga
de radice Iesse, et flos de radice ascendet, et requiescat super eum Spi-
ritus timoris Dei.*¹

De radice Iesse ortus est rex David, et de tribu regis Davidis sancta Virgo, sancta, inquam, et sanctorum virorum filia, cuius parentes fuerunt Ioacim et Anna; qui quidem in vita sua Deo placuerunt, atque etiam fructum eiusmodi germinarunt, sanctam virginem Mariam, templum simul et matrem Dei. Ioacim porro, Anna et Maria, hi tres Trinitati palam sacrificium laudis offerebant. Ioacim enim interpretatur *praeparatio Domini*, eo quod ex illo praeparatum sit templum Domini, nempe Virgo. Anna rursum similiter *gratia* interpretatur, propterea quod Ioacim et Anna gratiam acceperunt, ut accendentibus precibus talem fructum germinarent, sanctam Virginem adepti. Ioacim siquidem precabatur in monte, et Anna in horto suo. Anna vero gravida effecta, coelum et thronum cherubicum peperit, sanctam puellam Mariam. Illa enim reperiatur esse

¹ Isa. XI, 1-2.

οὐρανὸς καὶ ναὸς καὶ θρόνος εὑρίσκεται. Ὡς γάρ Μαρία ἐρημνεύεται «κυρία», ἀλλὰ καὶ «ἐλπίς». Κύριον γάρ ἔτεκε, τὴν ἐλπίδα τοῦ παντὸς * κόσμου Χριστόν. Ἐρμηνεύεται πάλιν τὸ Μαρία «σμύρνα θαλάσσης»· σμύρναν δὲ ἔρει, ὁ καὶ φημί, περὶ ἀθανασίας, ὅτι ἡμελλε τὸν ἀθάνατον μαργαρίτην τίκτειν ἐν τῇ θαλάσσῃ, τουτέστιν ἐν τῷ κόσμῳ. Θάλασσαν δὲ ἔρει τὸν ἄπαντα κόσμον, ὃς ἡ Παρθένος γαλήνην ἐδωρήσατο, τὸν λιμένα τεκοῦσα Χριστόν. Τοιγαροῦν πάλιν τῆς σεμνῆς κόρης Μαρίας ἐρμηνεύεται τὸ μακάριον ὄνομα, «φωτιζόμενη», ἥτις ἐφωτίσθη παρὰ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐφώτισε τοὺς πιστεύσαντας εἰς τὰ πέρατα τῆς τῇ Τριάδι. Τριάδος γάρ νύμφη ὑπάρχει ἡ ἀγία Θεοτόκος κόρη Μαρία, τὸ πανάρρητον τῆς οἰκονομίας κειμήλιον· πρὸς ἣν ὁ Γαβριήλ· «Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ». Ὑπέμνησεν ὁ Γαβριήλ, καὶ ὁ Πατὴρ οὐρανόθεν ἀρρένωνα τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον ἀπέστειλεν, ὀρμήσατο τὴν Παρθένον εἰς τὸν μονογενὴν Υἱόν, οὐράνιον νύμφην, ἣν ὁ Πατὴρ ἡγάπησεν, ὁ Υἱὸς ἐνώπικησε, τὸ ἄγιον Πνεῦμα ἐπεπόθησεν. Αὕτη γάρ νύμφη καὶ παστάς, καὶ ἐκ ταύτης ὁ νυμφίος ἐκπορευόμενος Χριστός, τὸ παρθενικὸν ἔνδυμα, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου Δαβὶδ μελῳδίαν· «Ἐν τῷ ἡλίῳ ἔθετο τὸ σκήνωμα αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς ὡς νυμφίος ἐκπορευόμενος ἐκ παστοῦ αὐτοῦ». Ὁ νυμφίου πόθος ἀγνείας! τὴν ίδιαν δούλην, νύμφην, καὶ μητέρα δρμᾶται

coelum, templum et thronus, quia Mariam interpretari solemus *dominam*, atque etiam * *spem*. Peperit enim Dominum, qui est spes totius mundi, nempe Christum. Rursum nomen illud Maria interpretatur *myrrha maris*. Myrrham vero aliquis dicet (quod ego etiam aio) de immortalitate, eo quod paritura esset gemmam immortalem in mari, hoc est in mundo. Mare autem dicet universum mundum, cui Virgo serenitatem et tranquillitatem contulit, dum portum peperit Christum. Rursum itaque praeclarae puellae Mariae beatum nomen interpretatur *illustrata*, utpote quae illustrata sit a Filio Dei, et cunctos credentes usque ad terminos terrae Trinitati illuminaverit. Sancta enim puella Virgo Maria est sponsa Trinitatis, et thesaurus dispensationis plane arcanus, cui Gabriel inquit: *Ave gratia plena, Dominus tecum.*¹ Subiunxit Gabriel, et Pater misit arrhabonem de coelo Spiritum sanctum; praeparavit Virginem unigenito Filio, coelesti sponso, quam Pater dilexit, Filius inhabitavit, Spiritus sanctus percupivit. Ipsa est enim sponsa et thalamus, et ex ea sponsus procedit Christus, virgineum indumentum, iuxta suavem Davidis prophetae cantionem: *In sole posuit tabernaculum suum, et ipse tamquam sponsus procedens de thalamo suo.*² O sponsi desiderium summae puritatis! Propriam ancillam, sponsam et matrem sibi des-

*490

¹ Lc. I, 28.² Ps. XVIII, 6.

ό Γαβριήλ· πρόξενος τῆς Παρθένου ἐγένετο, οὐρανοῦ καὶ γῆς συνάπτων τὸ θυμίαμα· ἦν προφῆται σαφῶς ὑπέγραψαν, τοῦ γάμου τὴν τάξιν αηρύξαντες, πῶς ἡ Παρθένος οὐράνιος εὑρίσκεται νύμφη ὅμοῦ τε καὶ μήτηρ, ἡ τὰ πρὸ γάμου δῶρα λαθοῦσα τὸ ἄγιον Πνεῦμα, προῖκα δὲ τὸν οὐρανὸν ὅμοῦ τε καὶ παράδεισον.

Ἐζήτει οὖν ἵδεν ἡ Παρθένος δὸν ἐπόθει, καὶ ἔλεγε· Ποῦ δὲ νυμφίος οὗ τὸ κάλλος ποθῶ; ποῦ τὸ κάλλος τοῦ ἥλιου λαμπρότερον; ποῦ τῆς πάσης εὐμορφίας ἡ ἀνεκλάλητος δόξα; ποῦ τὸ ἀσθεστον φῶς, ὃ ποθοῦσα ζητῶ; ποῦ δὲ ἥλιος δὲ ἀκτῖνα ζητεῖ; ποῦ τῶν χερουθεὶμ ἡ κιθάρα; ποῦ τῶν σεραφεὶμ τὸ ἀκοίμητον ὅμμα Χριστός; ποῦ τῶν ἀγγέλων ἡ προσκύνησις, ἦν δὲ Γαβριήλ ἐμήνυσε; ποῦ δὲ μόνος τοῦ μόνου μονογενῆς Γείδος τοῦ Πατρός, δὸν ἡ Παρθένος ποθοῦσα, καὶ φιλοῦσα ὅμοῦ τε καὶ ζητοῦσα ἀσπάζεται; πρὸς ἣν δὲ Γαβριήλ· «Χαῖρε, κεχαριτωμένη». Ἡ χάρις ἡ ἀπέραντος τῆς ἀγίας Παρθένου. «Χαῖρε, κεχαριτωμένη», πολλῶν ἀρετῶν κατακεκομημένη, λαμπαδηφοροῦσα Παρθένε τὸ ἀσθεστον τοῦ ἥλιου λαμπρότερον φῶς. «Χαῖρε, κεχαριτωμένη», τοῦ νοητοῦ ἀγκιστρου τὸ δέλεαρ· ἐν σοὶ γάρ ἀγκιστρον ἡ θεότης. «Χαῖρε, κεχαριτωμένη», ἡ νοερὰ τῆς δόξης κιβωτός. «Χαῖρε, κεχαριτωμένη», ἡ στάμνος ἡ χρυσῆ, τὸ οὐράνιον ἔχουσα μάννα. «Χαῖρε, κεχαριτωμένη», ἡ τὴν γλυκεῖαν τῆς ἀενάου πηγῆς τοὺς διψῶντας ἐμπλήσασα.

pondet Gabriel effectus conciliator Virginis, coeli et terrae incensum atque suffimentum una copulans, quam quidem Virginem prophetae clare descripserunt, dum praedicarunt seriem nuptiarum nimirum, quomodo Virgo invenitur esse coelestis sponsa et mater, quae, donorum antenuptialium nomine, Spiritum sanctum accepit, dotis vero gratia, coelum una cum paradiiso.

Quaerebat igitur Virgo conspicere quem desiderabat, inquiens: Ubi est sponsus cuius pulchritudinem exopto? Ubi est pulchritudo sole splendidior? Ubi totius formae gloria ineffabilis? Ubi lumen quod exstingui nequit, quod ego summo cum desiderio requiro? Ubi sol qui radium exquirit? Ubi ipsorum cherubim cithara? Ubi oculus seraphim nunquam dormiens Christus? Ubi angelorum adoratio quam Gabriel indicavit? Ubi solus ac solius Patris unigenitus Filius, quem Virgo exoptans redamat, perquirens salutat? Cui Gabriel ait: *Ave, Maria, gratia plena;* gratia sanctae Virginis est immensa. *Ave, gratia plena:* multis virtutibus exornata Virgo, in lampade gestans lueem inexstinguibilem, sole splendidiorem. *Ave, gratia plena,* hami esca spiritualis; siquidem in te hamus est divinitas. *Ave, gratia plena,* gloriae spiritualis. *Ave, gratia plena,* quae es urna aurea continens manna coeleste. *Ave, gratia plena,* quae sitientes perennis fontis dulcedine satias.

2024

«Χαῖρε, κεχαριτωμένη», νοερὰ θάλασσα, τὸν οὐράνιον ἔχουσα μαργαρίτην PG 43, 489
 Χριστόν. «Χαῖρε, κεχαριτωμένη», δ λαμπρὸς οὐρανός, ἡ τὸν ἀχώρητον ἐν
 * οὐρανοῖς ἔχουσα Θεόν. «Χαῖρε, κεχαριτωμένη», ἡ τὸν χερουδικὸν θρόνον τῆς *492
 θεότητος ἔξαστράπτουσα. «Χαῖρε, κεχαριτωμένη», κύκλον ἔχουσα οὐρανοῦ, καὶ
 θεὸν ἀχώρητον, ἐν σοὶ δὲ χωρητόν, καὶ ἀστενοχώρητον. «Χαῖρε, κεχαριτω-
 μένη», στυλοειδῆς νεφέλη, ἡ τὸν θεὸν ἔχουσα, τὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ τὸν λαὸν κα-
 θοδηγήσαντα. Τί εἴπω; καὶ τί λαλήσω; πῶς μακαρίσω τὴν ὄλορρίζον δόξαν;
 δτι χωρὶς θεοῦ μόνου πάντων ἀνωτέρα ὑπάρχει. Καλλιωτέρα γὰρ τῶν χε-
 ρουδιέμ καὶ σεραφείμ, καὶ πάσης στρατιᾶς πέφυκεν ἀγγελικῆς· πρὸς ἣν οὐ-
 ρανοῦ καὶ γῆς οὐκ ἐπαρκέσει γλῶττα, τάχα δὲ οὔτε οὔτε ἀγγέλων. Καὶ γὰρ αὐτοὶ
 ὅμινον καὶ αἶνον καὶ τιμὴν καὶ δόξαν προσήνεγκαν· ἀλλ’ οὔτε οὔτε κατ’ ἀξίαν
 εἰπεῖν ἵσχυσαν. "Εγαρον δὲ ἀγγελοι, ὡς αὐτοὶ μόνον τὸν θεὸν ἔχοντες, πρὸς
 οὓς ἡ παναγία Παρθένος ἀνωτέρα πέφυκε, τὸν θεὸν τὸν ἐν οὐρανῷ ἐπὶ γῆς
 κυήσασα, ἵν οὔτως ἐλκύσῃ στρατιᾶς ἀγγέλων ἐπὶ γῆς μετὰ ἀνθρώπων. Αὕτη
 γὰρ οὐρανοῦ καὶ γῆς μεσίτης πέφυκεν ἐνότητα ποιήσασα. *Ω μακαρία Παρ-
 θένε, ἀγνή περιστερά, ἡ οὐράνιος νύμφη Μαρία, οὐρανὸς καὶ ναὸς καὶ θρόνος
 τῆς θεότητος· ἡ τὸν ἔξαστράπτοντα ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς ἥλιον ἔχουσα
 Χριστόν· ἡ φωτεινὴ νεφέλη, πάμφωτον ἀστραπῆν ἔξ οὐρανοῦ τῷ κόσμῳ κα-

2024

Ave, gratia plena, mare spiritale, habens gemmam coelestem PG 43, 490
 Christum; Ave, gratia plena, splendidum coelum, quae in coelis in-
 comprehensum * contines Deum. Ave, gratia plena, quae cherubi-
 cum thronum divinitatis fulgore superas. Ave, gratia plena, quae
 coeli circulum habes, et Deum incomprehensum in te vero compre-
 hensum, nec arctatum contines. Ave, gratia plena, nubes columnae
 similis, quae Deum habes, qui populum deduxit per desertum. Quid
 dicam? Et quid proloquar? Quo pacto beatam praedicabo gloriae
 radicem? Solo enim Deo excepto, cunctis superior exsistit: natura
 formosior est ipsis cherubim, seraphim et omni exercitu angelico:
 cui praedicandae coelestis ac terrena lingua minime sufficit, imo
 vero nec angelorum. Etenim ipsi quidem hymnum, laudem, hono-
 rem protulerunt: non tamen eo modo eloqui pro dignitate potuerunt.
 Laetabantur vero angeli, tamquam ipsi dumtaxat Deum haberent:
 quibus sanctissima Virgo superior facta, Deum habitantem in coelis
 concepit in terra, ut hac ratione exercitus angelorum traheret in
 terram, et versaretur cum hominibus. Ipsa enim est coeli et terrae
 mediatrix, quae unionem naturaliter peregit. O beata Virgo, co-
 lumba pura et sponsa coelestis Maria, coelum, templum et thronus
 divinitatis, quae coruscantem in coelo et in terra solem habes Christum;
 nubes lucida, quae fulgor de coelo lucidissimum ad illuminan-
 dum mundum deduxisti Christum. Nubes coelestis, quae tonitruum

*491

ταλάμψασα Χριστόν· ἡ οὐράνιος νεφέλη, ἡ τὴν βροντὴν τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἐν ἑαυτῇ κρυπτομένην τῷ κόσμῳ καταβιβάσασα, ἡ τὸν ὅμορον τοῦ ἀγίου Πνεύματος τῇ πάσῃ γῇ πρὸς καρποφορίαν πίστεως καταράξασα.

«Χαῖρε, κεχαριτωμένη», ἡ πύλη τῶν οὐρανῶν, περὶ ἣς ὁ προφήτης κέκραγε λέγων· «'Ιδού ἡ πύλη κεκλεισμένη, καὶ οὐδεὶς εἰσελεύσεται δι' αὐτῆς, οὐδὲ ἔξελεύσεται, εἰ μὴ Κύριος ὁ Θεὸς μόνος· καὶ ἔσται ἡ πύλη κεκλεισμένη τῷ ἥγουμένῳ, διότι ἥγουμενος αὐτὸς κληθήσεται, καὶ εἰς αὐτὸν ἐλπιοῦσι πάντα τὰ ἔθνη».

PG
43, 492

2025

Περὶ ταύτης τῆς πύλης καὶ ἐν τοῖς "Ἄσμασι τῇ λέξει ὁ προφήτης τρανῶς καὶ σαφῶς καταλέγεται κεκραγώς· «Κῆπος κεκλεισμένος, ἀδελφή μου, νύμφη· κῆπος κεκλεισμένος, πηγὴ ἐσφραγισμένη». "Εμεινεν ἐν τῇ παρθενίᾳ ἡ ἄγια καὶ σεμνὴ κόρη Μαρία, ἡ φωτεινὴ νεφέλη, ἡ ἔνδον ἔχουσα τὸν Θεὸν Λόγον· πρὸς ἣν ὁ μεγαλόφωνος Ἡσαΐας· «'Ιδού νεφέλη κούφη, καὶ ἔξει εἰς Αἴγυπτον»· τὸ ἀλατόμητον ὄρος, ἡ τὴν ἀκρότομον ἔχουσα πέτραν Χριστόν, περὶ ἣς ὁ σοφώτατος Δανιήλ λέγει· «'Απετμήθη λίθος ἐξ ὄρους ἀνευ χειρῶν»· τουτέστιν, ἀνεν ἀνδρὸς τὴν στερεὰν πέτραν Χριστὸν ἔτεκεν ἡ Παρθένος, ὁ ἀσύνθετος ναός, ἡ τὸν οὐράνιον ἔχουσα λίθον Χριστόν, ἡ βροντοειδὴς νεφέλη, ἡ τὴν ἀστραπὴν ἔνδον κοιλιοφόρως βαστάσασα· καὶ μαρτυρεῖ μοι τῷ λόγῳ ἡ θεία Γραφὴ λέγουσα· «Κοιλία σου θημωνία σίτου πεφραγμένη ἐν κρίνοις»· ἡ

Spiritus sancti in se ipsa reconditum deduxit in mundum, et imbre Spiritus sancti in universam terram ad producendum fidei fructum cum impetu demisit.

Ave, gratia plena, porta coelorum, de qua propheta vociferatus est, his verbis.¹ Ecce porta clausa, et nullus ingredietur per eam, nec egreditur, praeterquam Dominus Deus solus; et erit porta clausa duci, quia dux ipse vocabitur, et in ipsum sperabunt omnes gentes.

PG
43, 491

2025

De hac porta etiam in Canticis propheta in discursu orationis plane et aperte proloquitur inclamans: *Hortus conclusus, soror mea, sponsa, hortus conclusus, fons signatus.*² Mansit in virginitate sancta et praeclara puella Maria, quae est nubes lucida, habens intus Deum Verbum: ad quam vocalissimus Isaías: *Ecce nubes levis, et veniet in Aegyptum,*³ mons nullatenus incisus, praeruptam habens petram Christum; de qua sapientissimus Daniel ait: *Abscissus est lapis de monte sine manibus,*⁴ hoc est absque viro solidam petram Christum Virgo peperit, ipsa templum minime compositum, quae lapidem coelestem habet Christum, ipsa nubes tonitruiformis, quae fulgur interius in utero gestat; sermonique meo attestatur divina Scriptura, dum ait:

¹ Ezech. XLIV, 2 ss.² Cant. IV, 12.³ Isa. XIX, 1.⁴ Dan. II, 45.

ἀγεώργητος χώρα, ἡ τὸν Λόγον ὡς κόκκον σίτου δεξαμένη, καὶ τὸ δράγμα βλαστήσασα, ἡ νοερὰ κλίβανος, ἡ τὸ πῦρ καὶ τὸν ἄρτον τῆς ζωῆς ἔχουσα· ἡ ὁσία μήτηρ τοῦ Σωτῆρος, * ἡ τὸν Λόγον τοῦ Πατρὸς ἐκ σοῦ σαρκωθέντα ^{*493} τεκοῦσα, πρὸς ἥν 'Ησαῖας· «'Ιδού ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τέξεται οὐδέν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ 'Εμμανουὴλ». ^Ω Παρθένος ἀγία, ἀγία μήτηρ Κυρίου· μακαρία νύμφη Τριάδος ἀχωρίστου· μακαρία σὺ ἐν γυναιξίν, ἡ τεκοῦσα ἐπὶ γῆς ὡς βρέφος τὸν πάντων κτίστην Θεόν· μακαρία σὺ ἐν γυναιξίν, ἡ μόνη ἐπὶ γῆς κυήσασα τὸν οὐράνιον Θεόν· μακαρία σὺ ἐν γυναιξίν, ἡς μασθίους ἐθήλασεν ὁ τρέφων τὰ σύμπαντα· μακαρία σὺ ἐν γυναιξίν, ἡ νῦν γεννήσασα τὸν ποτὲ πλάσαντα πηλῷ τὸν Ἀδάμ ἐν τῷ παραδείσῳ, Θεοτόκε ἀγία παρθένε Μαρία. Θεοτόκος γάρ οὐπάρχεις, ἡ τὸν Λόγον ἐκ σοῦ σαρκωθέντα τεκοῦσα· Θεοτόκος οὐπάρχεις ἡ τὸν Θεὸν Λόγον ἐν μορφῇ δούλου κυήσασα· Θεοτόκος οὐπάρχεις, διτὶ Θεὸν Λόγον δεξαμένη σαρκωθέντα ἔτεκες· Θεοτόκος οὐπάρχεις ἡ μόνη τοῦ μόνου μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ γεννήσασα· οὐ πρόσκαιρον Θεὸν γεννήσασα, ἀλλ' αἰώνιον τὸν πρὸ σοῦ καὶ πάντων Θεόν, ἐκ σοῦ σαρκωθέντα· τὸ ἀσπιλον πρόδατον, ἡ τὸν ἀμνὸν τεκοῦσα Χριστόν· ἡ

*Venter tuus acervus frumenti vallatus in liliis.*¹ Ipsi est ager minime cultus, quae Verbum velut granum frumenti ² suscipiens, etiam manipulum germinavit. Ipsi clibanus intellectualis, quae ignem et vitae panem habebat. Ipsi est * sancta mater Salvatoris, quae Verbum Patris ex se incarnatum peperit. Ad quam Isaías: *Ecce virgo in utero habebit, et pariet filium, et vocabunt nomen eius Emmanuel.*³ O Virgo pura, sancta mater Domini, beata sponsa Trinitatis individuae, beata tu inter mulieres, quae Deum et hominem omnium creatorem velut infantem in terra peperisti; beata tu inter mulieres, quae sola in terra Deum coelestem concepisti; beata tu inter mulieres, cuius ubera suxit is qui alit universa. Sancta Maria virgo Deipara, beata tu inter mulieres, quae nunc genuisti eum, qui olim in paradyso formavit Adam e luto. Tu enim es Deipara, quae Verbum ex te incarnatum peperisti; Deipara exsistis, quae Deum Verbum in forma servi concepisti; Deipara exsistis, quia Deum Verbum suscipiens incarnatum peperisti; Deipara exsistis, quae sola solius Dei unigenitum Filium genuisti; non temporaneum Deum genuisti ex te incarnatum, sed aeternum, qui ante te est, et ante omnia. Ovis immaculata, quae peperit agnum Christum; iuvanca numquam iugum

^{*494}

¹ Cant. VII, 2.

² Io. XII, 24 sqq.

³ Isa. VII, 14.

δάμαλις ἡ ἀπειρόζυγος, ἡ τὸν μόσχον γεννήσασα· ἡ νοερὰ τῆς πίστεως τράπεζα, ἡ τὸν ἄρτον τῆς ζωῆς τῷ κόσμῳ χορηγήσασα.

Τί εἴπω; καὶ τί λαλήσω τὴν ὀλόρρειζον δόξαν; Περὶ ταύτης τῆς ὁσίας κόρης τῆς ἀείπαιδος καὶ παρθένου, διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος ὁ Θεός φησιν· «Ἐκ σοῦ μοι ἔξελεύσεται ἡγούμενος, τοῦ εἰναι εἰς ἄρχοντα ἐν τῷ Ἰσραήλ· καὶ ἔξοδοι αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἔξημερῶν αἰώνος. Διὰ τοῦτο δώσει αὐτοὺς ἔως καὶροῦ τικτούσης, τέξεται, καὶ οἱ ἐπίλοιποι τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ ἐπιστρέψουσιν ἐπὶ τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ· καὶ στήσεται, καὶ δψεται, καὶ ποίμνιον αὐτοῦ ἐν Ἰσχύῃ Κύριος». Ὡς Παρθένε ἀγία, φωτὸς αἰωνίου ὑπάρχουσα μήτηρ· φωτὸς τοῦ φωτίσαντος ἐν οὐρανοῖς τὰς τῶν ἀγγέλων στρατιάς· φωτὸς τοῦ φωτίσαντος τῶν σεραφείμ τὸ ἀνεκλάλητον ὅμμα· φωτὸς τοῦ φωτίσαντος λαμπραῖς λαμπάσι τὸν ἥλιον· φωτὸς τοῦ φωτίσαντος τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τῇ Τριάδι· φωτὸς τοῦ εἰπόντος· «Ἐγώ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου»· φωτὸς τοῦ εἰρηκότος· «Ἐγώ φῶς εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα»· φωτὸς τοῦ ἀναληφθέντος καὶ φωτίσαντος ἐν οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ γῆς τὰ σύμπαντα. Ὡς παναγία Παρθένε, ἡ στρατιάς ἀγγέλων ξενίσασα! Ξένον γάρ θαῦμα ἐν οὐρανοῖς, γυνὴ τὸ φῶς ἐν ἀγκάλαις βαστάσασα· ξένον θαῦμα ἐν οὐρανοῖς, χερουβικὸς θρόνος ἔτερος· ξέ-

experta, quae vitulum genuit; fidei mensa intellectualis, quae panem vitae mundo suppeditavit.

Quid dicam, et quibus verbis explicabo gloriam radicitus fundatam? De hac sancta puella, semper, inquam, puella et virgine, Deus per prophetam ait: *Ex te mihi exibit dux, qui sit dominator in Israël, et egressus eius ab initio a diebus aeternitatis; propterea dabit eos usque ad tempus parientis; pariet, et reliqui filiorum eius convertentur ad filios Israël; astabit et videbit, et pascet ovile suum in potentia Dominus.*¹ O virgo sancta, lucis aeternae mater, lucis, inquam, quae in coelis illuminat copias angelorum; lucis, quae illuminat ipsorum seraphim incomprehensum oculum; lucis, quae illuminat solem splendidis facibus; lucis, quae fines terrae illuminat ad credendum Trinitati; lucis, quae dixit: *Ego sum lux mundi,*² lucis, quae dixit: *Ego lux in mundum veni:*³ lucis, quae assumpta est, et illuminavit cuneta, quae sunt in coelis et in terra. O Virgo sanctissima, quae exercitus angelorum in stuporem deduxisti! Stupendum enim est miraculum in coelis, *mulier amicta sole;*⁴ stupendum miraculum in coelis, mulier gestans lucem in ulnis; stupendum miraculum in coelis, alter thronus cherubicus; stupendum miraculum

¹ Mich. V, 2-4; Matth. II, 6.

² Io. VIII, 12.

³ Io. XIII, 46.

⁴ Apoc. XII, 1.

νον θαῦμα ἐν οὐρανοῖς, γυναικὸς υἱός, αὐτῆς καὶ τῶν αἰώνων πατὴρ ὑπάρχων· ξένον θαῦμα ἐν οὐρανοῖς, Παρθένου θάλαμος, Γίδην Θεὸν νυμφίον ἔχουσα Χριστόν· ξένον θαῦμα ἐν οὐρανοῖς, τὸ βρέφος τῆς Παρθένου, Δεσπότης τῶν ἀγγέλων πέφυκεν. ^{*Ω} Παναγίᾳ Παρθένε, μήτηρ τοῦ Σωτῆρος, ἡ τὸν ἄναρχον γεννήσασα Λόγον, τὸν τοῦ Πατρὸς σύνθρονον Γίδην, τὸν ὁμοούσιον τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος, τὸν προαιώνιον σὺν Πατρὶ καὶ τῷ ἀγίῳ Πνεύματι, τὸν τοὺς οὐρανοὺς καμαρώσαντα, τὸν τὴν γῆν ἐδράσαντα. Χαῖρε, παναγίᾳ Παρθένε, ἡ τὸ πῦρ τῆς θεότητος *ἀφλέκτως, ὡς νοερὰ βάτος, κατέχουσα, ἡ νοερὰ κλίβανος, ἡ τὸ πῦρ καὶ τὸν ἄρτον τῆς ζωῆς θερμὸν τῷ κόσμῳ πρὸς βρῶσιν ἐνέγκασα· περὶ οὖν λέγει ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου Χριστός: «Λάβετε, φάγετε· τοῦτο μου ἔστι τὸ σῶμα, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον εἰς ἀφεσιν ἀμαρτιῶν». Πλουσίᾳ τῆς παρθενικῆς ἡ πανάρετος τράπεζα, ὡς ἀγαπητοί, παντοίων καλῶν βρωμάτων πρὸς ἀπόλαυσιν τῇ οἰκουμένῃ ἐδωρήσατο ἡ δόσια Παρθένος καὶ μήτηρ τοῦ Χριστοῦ, ἡ τὸν φωτεινὸν λύχνον τὸν ἐκλάμποντα ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς βαστάσασα Χριστόν· πρὸς ἣν ὁ προφήτης Ζαχαρίας: «'Ιδού λυχνία χρυσῆ καὶ τὸ λαμπάδιον ἐπάνω αὐτῆς». Τοιγαροῦν καὶ ὁ Δαΐδ τὸ μελωδικὸν ἄσμα τοῦτο βοᾷ· «Λύχνος τοῖς ποσί μου ὁ λόγος σου, καὶ φῶς τοῖς τρίβοις μου».

*496

in coelis, mulieris filius, qui et ipsius, et saeculorum est pater; stupendum miraculum in coelis, thalamus Virginis, habens Filium Dei, Deum sponsum Christum; stupendum miraculum in coelis, Dominus angelorum, infans Virginis effectus est. O sanctissima Virgo mater Salvatoris, quae genuisti principio carens Verbum, Filium scilicet eumdem cum Patre habentem thronum, consubstantiale Patri et Spiritui sancto, qui cum Patre et Spiritu sancto est ante saecula, qui concameravit coelos, et terram condidit. Ave, sanctissima Virgo, quae velut rubus intellectualis absque combustionē *divinitatis ignem tenes. Clibanus intellectualis, qui ignem et panem vitae calidum mundo in esum attulit, de quo Salvator mundi Christus ait: *Accipite, comedite, hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur in remissionem peccatorum.*¹ Locuples est, charissimi, virtutibus plena mensa Virginea, optimis quibuscumque eibis abundans, quibus terra fruatur, largita est sancta Virgo et mater Christi, quae splendidam lucernam relucentem in coelo et terra Christum gestavit, ad quam propheta Zacharias: *Ecce candelabrum aureum et facula super ipsum.*² Quinetiam David canticum hoc suavissimum inclamat: *Lucerna pedibus meis verbum tuum et lumen semitis meis.*³

*495

¹ Matth. XXVI, 26, 28; Marc. XIV, 22-24; Le. XXII, 19-20.

² Zach. IV, 2.

³ Ps. CXVIII, 105.

Ὥ λυχνία παρθενική, ἡ τὸ σκότος ἀπελαύνουσα καὶ τὸ φῶς καταυγάζουσα. Ὥ λυχνία παρθενική, ἡ τὸ πῦρ καὶ τὸ ἔλαιον ἀχώριστον πρὸς φωτισμὸν ἐνέγκασα. Ὥ λυχνία παρθενική, τρίφωτον ἐν πῦρ ἄσθεστον, ὁμοούσιον ἀφ' ὑψηλοτάτου θρόνου λαθοῦσα, καὶ πρὸς φωτισμὸν τῆς οἰκουμένης ἐκλάμψασα. Ὥ λυχνία παρθενική, περὶ ἣς διὰ τοῦ Προφήτου λέγει ὁ Θεός· «Ἐκεῖ ἔξανατελῶ κέρας τῷ Δαβὶδ, ἥτοι μασσα λύχνον τῷ Χριστῷ μου». Ὁ βασιλικὸς στέφανος, τὸν μαργαριτοειδῆ πολύτιμον ἔχουσα λίθον Χριστόν· ἡ βασιλικὴ πορφύρα, τὸν οὐρανοῦ καὶ γῆς ἐνδύσασα βασιλέα τὸ οἰκουμενικὸν τοῦ σώματος πορφυροειδὲς ἐνδυμα· ἡ ἀκηλίδωτος τῶν Χριστιανῶν πίστις· ἡ ἀκατάληπτος βίβλος, ἡ τὸν Λόγον καὶ τὸν Γίδὸν τοῦ Πατρὸς τῷ κόσμῳ παραγγάγωσασα. Ἡ μακαρία ἐν γυναιξὶν, ἡ τὸν Λόγον ἐκ σοῦ σαρκωθέντα τεκοῦσα, Λόγον τὸν τοῦ Πατρὸς Γίδον, Λόγον τὸν προαιώνιον Θεόν, Λόγον ἀναρχον, καὶ ἀττιδιον, Λόγον τὸν σὺν Πατρὶ καὶ ἀγίῳ Πνεύματι προσκυνούμενον, Λόγον τὸν σύνθρονον τοῦ Πατρός, Λόγον τὸν ἐπὶ τῶν χερουθεὶμ καθήμενον, Λόγον, διν τὰ τετράμορφα ζῶα δοξολογοῦσι, Λόγον τὸν τοὺς ἀγγέλους κτίσαντα, Λόγον τὸν ἀρχάς καὶ ἔξουσίας εἴναι ποιήσαντα, Λόγον τὸν οὐρανοὺς ἐκτείναντα, καὶ τὴν γῆν ἐδράσαντα, Λόγον τὸν ἀληθινὸν Θεὸν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Κύριον ἡμῶν, διν ἔτεκες, παναγία Παρθένε, καὶ μετὰ τόκον

O candelabrum virginum, quod illustravit tenebris involutos. O candelabrum virginum repellens tenebras et lucem splendere faciens. O candelabrum virginum, quod ignem et oleum inseparabile ad illuminandum intulit. O candelabrum virginum, quod ab altissimo throno accepit ter lucidum ignem, unum, inexstinguibilem, consubstantiale et ad illustrandam terram resplenduit. O candelabrum virginum, de quo per Prophetam Deus inquit: *Illuc producam cornu David, paravi lucernam Christo meo.*¹ Corona regia pretiosissimum habens lapidem, et gemmis similem Christum; purpura regia, quae coeli terraerque regem induit, universale corporis indumentum purpuram referens, constantissima Christianorum fides; liber incomprehensus, quae Verbum et Filium Patris mundo legendum exhibisti. Beata inter mulieres, quae Verbum ex te incarnatum peperisti, Verbum, inquam, Patris Filium, Verbum ante saecula Deum, Verbum initio carens et aeternum, Verbum cum Patre et Spiritu sancto unitum, Verbum eumdem cum Patre habens thronum, Verbum sedens super cherubim, et Verbum quod glorificant animalia quadruplicem faciem habentia, Verbum quod creavit angelos, Verbum quod fecit ut principatus et potestates essent, Verbum quod extendit coelos et terram condidit, Verbum verum Deum ipsum Christum Dominum nostrum, quem, sanctissima Virgo, peperisti,

¹ Ps. CXXXI, 17.

πάλιν παρθένος, ἡ τὸν μαργαρίτην τεκοῦσα, καὶ τὸν βασιλικὸν στέφανον πλέξασα. Ὡ μακαρία Παρθένε, ἡ τὴν οὐράνιον δόξαν βλαστήσασα, ἡ ἀπὸ πολλῶν ἀνθῶν τοῦ παραδείσου τὸν κόσμον εὑωδίᾳ πληρώσασα. Κρίνον ἀσπιλον ὑπάρχει ἡ Παρθένος, τὸ ἀμάραντον ῥόδον γεννήσασα Χριστόν, ἡ ἄμπελος τῆς ἀληθείας, ἡ πολύφορος καὶ ἀτρύγητος τῇ παρθενίᾳ, ἡ μὴ σκαφεῖσα, καὶ βιτρυοφορήσασα, ἡ τὸν πέπειρον βότρυν βλαστήσασα Χριστόν. Πῶς οὖν ἐβλάστησας, πεῖσον ἡμᾶς, παναγία Παρθένε· πῶς μήτηρ Θεοῦ ὁφῆς ἐπὶ γῆς, Λόγον προαιώνιον δεξαμένη. Ἡ κοιλιοφορήσασα παρθένος ἐγὼ ἀφθαρτος, ναὸς ἀμόλυντος γέγονα τοῦ ἐνοικήσαντος ἐν ἐμοὶ Λόγου Θεοῦ ἀπειρογάμου.

* Τὸν Ἐμμανουὴλ ἐν ἀφθάρτῳ κοιλίᾳ φέρουσα, εἰς γαστέρα ἀμόλυντον, *497 ἀφομοιουμένη θρόνῳ χερουδικῷ· εἰς ἦν ὁ Λόγος τοῦ Πατρὸς σάρξ ἐγένετο, ὁ ἀναρχος καὶ ἀόρατος· ὀρατὸς οἰκονομικῶς, ὁ ἐνανθρωπήσας Θεός· πεῖραν οὖν ἐγνωκυῖα ἀνδρός, τὸν προαιώνιον Θεὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ἔτεκον. Παρθένος γάρ καὶ νῦν ὑπάρχω μετὰ τὸν τόκον, καθαρωτέρα τοῦ πρώην. Ἀπόνως ἔτεκον, οὐχ ὡς πᾶσα γυνή· ἀνόμοια γάρ ἐμοῦ κάκείνων τὰ μεταξὺ πράγματα. Οὐκ ἔγνω φύσις ἀνθρώπων τὸν τόκον μου, εἰ μὴ μόνος ὁ ἐν ἐμοὶ οἰκήσας Θεός. Ὡ Παρθένε, φρικτὸν τῆς Ἐκκλησίας κειμήλιον, τὸ μέγα τυχὸν μυ-

et denuo post partum virgo, quae gemmam produxisti, coronam regiam plexuisti. O beata Virgo, quae gloriam coelestem portasti, et ex multis floribus paradisi mundum odore bono replesti. Virgo est lilyum immaculatum, quae rosam immareescibilem genuit, Christum; vitis veritatis fertilissima, et quod ad virginitatem minime vindemiata; quae licet non fossa, uvarum tamen feracissima: nempe quae maturam uvam germinavit Christum. Quamobrem, sanctissima Virgo, fac nobis fidem, qua ratione germinaveris, quo pacto suscipiens Verbum, quod est ante saecula, mater Dei visa sis super terram. Ego virgo incorrupta, quae in utero gestavi, effecta sum templum impollutum habitantis in me Verbi Dei nuptiarum expertis.

* Emmanuelem gestavit in utero incorrupto, in ventre impolluto, *498 similis effecta throno cherubico: in qua caro factum est Verbum Patris, qui Deus est initio carens, et licet invisibilis, spectabilis tamen per dispensationem assumptae carnis factus est. Non experta, nec cognoscens virum, peperi Deum, qui est ante saecula, ipsum Christum. Nam etiam nunc sum virgo post partum, purior (si dicere licet) quam antea; sine labore peperi, non ut omnes mulieres; dissimiles enim fuerunt res meae ac illarum inter pariendum. Non novit natura humana partum meum, excepto solo Deo, qui in me habitavit. O Virginem, stupendum Ecclesiae thesaurum, qui adeptus

στήριον, ιερέα καλεῖ τὴν παρθένον ὁμοῦ τε καὶ θυσιαστήριον· ἡτις τραπεζοφοροῦσα τὸν οὐράνιον ἄρτον Χριστὸν ἔδωκεν ἡμῶν εἰς ἀφεσιν ἀμαρτιῶν. Ὡ γαστῆρ ἀμόλυντος οὐρανὸν κύκλον ἔχουσα, καὶ Θεὸν ἀχώρητον, ἐν σοὶ δὲ χωρητὸν βαστάσασα. Ὡ γαστῆρ οὐρανοῦ πλατυτέρα, Θεὸν τὸν ἐν σοὶ μὴ στενοχωρήσασα. Ὡ γαστῆρ ἐπτάκυκλος οὐρανός, καὶ μειζοτέρως αὐτῶν τυγχάνουσα. Ὡ γαστῆρ ἐπτά οὐρανῶν ὑψηλοτέρα καὶ πλατυτέρα. Ὡ γαστῆρ ὁ δύγδοος οὐρανὸς στερεωμάτων ἀνωτέρα. Ὡ γαστῆρ ἐπταφώτου χάριτος τὸ ἀσδεστον ἔχουσα φῶς. Τί εἴπω, ἢ τί λαλήσω περὶ τῆς σεμνῆς καὶ ἀγίας Παρθένου; Ὁ πόθος ἔλκει με λέγειν περὶ τῆς Θεοτόκου, καὶ φόδος κατέχει με τοῦ σιωπῆν, οὐκ ἀξίως ἔχων τοῦ λέγειν. Ὁ νοῦς προκαλεῖται, καὶ ὁ φόδος ἀπωθεῖται· ὃς μὲν ἔλκει με, ὃς δὲ ἀνθέλκει με. Ἐπειδὴ οὖν συνέχομαι τῶν ἀμφοτέρων, συμφέρει μοι λαλῆσαι περὶ τῆς μεγαλωνύμου καὶ ὁσίας Παρθένου. Λέγω γὰρ ταύτην οὐρανὸν καὶ θρόνον ὁμοῦ τε καὶ σταυρόν· τὰς γὰρ ἀγίας ἀγκάλας ἔκτεινασσα, τὸν Δεσπότην ἔδαστασεν ὁ θρόνος χερουδικός, σταυροειδής, οὐράνιος, περὶ ἣς διὰ τῶν Γραφῶν ἐν οὐρανοῖς παρακύπτω, καὶ βλέπω ταύτην ὑπὸ ἀγγέλων προσκυνουμένην. Ὅθεν πρῶτον ὁ Γαβριὴλ τὴν Παρθένον ἀσπάζεται· «Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ»· «χαῖρε, κεχαριτωμένη», ὁ λαμπρὸς οὐρανός· «χαῖρε, κεχαριτωμένη», ἡ τὸν ἐξαστράπτοντα ἐξ οὐρανοῦ λαμπραῖς λαμπάσιν ἀκτῖνα ἔχουσα ἥλιον τὸν Χριστόν.

est ingens mysterium, Virginem appellat velut sacerdotem pariter, et altare; quae quidem mensam ferens, dedit nobis coelestem panem Christum in remissionem peccatorum. O uterum impollutum, habentem circulum coelorum, qui Deum incomprehensem, in te vero comprehensem portasti. O uterum coelo ampliorem, qui Deum in te non coaretasti. O uterum, qui coelum es septem circulis constans, et capacior illis existis. O uterum, septem coelis sublimiorem atque latiorem. O uterum, qui es octavum coelum, septem firmamentis celsiorem. O uterum, habentem inextinguibile lumen septies lucentis gratiae. Quid dicam, aut quid loquar de praeclera et sancta Virgine? Desiderium me trahit, ut de Deipara verba faciam; et formido me retinet in silentio, ut qui non habeam facultatem dicendi pro dignitate. Animus hortatur, et metus deterret: ille quidem trahit me, iste vero me abstrahit. Cum ergo ab utroque distinear, expedit mihi ut sermonem habeam de percerbri et sancta Virgine. Dico enim illam esse coelum, thronum simul et crucem; extendens enim sanctas ulnas Dominum portavit thronus cherubicus, cruciformis et coelestis, de qua per Scripturas in coelos incumbo, et conspicio illam ab angelis adorari. Hinc Gabriel in primis salutat Virginem: *Ave, gratia plena*, quae es splendidum coelum. *Ave, gratia plena*, quae habes radium de coelo lucidis facibus coruscantem, utpote solem Chri-

Σεραφείμ γέγονεν ἡ Παρθένος, ἡ πολυώνυμος, καὶ πολυόμματος, τῆς ἀκατάληπτου θέας· σκέπτη τις νοερά, δι' οἰκουμενικοῦ σώματος εὑρεθεῖσα, τὰ χερουβείμ ὑπερβαίνουσα. Ἐκεῖνα μὲν γάρ ἀποστρέφονται μὴ δυνάμενα ἀτενίσαι πρὸς νοητὸν πῦρ τῆς θεότητος. Αὕτη δὲ τρανοῖς δύμασιν ἐνατενίζουσα τὸ ἀκατάληπτον καὶ ἀκοίμητον δύμα Xριστοῦ, ποθοῦσα καὶ φιλοῦσα ἡσπάζετο. Στρατιαὶ ἀγγέλων ὑποπόδιον τῶν ποδῶν τοῦ Σωτῆρος προσπίπτοντες, οὔτε ἴδεν, οὔτε προσψῆσαι ἰσχύουσιν αὕτη δὲ χείλεσι συνάπτουσα τὸν ἀκατάληπτον ἡσπάζετο. Ὡ Παρθένε, ἀκαταλήπτου μυστηρίου φέρουσα θαῦμα, τριπόθητον πίστιν τῇ οἰκουμένῃ κηρύξασα.

Ἄγγέλων ἀνωτέρα γέγονεν ἡ Παρθένος, μεζοτέρα τῶν χερουβείμ καὶ τῶν σεραφείμ, ἀρέσκουσα τῷ βασιλεῖ Χριστῷ, ὡς ἀξία δούλη καὶ μήτηρ τιμηθεῖσα παρὰ Θεῷ. Ἀγία μήτηρ ἀμόλυντε, ἡ τὸν πρὸ σου * γεννήσασα *⁵⁰⁰ Χριστὸν τὸν εἰπόντα: «Πρὸν Ἀβραὰμ γενέσθαι ἐγώ εἰμι». ἡ τὸ σπήλαιον δοξάσασα, καὶ τὴν φάτνην μεγαλύνασσα. Παρθένος γάρ καὶ σπήλαιον καὶ φάτνη, οὐρανοῦ κύκλον ἔχοντες, Θεὸν ἀχώρητον ἔφερον, οἱ τρεῖς τῇ Τριάδι σαφῶς λειτουργήσαντες, δτε ἡ Παρθένος ἀπόνως τὸν οὐρανοῦ καὶ γῆς Δεσπότην ἐν τῷ σπηλαίῳ κυήσασα, ἐν τῇ φάτνῃ ἔθετο, τότε καὶ τάξεις ἀγγέλων τὴν Παρθένον ἐκύλωσαν βοῶντες καὶ λέγοντες: «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ

stum. Virgo plurium nominum et multocula effecta est seraphim incomprehensae visionis; quae inventa est velamentum quoddam intellectuale corporis universalis, cherubim transcendens. Illa enim avertuntur, cum nequeant spiritalem ignem divinitatis fixis oculis intueri: haec autem apertis oculis fixe intuens incomprehensibilem et somni expertem oculum Christi, cum desiderio et osculo salutabat. Exercitus angelorum (qui sunt scabellum pedum Christi) procidentes nec videre possunt, nec contingere: haec vero labra labris coniungens, incomprehensum salutabat. O Virgo incomprehensi mysterii ferens miraculum, quae fidem ter optatam orbi praedicasti!

Virgo sublimior angelis facta est, superior ipsis cherubim et seraphim, placens Christo regi, a Deo in honore habita, tamquam ancilla digna et mater. Sancta mater immaculata, quae genuisti Christum, * qui est ante te, et dixit: *Priusquam Abraham fieret, ego sum.*¹ Quae stabulum gloria exornasti, et praesepe illustrasti. Virgo siquidem, spelunca et praesepe, coeli circulum prae se ferentes Deum incomprehensum gestabant: utpote tres Trinitati aperte ministrantes, quando Virgo in spelunca citra laborem praegnans, coeli et terrae Dominum depositus in praesepio; tunc etiam ordines angelorum circumstabant Virginem cum clamore dicentes: *Gloria in altissimis Deo, et in terra pax hominibus bonaे vo-*

¹ Io. VIII, 58.

γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκίᾳ». "Οθεν καὶ ποιμένες ἀγρουλοῦντες τὴν τοιαύτην δοξολογίαν τῶν ἀγγέλων ἥκουσάν τε περὶ τοῦ Σωτῆρος, καὶ τῷ δρόμῳ βαδίσαντες, τὸ φῶς προσεκύνησαν, ξένον θαῦμα θεασάμενοι, τὴν δούλην τοῦ Δεσπότου καὶ τὴν ἐπίγειον παρθένον, οὐράνιον νύμφην. Αὕτη γάρ καὶ νύμφη, καὶ παστάς, καὶ Θεοῦ μήτηρ ὡφθῇ ἐν τῷ σπηλαίῳ, ὅτε τὸ βρέφος ἔτεκε Χριστόν, κατὰ τὴν προφητικὴν Ἡσαΐου φωνήν· ὅτι «Παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν· υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐπὶ τοῦ ἄμου αὐτοῦ, καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλῆς "Ἄγγελος, Θεὸς ἴσχυρός, ἔξουσιαστής, "Ἄρχων εἰρήνης, Πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰώνος». Εἴτα φησι μετὰ ταῦτα Μάγοι ἀπὸ ἀνατολῶν ὑπὸ ἀστέρος φωτεινοῦ καταλαμπόμενοι, καὶ ὁδηγούμενοι, τὸ μῆκος τῆς ἔξ ἀνατολῆς ὁδοῦ βαδίσαντες, ἥκασιν εἰς προσεκύνησιν τοῦ τεχθέντος ἐν Βηθλεέμ.

PG 43, 501 [...] Oi δὲ ιδόντες τὸν ἀστέρα, μᾶλλον δὲ τὸν Σωτῆρα, ἔχάρησαν χαρὰν μεγάλην, οἱ καὶ κύψαντες προσεκύνησαν, καὶ ἐκβαλόντες τὰ δῶρα, χρυσὸν καὶ λίθανον καὶ σμύρναν. Χρυσὸν μὲν ὡς βασιλεῖ· λίθανον δὲ ὡς Θεῷ· καὶ σμύρναν ὡς θητῷ· μᾶλλον δὲ ἵνα καὶ τὸν ἐνταφιασμὸν μηγύσσωσι τοῦ πάντων κτίστου καὶ δημιουργοῦ Χριστοῦ, διὸ ἔτεκεν ἡ οὐράνιος νύμφη Μαρία, δούρανὸς καὶ ναὸς καὶ θρόνος τῆς θεότητος, τὸ ἀνεκλάλητον τοῦ παραδείσου

2026

*luntatis.*¹ Quapropter etiam pastores, qui ruri pernoctabant, huiusmodi glorificationem angelorum audierunt de Salvatore, et celeri cursu properantes, lucem adoraverunt; spectantes miraculum insolens, ancillam Domini et virginem in terra versantem, evasisse sponsam coelestem. Ipsa enim et sponsa, et thalamus, et Dei mater visa est in stabulo, quando peperit infantem Christum: iuxta propheticam Isaiae vocem, nempe: *Puer natus est nobis, et filius datus est nobis: cuius imperium super humerum eius, et vocatur nomen eius magni consilii Angelus, Deus fortis, potestate pollens, Princeps pacis, Pater futuri saeculi.*² Tum post haec, Magi a partibus Orientis, a stella splendida illustrati et deducti, peracta itineris ab Oriente longitudine, venerunt Bethlehem ad adorandum partum. [...]

PG 43, 502 [...] [Magi] vero cum vidissent stellam, imo potius Salvatorem, gavisí sunt gaudio magno: et incurvantes se adoraverunt, obtuleruntque dona, aurum, thus, et myrrham: aurum quidem velut regi, thus autem tamquam Deo, et myrrham tamquam mortali; vel potius ut indicarent sepulturam creatoris et opificis omnium Christi, quem peperit sponsa coelestis Maria, quae est coelum, templum, et thronus divinitatis, inexplicabile paradisi monile. Angeli accusabant

2026

¹ Lc. II, 14.

² Isa. IX, 6.

κειμήλιον. "Αγγελοι τὴν Εὔαν ἐμέμφοντο, νυνὶ δὲ τὴν Μαρίαν δοξάζουσιν· ή τὸ ἀσθενὲς τῶν γυναικῶν κυρίως δοξάσασα, ή τὴν πεσοῦσαν Εὔαν ἀναστήσασα, καὶ τὸν ἐκβληθέντα τοῦ παραδείσου 'Αδὰμ εἰς οὐρανοὺς ἀποστείλασα, ή τὸν κλεισθέντα παράδεισον ἀνοίξασα, καὶ διὰ ληστοῦ πάλιν τὸν 'Αδὰμ καταφυτεύσασα. Διὰ σοῦ γάρ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ τὴν ἔχθραν κατέλυσεν, ὃ ἄγια Παρθένε· διὰ σοῦ ή οὐράνιος εἰρήνη τῷ κόσμῳ ἐδωρήθη, διὰ σοῦ τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης ἐφωτίσθη, διὰ σοῦ ἀνθρώποι ἄγγελοι γεγόνασι, διὰ σοῦ φίλοι, καὶ δοῦλοι, καὶ τέκνα Θεοῦ ἀνθρώποι ἐκλήθησαν, καὶ διὰ σοῦ σύνδουλοι ἀγγέλων καὶ συνόμιλοι ἀνθρώποι ἡξιώθησαν γενέσθαι· διὰ σοῦ γνῶσις οὐράνιος, καὶ δοξολογία ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανοὺς ἀναπέμπεται· διὰ σοῦ παρόργησίαν ἀνθρώποι ἐν οὐρανῷ πρὸς τὸν "Τύψιστον ἔχουσι· διὰ σοῦ σταυρὸς ἔλλαμψε κατὰ πάσης τῆς οἰκουμένης, ἐνῷ τὸ βρέφος σου ἐκρέματο Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν· διὰ σοῦ θάνατος πατεῖται, καὶ φόνος σκυλεύεται· διὰ σοῦ τὰ εἰδωλα πεπτώκασι, καὶ γνῶσις οὐράνιος ἐγγήγεται· διὰ σοῦ τὸν μονογενῆ Γίδον τοῦ Θεοῦ ἐγνώκαμεν, δὲν ἔτεκες, παναγία Παρθένε, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, φῶ πάντες ἄγγελοι καὶ ἀνθρώποι προσκυνοῦντες λέγομεν, ἀναρχον τὸν Πατέρα, ἀναρχον τὸν Γίόν, ἀναρχον τὸ ἄγιον Πνεῦμα, Τριάδα ἀχώριστον καὶ δύμοούσιον δοξάζοντες εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. 'Αμήν.

Evam, nunc vero Mariam gloria prosequuntur, quae mulierum infirmitatem vere gloriosam reddidit, quae lapsam Evam erexit, et Adamum e paradiſo deiectum in coelos misit; quae paradiſum clausum aperuit, et per latronem rursum Adamum complantavit. Per te enim, o sancta Virgo, medius obstructionis paries inimicitias dissolvit; per te pax coelestis donata est mundo, per te homines facti sunt angeli, per te homines appellati sunt amici, servi, et filii Dei, per te homines meruerunt esse conservi angelorum, et cum eis familiariter conversari, per te notitia coelestis a terra transmittitur in coelos; per te homines fiduciam habent in coelo erga Altissimum; per te crux resplenduit per universam terram, in qua quidem cruce pependit filius tuus Christus Deus noster; per te mors conculeatur, et spoliatur infernus; per te ceciderunt idola, et excitata est notitia coelestis; per te cognovimus unigenitum Filium Dei, quem, sanctissima Virgo, peperisti, Dominum nostrum Iesum Christum, quem omnes angeli atque homines adorantes, dicimus principio parentem Patrem, parentem principio Filium, et principio parentem Spiritum sanctum, Trinitatem individuam et consubstantialem glorificantes in saecula saeculorum. Amen.